

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Jakub Dohnal

Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských úvěrech

Disertační práce

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem disertační práci na téma Nepřiměřená ujednání ve spotřebitelských úvěrech vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Olomouci dne 26. 1. 2012

JUDr. Jakub Dohnal

OBSAH

SEZNAM ZKRATEK	5
1 ÚVOD	6
1.1 EKONOMICKÝ ZÁKLAD ZKOUMANÉ PROBLEMATIKY	6
1.2 STAV ZKOUMANÉ OBLASTI A AKTUÁLNOST PROBLÉMU	7
1.3 PROBLEMATICKÉ ASPEKTY	8
1.4 KONCEPČNÍ A METODICKÉ POSTUPY PRÁCE	14
2 VÝVOJ PRÁVNÍ ÚPRAVY SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚŘŮ	17
2.1 EVROPSKÉ PRÁVO A JEHO VLIV NA PRÁVNÍ ÚPRAVU OCHRANY SPOTŘEBITELE	17
2.2 HISTORICKÉ PARALELY OCHRANY SPOTŘEBITELE	22
2.3 VÝVOJ MODERNÍHO POJETÍ SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚŘŮ VE SVĚTĚ	24
2.4 NEDOSTATKY PŮVODNÍHO ZÁKONA Z HLEDISKA FAKTICKÉ OCHRANY SPOTŘEBITELE	26
3 ZÁKON O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚŘU – PŘÍNOSY A ZÁPORY	29
3.1 ZPROSTŘEDKOVATELÉ SPOTŘEBITELSKÝCH ÚVĚŘŮ A JEJICH NOVÉ POVINNOSTI	31
3.2 INOVACE V OBLASTI INFORMAČNÍCH POVINNOSTÍ VĚŘITELE VŮČI SPOTŘEBITELI	34
3.3 NOVÁ POVINNOST POSUZOVAT BONITU DLUŽNÍKA ZE STRANY VĚŘITELE	37
3.4 ZÁNİK SMLOUVY O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚŘU A JEHO NÁSLEDKY	41
3.5 VÁZANOST SMLOUVY O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚŘU NA SMLOUVU KUPNÍ	46
4 NEPŘIMĚŘENÁ UJEDNÁNÍ VE SMLOUVÁCH O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚŘU	51
4.1 JE NUTNÁ PRÁVNÍ ÚPRAVA NEPŘIMĚŘENÝCH UJEDNÁNÍ?	51
4.1.1 FILOSOFICKÁ VÝCHODISKA OCHRANY SPOTŘEBITELE	51
4.1.2 AUTONOMIE VŮLE VS. OCHRANA SPOTŘEBITELE	55
4.2 NEPŘIMĚŘENÉ ÚROČENÍ ÚVĚŘŮ	66
4.2.1 SMLUVNÍ ÚROKY Z PRODLENÍ – JAKÁ JE SOUČASNÁ CESTA?	66
4.2.2 SMLUVNÍ ÚROKY Z PRODLENÍ A NÁVRH OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	70
4.2.3 JE MOŽNÉ STANOVIT ÚROKY Z ÚROKŮ? ANATOCISMUS - AKTUÁLNÍ VÝVOJ	73
4.2.4 ANATOCISMUS DLE NÁVRHU NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU – KRÁTKÝ EXKURS	75
4.2.5 ZÁVĚREČNÉ ZHODNOCENÍ AKTUÁLNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVY	76
4.3 SMLUVNÍ STANOVENÍ FIKCE DORUČENÍ A JEHO DOVOLENOST	78
4.3.1 NEDOSTATKY ROZHODOVACÍ PRAXE	79
4.3.2 PŘÍSTUP NAVRHOVANÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	82
4.3.3 PRÁVNÍ ZÁVĚR PŘI ZOHLEDNĚNÍ JUDIKATORNÍHO A DOKTRINÁLNÍHO PŘÍSTUPU	83
4.4 SMLUVNÍ PRODLOUŽENÍ PROMLČECÍ DOBY	85
4.4.1 SPORNÝ PŘÍSTUP JUDIKATURY	86
4.4.2 NEMOŽNOST PRODLOUŽENÍ PROMLČECÍ DLE SOUČASNÝCH ZÁSAD	89
4.4.3 JEDNODUCHÉ ŘEŠENÍ NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU	91
4.5 JE UŽÍVÁNÍ ODKAZŮ NA OBCHODNÍ PODMÍNKY NEPŘIMĚŘENÉ?	93
4.5.1 OBCHODNÍ PODMÍNKY A OTÁZKA DŮKAZNÍHO BŘEMENE	95
4.5.2 POJETÍ OBCHODNÍCH PODMÍNEK V NOVÉM OBČANSKÉM ZÁKONÍKU	97
4.6 VLIV ZAJIŠŤOVACÍHO PŘEVODU PRÁVA NA NÁROKY Z VAD ZBOŽÍ POŘÍZENÉHO NA ÚVĚŘ	100
4.6.1 PRÁVNÍ POSTAVENÍ KUPUJÍCÍHO	101

4.6.2	KONOTACE ZAJIŠŤOVACÍHO PŘEVODU V ZÁKONĚ O SPOTŘEBITELSKÉM ÚVĚRU	103
4.6.3	ZAJIŠŤOVACÍ PŘEVOD PRÁVA JAKO NEPŘIMĚŘENÉ UJEDNÁNÍ A ÚPRAVA V NOZ	105
4.7	MIMOSOUDNÍ ŘEŠENÍ SPORŮ A JEHO AKTUÁLNÍ OTÁZKY	108
4.7.1	BUDE FINANČNÍ ARBITR DOSTATEČNĚ EFEKTIVNÍ?	109
4.7.2	JUDIKÁT 12 CMO 496/2008 JAKO JABLKO SVÁRU	110
5	<u>VYBRANÉ OTÁZKY NOVÉHO OBČANSKÉHO ZÁKONÍKU</u>	116
5.1	NOVÁ ÚPRAVA TYPIZOVANÉ SMLOUVY O ÚVĚRU	116
5.2	URČITOST PRÁVNÍCH ÚKONŮ A JEJÍ VLIV NA SPOTŘEBITELSKÉ ÚVĚRY	119
5.3	EDUKACE SPOTŘEBITELŮ A JEJÍ DŮLEŽITOST PRO NOVÝ OBČANSKÝ ZÁKONÍK	123
6	<u>KOMPARACE ZKOUMANÉ OBLASTI SE ZAHRANIČNÍ PRÁVNÍ ÚPRAVOU</u>	125
7	<u>ÚVAHY DE LEGE FERENDA</u>	130
7.1	OMEZENÍ RPSN	130
7.2	ZMĚNA PRÁV A POVINNOSTÍ SMLUVNÍCH STRAN	132
7.3	ZABRÁNĚNÍ ZNEUŽITÍ TRVALÉHO NOSIČE DAT	133
8	<u>ZÁVĚR</u>	136
9	<u>SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ (BIBLIOGRAFIE)</u>	139
9.1	KNIŽNÍ PUBLIKACE, MONOGRAFIE	139
9.1.1	PRIMÁRNÍ ZDROJE	139
9.1.2	SEKUNDÁRNÍ ZDROJE	140
9.2	ODBORNÉ ČASOPISY, PŘÍSPĚVKY VE SBORNÍCÍCH	141
9.3	JUDIKÁTY	143
9.4	INTERNETOVÉ STRÁNKY	145
9.5	PRÁVNÍ PŘEDPISY	146
9.5.1	PRIMÁRNÍ ZDROJE	146
9.5.2	SEKUNDÁRNÍ ZDROJE	147
10	<u>SHRNUTÍ (ABSTRAKT) DISERTAČNÍ PRÁCE</u>	148
10.1	ABSTRACT IN ENGLISH	148
10.1	ABSTRAKT V ČESKÉM JAZYCE	150
11.	<u>SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV</u>	152
11.2	SEZNAM KLÍČOVÝCH SLOV V ČESKÉM JAZYCE	152
11.2	KEYWORDS	152

Seznam zkratek

- **Zákon o spotřebitelském úvěru** - zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů
- **OZ či Občanský zákoník** - zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **ObchZ či Obchodní zákoník** - zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- **OSŘ** - zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- **NOZ** - návrh nového občanského zákoníku ve znění k říjnu 2011, schválený Poslaneckou sněmovnou
- **Směrnice 93/13/EHS** - směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Úř. věst. L 95, 21. dubna 1993, s. 24 a násl.
- **Listina** - Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

1 Úvod

Ochrana spotřebitele je v českém právním systému relativně novým tématem, i když mu bylo věnováno několik monografií¹. Tato právní podmnožina ochrany slabší strany má dosud oblasti, které je třeba podrobit detailnějšímu rozboru, a naléhavé otázky, které čekají na kvalifikovanou odpověď. Nastíněnou problematiku je nutné popsat, poznat a pochopit nejen z důvodů hodnotových a právně teoretických, ale především kvůli řešení stále nových problémů, jež vyvstávají v praxi a ovlivňují život občanů i hodnotové klima v celé společnosti.

1.1 Ekonomický základ zkoumané problematiky

V roce 2008 zaznamenaly spotřebitelské úvěry největší dynamiku, když jich meziročně přibýlo za 31,4 mld. Kč. Celkové zadlužení domácností tímto typem úvěru k 31. 12. 2008 představovalo 169,1 mld. Kč. Meziroční přírůstek spotřebitelských úvěrů byl tedy v absolutní hodnotě v roce 2008 ve srovnání s rokem 2007 (28,5 mld. Kč) opět vyšší. Roční tempo růstu úvěrů bylo trvale relativně vysoké; domácnosti měly ke konci roku 2008 splácet o 22,8 % objemu spotřebitelských úvěrů více než před rokem (v roce 2007 byl nárůst 26,1 %).²

Podle údajů České národní banky dlužili čeští občané v roce 2009 na spotřebitelských úvěrech celkem 185,6 mld. Kč, a přes nedůvěru obyvatel v úvěrové financování, poptávka po spotřebitelských úvěrech nadále rostla. Růst zadlužování tímto typem úvěrů se sice snížil na 9,8 %, ovšem s ohledem na probíhající ekonomickou krizi je to pochopitelné.³ Důležitost právní analýzy smluv o spotřebitelském úvěru a některých nepřiměřených ujednání podtrhuje skutečnost, že se výrazně podílejí na pokračování zadlužování obyvatelstva, kdy dluhy meziročně

---

¹ Viz např. TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008. 224 s., SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2008. 134 s.

² Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem v roce 2009* [online]. Česká národní banka, 30. června 2009 [cit. 19. července 2010]. Dostupné na <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/index.html>.

³ Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem v roce 2010* [online]. Česká národní banka, 30. června 2010 [cit. 19. července 2010]. Dostupné na <http://www.cnb.cz/miranda2/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/download/dnft_2010_cz.pdf>.

vzrostly o dalších 13,6 mld. Kč. Celkové zadlužení domácností tímto typem úvěru k 31. prosinci 2010 činilo 199,2 mld. Kč, tedy téměř 200 miliard Kč. Domácnosti mají tedy ke konci roku 2010 splácet o 7,3 % objemu spotřebitelských úvěrů více než ke konci roku 2009 a jejich objem stále narůstá. V roce 2010 bylo za oblast ochrany spotřebitele v České národní bance přijato 704⁴ podání spotřebitelů. Největší množství podání se týkalo poskytovatelů pojistných produktů a úvěrových institucí. V oblasti úvěrových institucí bylo v roce 2010 šetřeno 166 podání s tím, že u poplatků byly problémem smluvní pokuty při předčasném splacení hypotečního úvěru a fikce doručení.

Některá podání se týkala reklamace zápisu negativní informace do úvěrového registru ze strany banky. Nedostatky v informacích o produktech se týkaly podmínek rušení běžných účtů, změn úrokové sazby úvěrových produktů a podmínek pojištění pro případ neschopnosti splácet. Problémem vyřizování reklamací je nedodržování lhůt a podmínek⁵ uváděných v reklamačním řádu.⁶

Ve zprávě České národní banky o výkonu finančního dohledu nad finančním trhem se uvádí, že u spotřebitelských úvěrů je vysoká míra delikvence, a to až ve výši deseti procent. Znamená to tedy, že každý desátý spotřebitelský úvěr není řádně plněn, což má samozřejmě své právní následky a což je současně významným rizikem bankovního podnikání. Vzhledem k tomu, že spory ze spotřebitelských úvěrů výrazně zatěžují rozhodovací aparát soudů prvních stupňů, je naléhavé se touto problematikou zabývat a přispět tím k zefektivnění soudních řízení i k naplňování zásady hospodárnosti civilního soudního řízení a ochrany spravedlnosti.

1.2 Stav zkoumané oblasti a aktuálnost problému

Na základě uvedených faktických údajů o objemu spotřebitelských úvěrů v České republice je očividné, že zkoumaná problematika je i v souvislosti se zatížením soudcovského aparátu aktuální.

---

⁴ Oproti 675 podáním v roce 2009.

⁵ Této problematice je věnována samostatná kapitola.

⁶ Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem v roce 2010* [online]. Česká národní banka, 30. června 2010 [cit. 1. listopadu 2011]. Dostupné na <http://www.cnb.cz/miranda2/sites/www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/download/dnft_2010_cz.pdf>.

V průběhu zpracování tématu absentovala jakákoli monografie, která by se uceleně věnovala spotřebitelským úvěrům a jejich vybraným otázkám⁷. K zákonu o spotřebitelském úvěru, který celou oblast zastřešuje, není rovněž v oblasti civilního práva praktický žádné soudní rozhodnutí. Význam této práce pro právní praxi lze spatřovat také v tom, že přináší pohled na otázky, které jsou řešeny s aktuálním přístupem k autonomii vůle, dispozitivnosti smluvních ustanovení a ochrany slabší strany.

Pro napsání této práce vystala z hlediska právní vědy velmi dobrá konstelace různých politicko-právních okolností. V době jejího vypracování je účinným zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, který byl dne 10. května 2010 podepsán prezidentem republiky, a účinnosti nabyl teprve 1. ledna 2011. Tento zákon původní právní úpravu ruší a nahrazuje ji novou, která reflektuje aktuální evropské směrnice, o nichž bude rovněž pojednáváno. To vytvořilo dobrý podklad pro komparační metodu zjišťování, zda bude budoucí právní úprava pro účastníky těchto smluv lepší, nebo zda a v jakých směrech naopak zhorší jejich právní postavení.

Zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, bude v této práci popsán podrobněji, jelikož bude speciálním předpisem pro spotřebitelské úvěrové vztahy a nové právní úpravě je třeba dobře porozumět.

S ohledem na skutečnost, že Poslanecká sněmovna schválila nový občanský zákoník, který bude aktuální zřejmě již v roce 2014, obsahem této práce bude i upozornění na některé jeho instituty a aspekty, které by mohly v budoucnu hrát významnou roli ve zkoumané oblasti, což může napomoci jejímu zpřehlednění.

1.3 Problematické aspekty

Věřitelé bývají napadáni pro jednání v rozporu s dobrými mravy, pro jednání v rozporu se zásadami poctivého obchodního styku a pro nejrozličnější další druhy nemorálního jednání. Jsou zkrátka těmi, kdož jsou pranýřováni za to, že si „dovolují vydělávat“ na poskytování peněžních prostředků spotřebitelům, navíc často

---

⁷ Tento stav byl napraven až v červenci 2011, kdy vyšla publikace DOHNAL, Jakub. *Spotřebitelský úvěr. Praktická příručka s příklady a judikaturou*. Praha: Leges, 2011. 128 s., a krátce na to v srpnu 2011, kdy vyšel komentář zákona o spotřebitelském úvěru.

praktikami, které se jeví jako nestandardní. Pohledem laika nevzdělaného v právu by se mohlo zdát, že stěžejním problémem této oblasti je především legislativa a na první pohled by se mohlo také zdát, že k řešení problémů ve spotřebitelských úvěrech lze bezmezně užít ustanovení na ochranu spotřebitele v občanském zákoníku. Domnívám se, že pokud si položíme otázku, zda hlavním negativním činitelem v této sféře práva jsou právě zákony, lze si odpovědět, že nikoli.

Při poskytování úvěrů se všeobecně vychází ze zásad přímosti, účelovosti, termínovatelnosti a zúčitelnosti. Z úvěru platí dlužník úroky, které bývají odstupňovány podle různých kritérií, např. podle osoby dlužníka, druhu úvěru, objektu úvěrování, charakteru a délky transakce, druhu použitého zajištění atp. Ve smluvených případech mohou být úroky i dodatečně zvyšovány (resp. snižovány), podle toho, jak dlužník plní úvěrové podmínky.⁸

V očích laické veřejnosti prakticky není rozdíl mezi klasickou půjčkou dle občanského zákoníku a smlouvou o úvěru dle zákoníku obchodního. V ne odborném pohledu na věc nebývají tyto dva pojmy leckdy rozlišovány, nicméně jsou mezi nimi určité a zásadní rozdíly. Úprava smlouvy o úvěru v obchodním zákoníku se od úpravy smlouvy o půjčce významně liší již tím, že ustanovení § 502 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, přiznává věřiteli právo požadovat úroky z poskytnutých peněžních prostředků i tehdy, není-li jejich výše v úvěrové smlouvě sjednána.

Smlouva o půjčce a smlouva o úvěru mají některé odlišné pojmové znaky. Zatímco ze smlouvy o úvěru vzniká věřiteli povinnost rezervovat a na žádost dlužníka poskytnout v jeho prospěch peněžní prostředky do sjednané výše a dlužníkovi vzniká právo (nikoliv povinnost) úvěr čerpat a povinnost poskytnuté prostředky vrátit a zaplatit úroky, pak smlouvou o půjčce přenechává věřitel dlužníkovi peníze nebo jiné druhově určené věci a dlužník se zavazuje ve sjednané době peníze nebo jiné druhově určené věci vrátit. Obdobně se vyjadřuje i soudní praxe.⁹ Další rozdíly mezi půjčkou a úvěrem jsou např. v daňovém a účetním pohledu na věc, ovšem právo finanční a daňové není hlavní oblastí mé práce, a tento rozdíl proto nebude dále akcentován.

---

⁸ MAREK, Karel. Pojem úvěru a zásady úvěrování. *Právní rádce*, 2006, roč. 14, č. 10, s. 21.

⁹ Viz například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 29 Cdo 4498/2007 či rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2007, sp. zn. 32 Cdo 922/2007.

S ohledem na skutečnost, že problematika spotřebitelských úvěrů je širokým civilněprávním tématem, je moje práce průmětem hned několika právních předpisů a někdy i oblastí, ve kterých je poskytování spotřebitelských úvěrů upraveno. Spojení těchto právních předpisů je nutné, jelikož jsou vzájemně provázány a navzájem na sebe odkazují.¹⁰

I když by se mohlo zdát, že typizovaný kontrakt smlouvy o úvěru nemůže skrývat větší právně problematické aspekty, není tomu tak. Obchodní zákoník stanoví, že smlouvou o úvěru se věřitel zavazuje poskytnout na požádání dlužníka v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Jedná se tu o prostou definici tzv. absolutního obchodu¹¹, která by sama o sobě neměla činit větší potíže. Jestliže se ovšem do vztahu věřitel - dlužník dostane osoba spotřebitele¹², vyvstávají problematické situace, o nichž tato práce pojednává.

Smluvní ochrana spotřebitele při závazkových vztazích je v našem právním řádu zakotvena v oblasti občanského práva hmotného v platném a účinném zákoníku občanském, a proto shledávám základy spotřebitelských úvěrů právě v něm. I když jsou úvěry jako smluvní typ v zákoníku obchodním, neodpovídá to faktické právní situaci, jak o tom bude pojednáno dále.¹³

Současný stav právní úpravy spotřebitelských úvěrů je stručně řečeno poněkud rozkolísaný a nereflektuje komplexnost zahraničních právních úprav.¹⁴ Smlouva o úvěru jako taková je upravena v obchodním zákoníku, dále je ovlivněna zákoníkem

---

¹⁰ Problematika spotřebitelských úvěrů svým rozsahem spadá pod několik právních předpisů (např. zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník aj.).

¹¹ Pro zdůraznění problému dvojkoľejnosti smluvního práva mezi občanským a obchodním zákoníkem je v této práci používán pojem „absolutní obchod“, i když od něj v současné době někteří autoři upouštějí. Blíže viz např. SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 23 a násl.

¹² O definici spotřebitele bude v práci dále pojednáváno, nicméně jako výchozí berme definici spotřebitele, která je uvedena v zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, který v ust. § 3 písm. a) stanoví, že spotřebitelem je fyzická osoba, která nejedná v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání.

¹³ I když je dle ust. § 261 odst. 3 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, smlouva o úvěru tzv. absolutním obchodem, kdy právní vztahy mezi jeho účastníky se řídí obchodním zákoníkem, v současné době se z obchodního zákoníku použijí v této oblasti pouhé fragmenty, jak bude uvedeno dále. Spotřebitelské úvěry v České republice proto považují za součást občanského práva hmotného.

¹⁴ Pro srovnání lze uvést například Consumer credit protection Act ve Spojených státech amerických či obdobný právní předpis ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska Consumer credit act z let 1974 a 2006, který je momentálně přepracován do znění konformního s evropskými předpisy.

občanským a zákonem o spotřebitelském úvěru¹⁵. Samozřejmě je nutné také brát v úvahu ještě příslušné předpisy evropských institucí a orgánů, a to primárně ustanovení o nepřiměřených ujednáních ve spotřebitelských smlouvách.

Smlouva o úvěru je tzv. absolutním obchodem, kdy obchodní zákoník v ustanovení § 261 odst. 1 určuje, že ustanoveními obchodního zákoníku o úpravě závazkových vztahů se řídí závazkové vztahy mezi podnikateli, jestliže při jejich vzniku je zřejmé s přihlédnutím ke všem okolnostem, že se týkají jejich podnikatelské činnosti. Dále je v ustanovení § 261 odst. 3 stanoveno, že obchodním zákoníkem se bez ohledu na povahu účastníků smlouvy, řídí i vztahy účastníků smlouvy o úvěru. Z dřívějšího absolutního obchodu nicméně momentálně zbývá v oblasti spotřebitelského úvěru pouhé torzo a název „absolutní obchod“ u spotřebitelského úvěru již zcela pozbyl významu.

Obchodní zákoník totiž normuje, že: „...ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení směřující k ochraně spotřebitele je třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem. Smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností z těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku.“¹⁶

Již to samo o sobě vyvolává spory, protože je otázkou, zda např. institut promlčení spadá do oblasti odpovědnosti, či nikoli. O řešení tohoto problému je pojednáno v kapitole čtvrté.

Co se týče pojmu zneužívající klauzule, ten byl do českého právního řádu zaveden na základě čl. 3 Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Úř. věst. L 95, 21. dubna 1993, s. 24 a násl.¹⁷. Nepřiměřeným ujednáním je dle tohoto článku směrnice

---

¹⁵ Jelikož je práce zaměřena na hmotněprávní aspekty spotřebitelských úvěrů, záměrně je vynecháno upozornění a pojednání o ostatních právních předpisech, jejichž dopad do civilněprávní stránky věci není tak výrazný a spadají spíše do oblasti práva veřejného.

¹⁶ Tzn. například nemožnost sjednání smluvních úroků z prodlení, omezení autonomie vůle atd., tak jak o tom bude hovořeno dále.

¹⁷ Ponecháme stranou, že pojem nepřiměřená smluvní podmínka neodpovídá české právní realitě a vhodnějším termínem by bylo např. sousloví „smluvní ujednání“, které je použito v této části práce. Pojem smluvní podmínka totiž jednoznačně evokuje ustanovení § 36 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kdy vznik, změna nebo zánik práva či povinnosti lze vázat na splnění podmínky.

smluvní podmínka¹⁸, která nebyla individuálně sjednána, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, jež vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.¹⁹ Znamená to, že smluvních ujednání, která jsou sjednána nekatalogovým způsobem, se toto ustanovení netýká. Náš právní řád ovšem toto ustanovení aplikuje na veškeré typy smluv, tedy katalogové i nekatalogové.

Smluvní ujednání je dle této směrnice vždy považováno za nesjednané individuálně, jestliže smlouva byla sepsána předem, a spotřebitel proto nemohl mít žádný vliv na obsah smluvního ujednání, zejména v souvislosti s předem sepsanou běžnou smlouvou. Toto ustanovení se tedy aplikuje na tzv. formulářové smlouvy, tzn. smlouvy, jež jsou v oblasti spotřebitelských úvěrů těmi nejtypičtějsími, smlouvy, které jsou připraveny poskytovateli úvěrů dopředu a nelze na nich nic měnit.

Cílem této směrnice je usnadnit fungování vnitřního trhu a ochránit spotřebitele proti silnějšímu postavení podnikatele. O naplňování těchto idejí bude hovořeno v souvislosti s instituty zmíněnými ve čtvrté kapitole.

Do úpravy absolutního obchodu tedy zasahuje současně zákoník občanský, příslušné předpisy o ochraně spotřebitele, evropská a ostatní legislativa a zároveň i jisté prolínání historických institutů, o kterých bude rovněž stručně pojednáno. Spotřebitelské úvěry totiž nejsou v podstatě ničím novým, a tak je vhodné povšimnout si právní úpravy ve Spojených státech amerických či Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, kde mají spotřebitelské úvěry delší právní tradici než v našem právním řádu, a leckdy je v zahraničí právní úprava zdvojnásobena tak jako u nás.

Těmito aspekty se zabývá část mojí práce, kde se zamyslím nad současným legislativním stavem, jenž bude počátkem roku 2014²⁰ zásadně změněn účinností nového občanského zákoníku, který sice odstraní legislativní roztříštěnost závazkových smluvních typů, ale zároveň přinese spotřebitelům některé komplikace.

---

¹⁸ Později byl překonán nedostatek v překladu, kdy je tento termín v současné době nahrazován správnějším pojmem „smluvní ustanovení“

¹⁹ K pojmu přiměřenosti viz například TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008, s. 52. Viz také HULMÁK, Milan, TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavatelem a spotřebitelem (1. část). *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 6, s. 168 – 171.

²⁰ Pokud bude přijat občanský zákoník.

Jelikož je zákon o spotřebitelském úvěru právním předpisem novým, který reflektuje v principu plné harmonizace směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS²¹, bude v příslušné kapitole tento nový zákon analytickou a komparační metodou prozkoumán s upozorněním na jeho přínosy pro spotřebitele a podnikatele a samozřejmě také na jeho sporné právní aspekty.

Zákon o spotřebitelském úvěru totiž zakotvuje některé nové instituty, jako je povinné posuzování bonity dlužníků ze strany věřitelů, zákonná možnost předčasného splacení úvěru, závislost smlouvy o úvěru na smlouvě o poskytnutí zboží či služeb, rozšíření informačních povinností věřitelů, či sporné ručení věřitelů za poskytování služeb v některých oblastech. O těchto a dalších institutech je pojednáno v příslušné kapitole, která se zabývá rozbořem platného a od 1. 1. 2011 i účinného právního předpisu upravujícího spotřebitelské úvěry.

V současné době, kdy se začínají částečně prolínat oblasti soukromého a veřejného práva²², by bylo naivní se domnívat, že neexistuje provázanost spotřebitelských úvěrů s jinými právními předpisy. Instituty promlčení práv, příslušenství věci či autonomie vůle jsou upraveny v občanském, potažmo obchodním zákoníku, a proto bude kritickou metodou pojednáno o roztržiténosti právní úpravy této oblasti v kapitole „Nepřiměřená ujednání ve smlouvách o spotřebitelském úvěru“.

Jestliže hovoříme o úvěrech, které jsou v podstatě pouhým typem smluv, a zároveň i o ochraně spotřebitele, je důležité upozornit i na princip či zásadu autonomie vůle. Smluvní volnost je totiž zásadním fenoménem a hybatelem smluvních vztahů, a jestliže bude přijat nový občanský zákoník, výrazně se změní smluvní vztahy účastníků smluv. Je tedy nutné se o autonomii vůle a její roli zmínit alespoň okrajově a zároveň se kriticky zamyslet nad její úlohou ve smluvních vztazích tohoto typu s tím, zda je ještě autonomie vůle v těchto situacích použitelná, když je omezována ochranou spotřebitele.²³

---

²¹ Původní evropský právní předpis upravující spotřebitelské úvěry.

²² Typicky například u spotřebitelskoprávních vztahů, kdy na jejich dodržování v určitých oblastech dohlíží veřejnoprávní instituce, např. Česká národní banka, Česká obchodní inspekce apod.

²³ Podrobněji se tímto fenoménem zabývám v práci DOHNAL, Jakub. Obrana spotřebitele, nebo bránění obchodnímu styku? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 66 – 69.

1.4 Koncepční a metodické postupy práce

Prostý faktický popis aktuální právní úpravy poskytování spotřebitelských úvěrů není mým cílem. Základem této práce je upozornění na některé právní problémy, které způsobují nejasnosti a omyly, jenž mohou jak u spotřebitelů v roli dlužníků, tak u podnikatelů v roli věřitelů způsobit komplikace vzájemného smluvního styku, to vše s akcentem nepřiměřených ustanovení, která jsou dle mého názoru až příliš ovlivněna novým principem smluvního práva, jímž je ochrana smluvní strany.²⁴

V této souvislosti se promítá do zkoumané oblasti určitá intuice, že autonomie vůle je omezována na úkor ochrany slabší strany, tedy spotřebitele. Pojem intuice chápeme jako interiorizované subjektivní vidění a poznání něčeho, bez přímého a detailního poznání, bez zkušenosti nebo rozumového úsudku. Je to duševní schopnost, která nám ukazuje možný směr, a sděluje, co by se mělo udělat, ale nevysvětluje proč.²⁵

Inspirací pro vypracování této disertační práce byl současný neutěšený stav právní situace v oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů, který byl pozorován na přibližně třech stovkách soudních sporů mezi jedním z poskytovatelů těchto úvěrů a jeho dlužníky, a který byl diskutován na vědeckých konferencích v minulých letech²⁶.

Z uvedených konferencí vzešla řada příspěvků, jejichž části cituji a na které se odvolávám. V této práci však také rozvíjím některé myšlenky, jež byly meritem zmíněných vědeckých setkání, na kterých se probíraly poznatky z oblasti právní vědy i praxe.

Pro vypracování disertační práce jsem jako zdroj použil odbornou literaturu v podobě komentovaných znění příslušných zákonů, články v odborných časopisech, judikaturu soudů, publikace ministerstev a další relevantní vědecké zdroje. Pokud je v této práci hovořeno o zákonech, má se na mysli jejich znění platné ke dni odevzdání této práce. Na případnou historickou verzi právních předpisů je odpovídajícím způsobem upozorněno.

---

²⁴ Viz kapitola o autonomii vůle.

²⁵ SPOUSTA, Vladimír. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce humanitního a sociálního zaměření*. Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009, s. 183.

²⁶ Viz např. „Naděje právní vědy“, pořádané Západočeskou univerzitou v Plzni, vědecké konferenci pořádané Moravskou vysokou školou v Olomouci a na konferenci „Metamorfózy práva ve střední Evropě“, pořádané Západočeskou univerzitou v Plzni a Ústavem státu a práva.

S ohledem na skutečnost, že na téma poskytování spotřebitelských úvěrů z pohledu práva absentovala velmi dlouho ucelená monografie, doufám, že analyticko-kritické pojetí některých institutů snad vzbudí širší diskusi o tom, jak v současné době fungují smluvní vztahy v této oblasti.

V příslušných kapitolách, týkajících se nepřiměřených ujednání v tzv. spotřebitelských úvěrech, je samozřejmě kriticky zohledněna konstantní a aktuální judikatura soudů vyšších stupňů, jelikož prozatím panuje všeobecná shoda, že v závislosti na míře obecnosti zákonné skutkové podstaty dochází (z povahy věci samé) k tomu, že soudce, a zejména především zodpovědný a svědomitý soudce, jakožto orgán právo aplikující, je spolutvůrcem práva ve smyslu jeho (konkrétního) dotváření. To je rovněž a především odvislé od jazykové stránky (výrazy, pojmy, termíny a jejich skladební konfigurace) a formálního utřídění právního předpisu, a dále od jeho sdělnosti, nikoli toliko formální, nýbrž i materiální, tj. věcné logické přesnosti, srozumitelnosti a určitosti.²⁷

Práce se tedy analyticko-kritickou metodou snaží upozornit na některé nedostatky stávající právní úpravy spotřebitelských úvěrů, poukázat na možná rizika, která pro smluvní strany vyvstanou přijetím nového občanského zákoníku, a zároveň i zohlednit aktuální právní stav v této oblasti.

Částečně vycházím také z mé dosud publikované monografie²⁸, kterou jsem využita jako určitý předstupeň, s cílem ověřit některá teoretická východiska. Právní závěry jsem byl nucen v některých oblastech postupně zdokonalit a změnit²⁹. Disertační práce je uceleným pojednáním o vybraných otázkách, které obsahuje výsledky vědecké a tvůrčí práce, jenž byly přijaty k uveřejnění tak, jak to požaduje studijní a zkušební řád. Monografie byla navíc zaměřena na otázky spotřebitelského úvěru pouze prakticky, a to zejména z pohledu praktikujících právníků. Disertační práce se zabývá hlubšími teoretickými východisky, s cílením na nepřiměřená ujednání, a zabývá se specifickou částí celé problematiky.

Disertační práce pojednává o minulé úpravě spotřebitelských úvěrů systémovou metodou, a to zejména ve druhé kapitole. Přibližuje historický vývoj tohoto institutu

---

²⁷ HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 15, č. 16, s. 576.

²⁸ DOHNAL, Jakub. Spotřebitelský úvěr – praktická příručka s příklady a judikaturou, Praha: Leges, 2011. 128 s.

²⁹ Obzvláště ustoupit od svého dřívějšího zanícení pro absolutní volnost smluvních vztahů, jak jsem je formuloval např. v DOHNAL, Jakub. Obrana spotřebitele, nebo bránění obchodnímu styku? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 66 – 69.

u nás i v zahraničí, s přihlédnutím k evropské legislativě, která do českého právního řádu přinesla zákaz tzv. nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách.

Na historický exkurz navazuje kritickou metodou kapitola třetí, která pojednává o aktuálních nedostatcích platného zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelských úvěrech, který dle mého názoru nesplnil očekávání, jež do něj byla vkládána.

To je dokázáno analytickým přístupem ve čtvrté kapitole, která se zabývá instituty, jenž sice nespádají pod právní úpravu spotřebitelských úvěrů, ale významně ovlivňují tento fenomén. Úvod čtvrté kapitoly hodnotí, zda v českém právním řádu je právní úprava nepřiměřených ustanovení vůbec potřebná, když ve svém výsledku se jeví silně dysfunkční. Vycházím z teze, že autonomie vůle je v současném právním systému příliš omezována ochranou slabší strany, a v některých případech ustanovení o nepřiměřených ujednáních nejsou použita, kvůli nepochopení účelu Směrnice č. 93/13/EHS.

V logické návaznosti pokračují kapitola pátá a šestá, které srovnávací metodou ukazují, že přístup k ochraně spotřebitele a tzv. nepřiměřeným ustanovením je v budoucí úpravě občanského zákoníku a zahraničních úpravách inkorporován v jiných předpisech, a samostatná úprava by k němu nebyla potřebná, kdyby se řádně aplikovaly zásady civilně-právních předpisů.³⁰

V závěru shrnuji výsledky, k nimž jsem v této práci dospěl. Jejím cílem bylo ověřit, zda je současná úroveň ochrany spotřebitele, díky aplikaci ustanovení o tzv. nepřiměřených ujednáních, přínosem českému právnímu řádu, či zda naopak autonomii vůle potlačuje. Práce se zaměřuje na oblast spotřebitelských úvěrů, kde zároveň ověřuje funkčnost a ucelenost příslušného právního předpisu a ochranu slabší strany v této oblasti.

Díličními metodami, které jsou použitelné pro oblast práva, jsou metody logické, exaktní, sociologické, systémové a srovnávací. Tyto metody jsou v práci navzájem kombinovány tak, aby jednotlivá východiska tvořila kompaktní celek, schopný obstát vedle již vyřčených hypotéz ostatních autorů, kteří jsou zde řádně citováni.

---

³⁰ Zásada poctivosti, dodržování dobrých mravů, apod.

2 Vývoj právní úpravy spotřebitelských úvěrů

Spotřebitelské úvěry jsou v našem právu relativně novou oblastí stejně jako samotná ochrana spotřebitele, která je v poslední době tak častým tématem vědeckých diskuzí i sdělovacích prostředků. K tomu, abychom pochopili samotný význam speciálního právního rámce pro poskytování úvěrů spotřebitelům, je nutné seznámit se krátce s vývojem tohoto institutu, který v podstatě osvětluje, proč byl pro poskytování spotřebitelských úvěrů v České republice přijat samostatný zákon.

Ačkoliv je to netypické, považuji za nutné zmínit v úvodu této kapitoly právě evropské kořeny spotřebitelské politiky, kdy o jejích historických aspektech bude hovořeno dále. Je to totiž právě Evropa, kdo dal ochraně spotřebitele řádnou důležitost, a proto je nutné zmínit v obecném právním přehledu jako první právě právo evropské, potažmo instituty ochrany spotřebitele, které v oblasti spotřebitelských úvěrů hrají tu nejdůležitější roli. Považuji za vhodné zamyslet se také nad tím, kde se v současném právním systému vysoká úroveň ochrany spotřebitele vůbec vzala.

Je to institut, který byl do našeho právního řádu zanesen díky právu evropskému, nicméně je odvěkou pravdou, že inspiraci je nutno hledat v dějinách, a proto se v této kapitole krátce zaměřím na historické paralely ochrany spotřebitele, u kterých je leckdy překvapivá až nápadná podobnost se současným právním stavem.

2.1 Evropské právo a jeho vliv na právní úpravu ochrany spotřebitele

Spotřebitelská politika se na pořad Evropy dostala již začátkem 70. let na pařížském summitu v roce 1972, kdy představitelé jednotlivých zemí vyzvali k politické akci v této oblasti. Krátce nato v dubnu 1975 představila Evropská komise „Předběžný program EHS o ochraně spotřebitele a informační politice“³¹ a tento dokument, který se stal později základem spotřebitelské legislativy Společenství, shrnul pět základních práv spotřebitelů.

---

³¹ Následovaly akční plány pro období let 1981 -1986, 1990 -1992, 1993 -1995, 1996 -1998, 1999 -2001, 2002 - 2006, kdy momentálně platným je akční plán pro roky 2007 - 2013.

Každý spotřebitel má podle něj právo na ochranu zdraví a bezpečnosti, ochranu ekonomických zájmů, náhradu škody, informace, vzdělávání a zastoupení. V programu dále zaznělo, že spotřebitelská politika má průřezový charakter a uvedené cíle byly postupně začleňovány do zvláštních politik Společenství (např. do hospodářské politiky, společné zemědělské politiky, politiky životního prostředí, energetické a dopravní politiky, aj.).³²

Z hlediska našeho právního systému je úprava spotřebitelských smluv nezbytná z hlediska dosažení kompatibility našeho právního řádu s legislativou EU. Tato upravuje ochranu spotřebitele v rovině soukromoprávních smluv, kdy v rámci našeho právního řádu došlo historicky k promítnutí (a v podstatě k recepci) tří směrnic do našeho právního řádu, a to směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, směrnice Rady č. 85/577/EHS ze dne 20. prosince 1985 o ochraně spotřebitele při smlouvách sjednávaných mimo obchodní provozovnu a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/EC ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv sjednávaných na dálku („distančních smluv“).³³

Výše uvedené směrnice jsou dle mého názoru těmi nejzásadnějšími, které se do našeho právního řádu promítly, pokud tedy samozřejmě hovoříme pouze o oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů.

Český právní řád je ovlivněn rovněž dalšími obdobnými předpisy. Těmi jsou například směrnice Rady 85/374/EHS ze dne 25. července 1985 o sblížení právních a správních předpisů členských států, týkající se odpovědnosti za vadné výrobky, či směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES ze dne 8. června 2000 o některých aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu na vnitřním trhu. Existují samozřejmě i aktuální právní předpisy spotřebitelskoprávní oblasti, které ovšem nejsou předmětem této práce a byly zmíněny pouze pro doplnění celkové mozaiky spotřebitelskoprávní politiky.

Ochrana spotřebitele z hlediska právní ochrany původně směřovala na ochranu spotřebitele z hlediska jeho základních práv, například bezpečnosti výrobků a potravin, postupně se rozvinula do veškerých oblastí, kde je spotřebitel na svých

---

³² KNOBLOCHOVÁ, Věra. *Vývoj ochrany spotřebitele v EU* [online]. MPO.cz, 23. ledna 2006 [cit. 3. června 2010]. Dostupné na <<http://www.mpo.cz/dokument7587.html>>.

³³ VESELÝ, Jan. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník - komentář I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 303 (§ 52 občanského zákoníku).

právech ohrožen³⁴, a nakonec přerostla i v samostatnou úpravu regulující spotřebitelské úvěry.

Evropská spotřebitelská politika je poprvé přesněji zmíněna v tzv. Jednotném evropském aktu z roku 1986, kde se objevuje samotný pojem spotřebitel. Později již základní evropské dokumenty s ochranou spotřebitele plně počítají. Samostatná hlava o ochraně spotřebitele se objevuje nejprve v čl. 129a Maastrichtské smlouvy³⁵ a v čl. 153 Amsterodamské smlouvy, kde je stanoveno, že na podporu zájmů spotřebitelů a k zajištění vysoké úrovně jejich ochrany, Společenství podporuje práva spotřebitelů na informace, osvětu a sdružování se k ochraně svých zájmů.

Po dalším vývoji evropské legislativy je momentálně ochrana spotřebitele na základě Lisabonské smlouvy³⁶ zařazena do sdílených pravomocí v EU. Evropská unie a členské státy zde mají možnost přijímat právně závazné akty, přičemž členské státy mohou jednat tam, kde tak neučinila Unie. Lisabonská smlouva přiznává ochraně spotřebitele průřezový význam, jak uvádí v čl. 12: „Požadavky vyplývající z ochrany spotřebitele budou brány v úvahu při vymezování a provádění jiných politik a činností Unie“. Také čl. 38 Listiny základních práv Evropské unie uvádí, že v politikách Unie je zajištěna vysoká úroveň ochrany spotřebitele.³⁷

Oblast spotřebitelských úvěrů je samozřejmě úzce spjatá s problematikou tzv. nepřiměřených smluvních ujednání, o kterých pojednává směrnice Rady č. 93/13/EHS ze dne 15. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, která byla promítnuta i do našeho právního řádu.

Evropská komise ostatně v roce 2007 zahájila řízení pro porušení práva proti České republice (a také Slovensku, Estonsku, Maďarsku, Lotyšsku, Litvě, Maltě, Polsku a Slovinsku), neboť dospěla k závěru, že vnitrostátní právní předpisy těchto států nejsou v souladu s požadavky směrnice Rady č. 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. ČR bylo mimo jiné vytykáno, že spotřebitel je vázán nepřiměřenými ustanoveními spotřebitelských

---

³⁴ Viz např. PROGRAM SAOP (Spotřebitelský audit obchodních podmínek) v rámci projektu Posílení ochrany práv spotřebitelů.

³⁵ Smlouva o Evropské unii, která byla podepsána v Maastrichtu 7. února 1992, vstoupila v platnost 1. listopadu 1993. Zavedla rovněž nové oblasti spolupráce členských zemí.

³⁶ Lisabonská smlouva (též Reformní smlouva) byla podepsána 13. prosince 2007 v Lisabonu, ratifikována 3. listopadu 2009 a vstoupila v platnost 1. prosince 2009. Jejím cílem je posílit pravomoc evropských orgánů v určitých oblastech.

³⁷ KNOBLOCHOVÁ, Věra. *Dopady Lisabonské smlouvy na politiku v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu* [online]. MPO.cz, 7. ledna 2010 [cit. 3. června 2010]. Dostupné na <<http://www.mpo.cz/dokument68142.html>>.

smluv, s výjimkou případů, kdy se proti nim sám aktivně ohradí, což bylo shledáno jako nedostatečné³⁸, v čemž ostatně panuje shoda i mezi odbornou veřejností.

Z hlediska spotřebitelských úvěrů byla prvotním a zásadním právním předpisem směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, která platila v podstatě až do června roku 2010, kdy byla nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a zrušení směrnice Rady 87/102/EHS.³⁹

Příslušné evropské orgány usoudily, že nová směrnice o spotřebitelských úvěrech je potřebná i poté, co v roce 1995 předložila Komise zprávu o uplatňování směrnice 87/102/EHS a vedla rozsáhlé konzultace se zúčastněnými subjekty. V roce 1997 Komise předložila souhrnnou zprávu o reakcích na zprávu z roku 1995. V roce 1996 byla vypracována druhá zpráva o uplatňování směrnice 87/102/EHS, kdy tyto zprávy a konzultace odhalily významné rozdíly mezi právními předpisy jednotlivých členských států v oblasti úvěrů pro fyzické osoby obecně a spotřebitelských úvěrů zvláště. Analýza vnitrostátních právních předpisů provádějících směrnicí 87/102/EHS ukázala, že z důvodu rozdílů v právní nebo hospodářské situaci na vnitrostátní úrovni, používají členské státy vedle směrnice 87/102/EHS řadu dalších nástrojů na ochranu spotřebitele.

Situace, vyplývající de facto i de iure z těchto rozdílů mezi vnitrostátními právními úpravami, vedla dle Komise v některých případech k narušení hospodářské soutěže mezi věřiteli ve Společenství a vytvářela překážky na vnitřním trhu tam, kde členské státy přijaly různá kogentní ustanovení přísnější než ustanovení podle směrnice 87/102/EHS. To omezilo schopnost spotřebitelů přímo využít postupně rostoucí dostupnost přeshraničních úvěrů. Tato narušení a omezení mohou mít opět další následky, pokud jde o poptávku po zboží a službách. Tolik alespoň preambule Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, ve znění směrnice 90/88/EHS a směrnice 98/7/ES, Úř. věst. L 101, 1. dubna 1998, s. 17 a násl.

---

³⁸ SELUCKÁ, Markéta. Ochrana spotřebitele: nenápadná změna se zásadními dopady. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 14, s. 513.

³⁹ O změnách spočívajících v přijetí novely občanského zákoníku zákonem č. 155/2010 Sb., ve znění pozdějších předpisů, blíže tamtéž, s. 513 a násl.

0 V současné době je ochrana spotřebitele roztržena na mnoho dílčích oblastí, což vede k snižování informovanosti spotřebitelů o jejich právech. Jednotlivé normy se týkají např. úpravy, složení a kvality výrobků či služeb, spotřebitelských smluv (včetně např. distančního prodeje nebo uzavírání smluv mimo provozovnu), spotřebitelského úvěru, elektronického obchodování aj. Kromě fragmentace je dalším důležitým rysem komunitární spotřebitelské legislativy to, že je převážně založena na principu minimální harmonizace⁴⁰.

Minimální harmonizace znamená, že členské státy musejí implementovat jako minimum pravidla obsažená v komunitárním právu, avšak mohou přijmout úpravu jdoucí i nad její rámec, tedy úpravu přísnější.

Jak minimální harmonizace, tak i fragmentace legislativy způsobují, že na vnitřním trhu existují různé právní úpravy, které vytvářejí překážky pro spotřebitele i pro výrobce zboží nebo poskytovatele služeb. Proto Evropská komise s podporou Rady zahájila proces revize spotřebitelského acquis, jehož cílem je přezkoumat, jak spotřebitelské směrnice v praxi opravdu fungují, a následně přijmout případná opatření. Přezkum byl zahájen v roce 2005 a v současné době se nachází ve své konečné fázi, neboť 23. června 2011 bylo Evropským parlamentem přijato Legislativní usnesení Evropského parlamentu o návrhu směrnice Evropského parlamentu a Rady o právech spotřebitelů.

Přínosem této směrnice je, že členské státy mohou například rozhodnout, že uplatňování pravidel stanovených touto směrnicí rozšíří i na právnické nebo fyzické osoby, které nejsou spotřebiteli ve smyslu této směrnice, jako jsou například nevládní organizace a začínající nebo malé a střední podniky. To by bylo dle mého názoru přínosem, protože i některé malé podniky by patrně měly mít ochranu obdobnou ochraně spotřebitelů. Více o tom budu hovořit v následující subkapitole. Změna směrnice o nepřiměřených podmínkách je minimální; stanovuje pouze povinnost zveřejnit seznam nepřiměřených ujednání na internetu a Komise navrhuje, aby směrnice o nepřiměřených ujednáních byla dále zdokonalována.

---

⁴⁰ Přestože se v současné době začínají objevovat spotřebitelské směrnice se zcela opačným principem maximální harmonizace, nebo cílené maximální harmonizace – např. směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/122/ES ze dne 14. ledna 2009 o ochraně spotřebitele ve vztahu k některým aspektům smluv o dočasném užívání ubytovacího zařízení (timeshare), o dlouhodobých rekreačních produktech o dalším prodeji a o výměně.

2.2 Historické paralely ochrany spotřebitele

Zdání, že institut ochrany spotřebitele je novinkou, je klamné. Jestliže se totiž podíváme do historie, jsou základy právní ochrany spotřebitele, a tedy i ochrany spotřebitele při poskytování úvěrů, ve shodě s vlastnostmi věci nebo služby u příslušných typů smluv.⁴¹

Samozřejmě že již římské právo znalo závazek od počátku věků jako právní pouto, na jehož základě je povinnost něčeho splnit.⁴² Římské právo položilo základy závazkového práva všeobecně a jeho odkaz se logicky promítá i do aktuálního chápání právních otázek. Vychází se mimo jiné z faktu, že základem evropské právní kultury je právě římské právo, jehož instituty mají zejména v oblasti majetkových práv rozhodující vliv i na moderní občanské zákoníky.⁴³

Jistou paralelu evropského dohledu nad ochranou spotřebitele nabízí historický institut poctivosti hostinských z 16. století, kde se praví, že „...*Na tom zuostáno, aby purkmistr a rada každého města k hospodářům, kteříž by hosté chovali, dohlédli a to opatřili, aby v slušnosti od lidí za jídla, pití i obroky brali a lidi nepřetahovali. A jakož v některých hospodách se to přihází, že na menší míru prodávají, nežli sami kupují, při tom by se to našlo takového každá vrchnost dostatečně aby trestala.*“⁴⁴

Shodné prvky se současnou právní úpravou můžeme najít například v zákoně č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, kdy se podle ustanovení § 24 podnikatel dopustí správního deliktu tím, že poruší zákaz používání nepřiměřených obchodních praktik a může mu být uložena sankce orgánem veřejné správy, podobně jako tomu bylo ve výše uvedeném případě „porušení míry piva a stanovení poctivé ceny při nalévání chmelového moku v krčmách“.

Jestliže zůstaneme u zákona o ochraně spotřebitele, je zajímavé, že již v dřívějších obdobích byl stanoven příkaz splnění informační povinnosti, tak jak je to

---

⁴¹ Smlouva kupní, smlouva o dílo apod.

⁴² BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské instituce*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010, s. 249; k pojmu obligace blíže viz KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995, s. 210 - 213.

⁴³ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 256.

⁴⁴ ČÁDA, František. *Zemské zřízení moravské z roku 1535, spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1937, s. 201.

v současném znění zákona, který zdánlivě s historickým právem nemá nic společného.⁴⁵

Úloha měř, vah a měření na trzích byla v historii značná. Souviselo to s obecnou roztříštěností měř, vah i měrných systémů. Z této skutečnosti vyplynula jedna velice důležitá zásada, který byla pro konání trhu naprosto nezbytná, tedy užívání měř a vah toho kterého místa, kde se trh právě konal. Každý příchozí o této nutnosti věděl, neboť byla na tržištích biřici znovu a znovu připomínána⁴⁶. Je škoda, že v současné době „biřici“ nepřipomínají adresátům právních norem jejich povinnosti, jejichž nedodržování jsou si dobře vědomi.⁴⁷

Zajímavé je sledovat historickou spojitost s vývojem tržní situace, která spotřebitelskou politiku silně ovlivňuje. Historicky se podnikatelé v určité časové periodě rozdělovali na kramáře a kupce, kdy kupci byli v podstatě ti, kdo začínali na drobném obchodě (kramáři) a postupně se z nich stali kupci, kteří byli z dnešního pohledu velkopodnikateli.⁴⁸

Už historický základ, který s právní úpravou ochrany spotřebitele na první pohled nesouvisí, nabízí možnost řešení problému pro podnikatele, kteří mohou být leckdy samotnou ochranou spotřebitele diskriminováni.⁴⁹

Je jistě pochopitelné, že role spotřebitele je proti roli podnikatele opravdu nevýhodnější, nicméně stojí za úvahu, zda není vhodnější regulovat tuto oblast jiným způsobem, například v rovině úpravy toho, kdo je podnikatelem tzv. většího a malého rozsahu; jistě panuje všeobecná shoda, že podnikatel s minimálním ročním obratem (kramář) bude mít menší právní prostředky nežli ten, kdo se pohybuje v rovině několikanásobně vyšší (kupec). Je ovšem nabíledni, že v zákoně samotném nemůže být uvedena přesná částka a bylo by potřebné vydávat v této věci časté prováděcí předpisy.

Moderní právní úprava ochrany spotřebitele samozřejmě přináší i jisté nové prvky, mezi nimiž je například zpřístupnění širších trhů spotřebitelům, oproti některým

---

⁴⁵ Ustanovení § 9 a násl. zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, kde se hovoří o informačních povinnostech podnikatele vůči spotřebiteli.

⁴⁶ FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (- r. 1359.)* Brno: Knižnice Matice moravské, 2001, s. 193.

⁴⁷ V důvodové zprávě zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, se uvádí, že povinnost věřitelů prověřovat bonitu dlužníka bude zřejmě ze strany věřitelů obcházena. Z toho důvodu se tedy takové ustanovení přímo od počátku stává neúčinným.

⁴⁸ WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století.* Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906, s. 94.

⁴⁹ Ochrana spotřebitele je pro podnikatele velmi administrativně náročná, jelikož na něj klade vysoké nároky pro jeho presumovanou profesionalitu a výhodnější postavení.

starším pravidlům, které umožňovaly v určitých časových úsecích přístup na trhy pouze místním obyvatelům pod peněžitou sankcí.⁵⁰

Jelikož se historie opakuje, můžeme nalézt v našem právním řádu i poněkud kurióznější shody s historickou právní úpravou, jako je například povinnost označovat provozovnu dle platného živnostenského zákona, kdy dříve byly provozovny označovány jednotlivými živnostníky automaticky a dobrovolně. Stálo-li více krámků vedle sebe, měl každý svůj štít a svoje znamení.⁵¹ „Historický spotřebitel“ byl tedy plně informován o povaze a službách podnikatele - živnostníka a služby i jejich poskytovatele si tak mohl volit podle své libosti.

2.3 Vývoj moderního pojetí spotřebitelských úvěrů ve světě

Co se týče samotného vývoje spotřebitelských úvěrů, z našeho hlediska je nejaktuálnější období padesátých let dvacátého století. Přesněji rok 1949 v USA, když vzniknul tzv. „diners club“, který je považován za první kreditní kartu na světě.

Myšlenka byla jednoduchá: ti kdo měli v držení kartu klubu a vstoupili například do restaurace, kterou klub zaštiťoval, nemuseli při odchodu platit. Prokázali se pouze kartou a náklady uhradil klub za drobný poplatek dvanácti procent z ceny zboží. Toto odlišovalo kreditní karty⁵² od ostatních typů úvěrů a činilo je velice atraktivními. Možnost nakoupit zboží či služby kdykoli, bez toho aby žadatel musel znovu a znovu žádat o poskytnutí peněžních prostředků, byla velice lákavá⁵³.

Jelikož po počátečním nadšení začalo brzy docházet ke zneužívání kreditních karet, byl v roce 1970 v USA schválen tzv. „Fair Credit Reporting Act“, který jevil první známky ochrany spotřebitele. Obrátil totiž důkazní břemeno v případě zneužití karet ze spotřebitelů na věřitele, tedy poskytovatele kreditních úvěrů. Ve Spojeném

---

⁵⁰ Viz například KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské (1526 - 1628)*. Brno: Zemský výbor markrabství moravského, 1905, s. 133 -138.

⁵¹ WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst*. Praha: Matice Česká, 1892. 412 s.

⁵² Kreditní karty jsou svou podstatou vlastně také smlouvou o úvěru dle obchodního zákoníku, o jednotlivých typech úvěru ovšem v této práci není podrobně pojednáváno s ohledem na její zaměření přímo na spotřebitelské úvěry.

⁵³ MANDELL, Lewis. *The credit card industry: a history*, Boston: Twayne Publisher, 1990, s. 108.

království Velké Británie a Severního Irska sehrál podobnou roli tzv. „Consumer Credit Act“ z roku 1974, který nahradil dosavadní legislativu⁵⁴ v podobném duchu.

Od kreditních karet byl jen malý krok k tzv. „retail credit“, což je v podstatě nákup zboží na splátky nebo na úvěr, jak jej známe v naší nejtypičtější podobě spotřebitelského úvěru. Ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska byly totiž kreditní karty zavedeny v roce 1966 ve formě tzv. „Barclaycards“, ale jejich počet byl velmi malý a poptávka velmi vysoká. Navíc zde bylo oproti Spojeným státům americkým více sociálně slabších skupin, které na kreditní karty v důsledku své malé bonity nedosáhly a kreditní karty nezvolily buď z důvodu jejich nedostupnosti anebo pro svou typickou anglickou konzervativnost.⁵⁵

Tak jak ovšem nebyly ve Spojeném království populární kreditní karty, byla ve venkovských oblastech v nižších socioekonomických skupinách zaznamenána v padesátých a šedesátých letech rapidní expanze katalogových nákupů zboží prostřednictvím úvěrů, které činily v pozdních sedmdesátých letech takřka osm procent nepotravinového trhu.⁵⁶ Historie má tedy s aktuální právní úpravou několik styčných bodů a může dnešnímu právnímu systému sloužit jako jakási empirická inspirace, kdy zakomponování dobou osvědčených institutů do právního systému nemůže být na škodu.

Tato kapitola měla ilustrovat, že historicky není ochrana spotřebitele při poskytování úvěrů v podstatě ničím novým, nicméně jak je vidět je stále aktuální oblastí, která v našem právním řádu ještě nějakou dobu zůstane oblastí spornou. V našem právním řádu se totiž právní úprava spotřebitelských úvěrů objevuje až s účinností od 1. 1. 2001 a v mnohém jsme tedy pozadu za státy, které spotřebitele chrání o několik desítek let déle než naše právní úprava. Obzvláště inspirace právními systémy, které mají se spotřebitelskými úvěry bohaté zkušenosti⁵⁷ jak o nich bude hovořeno dále, může být pro náš právní řád významnou inspirací.

Co se týče směrnice 93/13/EHS, ta byla postupně včleněna do právních řádů jednotlivých států Unie a to na různých úrovních. V mnohých oblastech je

---

⁵⁴ Je ponecháno stranou, že ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska je jiný právní systém – common law. Zákony (acts, statutes) i zde ovšem hrají velmi důležitou roli. O zmíněných právních předpisech bude hovořeno dále v příslušné kapitole.

⁵⁵ FINLAY, Steven. *Consumer credit fundamentals*. 2. vydání. Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2008, s. 50.

⁵⁶ TAYLOR, Avram. *Working Class Credit and Community Since 1918*. Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2002, s. 116.

⁵⁷ Např. Spojené státy americké a Spojené království Velké Británie a Severního Irska.

doplňkovým institutem, který je subsidiární vůči právním předpisům upravujícím poskytování spotřebitelských úvěrů.⁵⁸

2.4 Nedostatky původního zákona z hlediska faktické ochrany spotřebitele

Od 1. 1. 2011 se stal účinným zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, který by měl současný legislativní stav věci zdokonalit. K tomu, abych dokázal, že nedojde k až tak velkému a výraznému posunu v této oblasti, bude nutné, abych se zmínil o dosavadní právní úpravě zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, ve znění pozdějších předpisů, a zmínil také některé její nedostatky.

Jak bylo uvedeno výše, zásadním právním předpisem v oblasti spotřebitelských úvěrů v našem právním řádu byla nejdříve Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, ve znění směrnice 90/88/EHS a směrnice 98/7/ES, Úř. věst. L 101, 1. dubna 1998, s. 17 a násl. Ta uváděla ve své preambuli, že vzhledem k tomu, že programy Evropského hospodářského společenství pro politiku ochrany a informovanosti spotřebitele mimo jiné stanoví, že spotřebitel má být chráněn proti nevýhodným úvěrovým podmínkám, mělo by se přednostně přikročit k harmonizaci obecných podmínek spotřebitelského úvěru.

Po našem vstupu do příslušných evropských institucí se tato směrnice promítla právě v zákoně č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru. Tento zákon v podstatě převzal znění výše uvedené směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 a stanovil některé podmínky smlouvy ve které se sjednává spotřebitelský úvěr v souladu s právem Evropských společenství.

---

⁵⁸ O úpravě zákazu nepřiměřených ustanovení ve spotřebitelských smlouvách v jednotlivých členských státech více viz SCHULTE - NÖLKE, Hans. *EC Consumer Law Compendium: The consumer acquis and its transposition in the member state*. Munich: Sellier, European Law Publisher, 2008. 529 s.

Na rozdíl od občanského zákoníku, tento zákon definoval spotřebitele již jako fyzickou osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti a v jejíž prospěch je spotřebitelský úvěr sjednáván. V této souvislosti se projevily první nedostatky při harmonizaci s evropským právem, kdy tehdy platný občanský zákoník ještě nedefinoval spotřebitele pouze jako fyzickou osobu, ale pouze jako osobu, která při uzavírání a plnění smlouvy nejedná v rámci své obchodní nebo jiné podnikatelské činnosti. Občanský zákoník správně zachytil osobu spotřebitele pouze jako fyzickou osobu až zákonem č. 155/2010 Sb., kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů, ve znění pozdějších předpisů, kde je spotřebitel nově vymezen na okruh fyzických osob, a nikoli i na osoby právnické, jak tomu bylo dříve.

Ačkoli by se tato nepřesná transformace mohla jevit na překážku věci, paradoxně v některých případech spotřebitelům pomohla, kdy soudy prvních stupňů například často uváděly rozsudek Nejvyššího soudu sp. zn. 32 Odo 873/2006 ze dne 30. 10. 2008, kde jako spotřebitel vystupovala nemocnice v Rychnově nad Kněžnou⁵⁹. O tento judikát se dnes opírají soudy prvních stupňů při zamítání nároků věřitelů na smluvní úroky z prodlení, které při momentální právní úpravě není možné stanovit, jak o tom bude pojednáno dále. Bez toho, aby tedy byly špatně převzaty evropské předpisy, možná by se v této oblasti spotřebitelé ani nedočkali ochrany, když výskyt typického spotřebitele u Nejvyššího soudu není zrovna obvyklý.

Smlouva o spotřebitelském úvěru musela za platnosti a účinnosti tohoto zákona obsahovat také stanovení roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr, způsobem uvedeným v příloze tohoto zákona, dále stanovení podmínek, za kterých může být roční procentní sazba nákladů na spotřebitelský úvěr upravena, a které nesmí být závislé pouze na vůli věřitele, stanovení maximální výše spotřebitelského úvěru, výše jednotlivých splátek, jejich počtu a přesného časového rozvržení. Pojem roční procentuelní sazby nákladů nebyl už tehdy v podstatě ničím novým, kdy termín v podstatě stejného obsahu se objevuje i v zahraničních právních úpravách jako tzv. „annual percentage of rate of charge“, který je vyjádřením zásady „truth in lending“, tedy spravedlivého úvěrování, kdy má spotřebitel právo na to, aby mu byly poskytnuty veškeré informace o poplatcích, úrocích, nákladech zprostředkovatelů a

---

⁵⁹ Tento judikát je momentálně velmi často používán soudy prvního stupně k argumentaci proti stanovování smluvních úroků z prodlení.

vůbec o všech okolnostech a faktorech, které ovlivní celkovou výši jeho úvěru, potažmo plateb.⁶⁰

Dále bylo v takové smlouvě nutno uvést stanovení jednotlivých plateb a některé další náležitosti, kdy ovšem cílem této práce není popis ani opis zákona, který je již na sklonku účinnosti, a proto nebudou všechny náležitosti vyjmenovány.

Problémy a faktické obcházení tohoto zákona se začaly objevovat v podstatě již od počátku účinnosti zákona č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb. Ten sice například stanovil, že věřitel musí informovat spotřebitele v průběhu plnění smlouvy o všech změnách roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr, nicméně tyto změny samozřejmě věřitel prováděl odkazem na obchodní podmínky a vyvěšováním na internetových stránkách, což dle mého názoru není zrovna platným dodržováním zákona, ne-li přímo jeho obcházením podle ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů⁶¹. O odkazu na obchodní podmínky bude v této práci pojednáno dále.

V současné době zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru již není účinný a další pojednání je směřováno převážně na novou právní úpravu, přesto je ještě vhodné zmínit stanovení tohoto zákona, podle kterého pokud smlouva o poskytnutí spotřebitelského úvěru nesplňuje náležitosti uvedené v jeho § 4⁶², pokládá se spotřebitelský úvěr za úvěr úročený ve výši diskontní sazby platné v době uzavření smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, uveřejněné pro příslušné období Českou národní bankou. Ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr se stávají neplatnými, to vše s účinností ode dne, kdy spotřebitel tuto skutečnost uplatní u věřitele.

Dle ustanovení § 23 nového zákona o spotřebitelském úvěru se právní vztahy týkající spotřebitelského úvěru vzniklé přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona řídí dosavadními právními předpisy.

---

⁶⁰ FINLAY: Consumer credit ..., s. 13.

⁶¹ Neplatný je právní úkon, pokud ten, kdo jej učinil, nemá způsobilost k právním úkonům.

⁶² Tedy informační povinnosti vůči spotřebitelům, tzn. roční procentuální sazba nákladů - RPSN apod.

3 Zákon o spotřebitelském úvěru – přínosy a zápory

Jelikož se zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, ukázal jako nedostatečný a byl věřiteli zhusta obcházen, což bude ostatně uvedeno v této práci v kapitole právně problematické aspekty spotřebitelských úvěrů, bylo přijato legislativní opatření.

Zákonodárci schválili zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, kdy do nového znění zákona o spotřebitelském úvěru byly vkládány velké naděje, jak ze strany odborné veřejnosti, tak ze strany spotřebitelů. Hned na úvod je ovšem nutno sdělit, že zákon očekávání nesplnil. Nové znění předpisu o spotřebitelském úvěru je v podstatě pouze transpozicí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS do českého právního řádu.

Zákon se i nadále nezabývá limitací konkrétní hodnoty úrokové míry, RPSN, postihy za nesplácení úvěru, neúměrně velkými garancemi za relativně malou úvěrovanou částku atp., tedy položkami, které jsou rozhodující pro základní posouzení, zda se nejedná o lichvu.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru neřeší používání rozhodčích doložek ve smlouvách o úvěru. Neřeší jednoznačně postupy při změnách smlouvy o úvěru, konkrétně změny obchodních podmínek. To jsou zejména změny čísla účtů, případně změny splácené částky a jejich zveřejnění. Cílem kapitoly je tedy snaha upozornit na nedostatky tohoto právního předpisu, kdy navrhovaná řešení budou uvedena v kapitolách následujících, případně přímo u jednotlivých popisovaných oblastí nové právní úpravy spotřebitelských úvěrů.

Pokud je v této práci dále hovořeno o platné právní úpravě či o novém zákoně, je tím myšlen právě zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, který nabude účinnosti od 1. 1. 2011. Nový právní předpis bude od 1. 1. 2011 upravovat poskytování tzv. spotřebitelských úvěrů na území ČR.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru upravuje některá práva a povinnosti související s odloženou platbou, půjčkou, úvěrem či jinou obdobnou finanční službou, poskytovanou nebo přislíbenou spotřebiteli věřitelem, případně zprostředkovatelem. V § 2 je vymezena věcná působnost zákona, a to výčtem právních vztahů, na které

se navrhovaná právní úprava nebude vztahovat. Toto věcné vymezení působnosti zákona vyplývá z implementované směrnice ES a je dáno zvláštním charakterem některých právních vztahů nebo existencí specifické právní úpravy.

Z působnosti zákona jsou předně vyloučeny půjčky nebo úvěry, poskytnuté pro účely bydlení, které jsou zajištěny zástavním právem k nemovitosti, a jejichž účelem je nabytí vlastnictví nemovitosti nebo vypořádání vlastnických práv k nemovitosti, nabytí členství v bytovém družstvu či změna stavby nebo její připojení k veřejným sítím. Dále jsou pak vyloučeny půjčky a úvěry sloužící ke splacení, respektive refinancování úvěru nebo půjčky, která financovala některý z výše zmíněných účelů, případně refinancování uvedených úvěrů.

Dále jsou v souladu se směrnicí z působnosti zákona vypuštěny půjčky nebo úvěry, jejichž celková hodnota je nižší než 5 000 Kč nebo vyšší než 1 880 000 Kč. V zájmu zamezení možnosti obcházet zákon tím, že by pro jeden obchodní případ bylo sjednáno více smluv, ve kterých se sjednává spotřebitelský úvěr na částku nižší než 5 000 Kč, považuje se za smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, ta smlouva, v níž se dosáhne nebo přesáhne částka 5000 Kč a všechny následující smlouvy uzavřené mezi tímž věřitelem a spotřebitelem v období 12 měsíců, na jejichž základě jsou poskytovány finanční prostředky na stejný nebo obdobný účel.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru je tedy v podstatě pouze opětovným rozšířením smlouvy o úvěru, která je primárně upravena v zákoně č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.⁶³ Skutečnost, že je smluvní typ úvěru upraven v obchodním zákoníku jako tzv. absolutní obchod, tzn., že vztahy mezi smluvními stranami se v takovém kontraktu řídí primárně obchodním zákoníkem, přináší s sebou mnohé komplikace, jak o tom bude hovořeno v kapitole o problematických aspektech spotřebitelských úvěrů.

Jestliže by úprava spotřebitelských úvěrů měla skutečně sloužit svému primárnímu účelu, a tedy ochraně spotřebitelů, musela by být její působnost vymezena dle mého názoru v širší rovině. Ukazuje se totiž, že speciální právní předpis na spotřebitelské úvěry postrádá v podstatě efektivitu, když jeho nedodržení v podstatě nevyvolává jakékoli negativní následky pro věřitele.

---

⁶³ V ust. § 497 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů je uvedeno, že smlouvou o úvěru se zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

Nejsem zastáncem rozšiřování legislativních předpisů, ale kdybychom je měli připustit tak, jako zde v rovině spotřebitelských úvěrů, měly by mít dle mého názoru širší rozsah, anebo by neměly být přijaty vůbec. Zákon by měl upravovat mnohem širší oblast než momentálně upravuje, což by vedlo k jeho větší efektivitě.

3.1 Zprostředkovatelé spotřebitelských úvěrů a jejich nové povinnosti

Jestliže lze něco novému zákonu připsat jako úspěch, je to alespoň nová definice některých pojmů. Občanský zákoník správně zachytil osobu spotřebitele pouze jako fyzickou osobu až zákonem č. 155/2010 Sb., o snížení administrativní zátěže podnikatelů, kde je spotřebitel nově vymezen na okruh fyzických osob, a nikoli též na osoby právnické, jak tomu bylo dříve. Zákon o spotřebitelském úvěru počítá se spotřebitelem pouze jako s fyzickou osobou, a navíc zpřesňuje definici zprostředkovatelů úvěrů, která dříve činila výrazné obtíže.

V kapitole, která se zabývá právně problematickými aspekty spotřebitelských úvěrů, měla být původně i část, týkající se tzv. jednateleství bez příkazu a dodatečného schvalování jednání jiného úvěrovým ústavem - věřitelem. Tato část práce v příslušné kapitole o sporných aspektech spotřebitelských úvěrů zmíněna nebude, nicméně poslouží alespoň pro ocenění nového právního předpisu, který jinak dle mého názoru v oblasti spotřebitelských úvěrů mnohé nemění.

Dřívější praxe v oblasti spotřebitelských úvěrů byla taková, že spotřebitel nejdříve podepsal žádost o poskytnutí spotřebitelského úvěru⁶⁴, věřitel (většinou úvěrující banka) tuto žádost posoudil a v případě kladného vyhodnocení dlužníka⁶⁵ mu spotřebitelský úvěr poskytl.⁶⁶ Problém nastával v situacích, kdy úvěrující banky uzavíraly takovéto úvěrové smlouvy prostřednictvím svých obchodních zástupců, popřípadě prostřednictvím jiných osob.

---

⁶⁴ Dle ust. § 43a zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, oferta, i když první ofertu samozřejmě učinil příslušný zprostředkovatel úvěru.

⁶⁵ O povinnosti posuzovat „bonitu klientů“ bude hovořeno dále.

⁶⁶ Dle ust. § 43c zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, v podstatě akceptace smlouvy a dle ust. § 497 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, poskytnutí peněžních prostředků, což je náležitost nutná k existenci smlouvy o úvěru.

Takovou osobou zprostředkovatele mohl být prakticky kdokoliv. Nový zákon o spotřebitelském úvěru nově definuje osobu zprostředkovatele, když zároveň novelizuje zákon o živnostenském podnikání tak, že zavádí v kategorii vázaných živností nový předmět podnikání, kterým je tzv. "poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru".

Zprostředkovatelem je osoba, která není věřitelem, a která v rámci své podnikatelské činnosti nebo v rámci samostatného výkonu svého povolání za odměnu nabízí spotřebiteli možnost uzavřít smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr s věřitelem nebo mu pomáhá tuto smlouvu uzavřít nebo ji jménem věřitele uzavírá. Je chvályhodné, že nové znění zákona stanovuje těmto zprostředkovatelům povinnosti, což v předchozí úpravě chybělo.

Zprostředkovatel je například povinen v reklamě a dokumentaci určené pro spotřebitele uvádět rozsah svých oprávnění, zejména to, že vykonává zprostředkovatelskou činnost výhradně pro jednoho nebo více věřitelů, nebo že tuto činnost nevykonává pro žádného věřitele. To předchází situaci, kdy za dřívějšího znění zákona nebylo možné zjistit, jaká oprávnění zprostředkovatel má.

Jelikož není nutné uvádět všechny povinnosti zprostředkovatelů ve výčtu, omezím se jen na poslední z nich, která je uvedena v ustanovení § 17 odst. 3) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, kde je uvedeno, že zprostředkovatel je pro účely výpočtu roční procentní sazby nákladů na spotřebitelský úvěr povinen sdělit věřiteli výši své odměny, pokud ji spotřebitel platí.

To je jedno z ustanovení, které by se na první pohled mohlo zdát jako převratné s tím, že je veřejně známé, že zprostředkovatelé mají z uzavřených smluv odměnu. V klasické smlouvě o poskytnutí spotřebitelského úvěru by tedy mělo být uvedeno, že zprostředkovateli náleží odměna v určité výši; domnívám se nicméně, že tento institut bude obcházen tím, že věřitelé zahrnou odměnu do celkové sazby nákladů na úvěr a spotřebitel se dále bude domnívat, že zprostředkovateli nezaplatil ničeho.

Co se týče zprostředkovatelů úvěrů, bylo zajímavé u některých soudů prvního stupně sledovat, jak se snaží obejít některé jiné nedostatky přes nedostatek plné moci obchodního zástupce. Věřitel žaloval dlužníka o dlužnou částku, kterou mu prokazatelně poskytnul na základě žádosti, kterou dlužník podepsal se zprostředkovatelem. Věřitel ovšem nebyl schopen doložit plnou moc zprostředkovateli, a ve sporu tudíž neuspěl, i když měl prokazatelný nárok.

Takové jednání soudu bylo ovšem dle mého názoru v jednoznačném rozporu s hmotným právem. Jestliže totiž věřitel prokáže, že poskytnul dlužníkovi peněžní prostředky a poskytnutí úvěrů plyne i z ostatních okolností,⁶⁷ nemůže být jeho nárok nepřiznán.

Poskytnutím peněžních prostředků totiž v takovém případě jednoznačně docházelo přinejmenším ke schválení jednateleství bez příkazu, i kdyby věřitel se zprostředkovatelem neměl uzavřenou smlouvu o zprostředkovávání spotřebitelských úvěrů. Není totiž vyloučeno, že pán věci (*dominus negotii*) úkony nepřikázaného jednatele dodatečně schválí.

Pak se použije analogicky § 853 občanského zákoníku, potažmo § 33 odst. 2 občanského zákoníku a případ se posoudí, jako by byla uzavřena smlouva (§ 724) nebo smlouvy o obstarání věci, in eventum jiné smlouvy příkazního typu odpovídající povaze jednotlivého případu.⁶⁸

Praxe při soudních řízeních ovšem spadá spíše do oblasti občanského práva procesního, a proto jsem považoval za nutné upozornit pouze na tento kuriózní rozpor s platným hmotným právem. Je škoda, že se do zákona nedostalo navíc například ustanovení o odpovědnosti zprostředkovatelů úvěrů za škodu, jak je tomu například v zákoně č. 38/2004 Sb., o pojišťovacích zprostředkovatelích a samostatných likvidátorech pojistných událostí a o změně živnostenského zákona, ve znění pozdějších předpisů, kde je stanovena dokonce objektivní odpovědnost zprostředkovatele za škodu.⁶⁹

Aditivní povinnosti zprostředkovatelů dokonce předpokládá samotná směrnice o spotřebitelském úvěru, a proto tyto povinnosti mohly být našimi legislativci v souladu se směrnicí přijaty.⁷⁰

---

⁶⁷ Tzn., že věřitel nepředloží u soudu pouze plnou moc zprostředkovatele úvěru, resp. doloží pouze žádost o poskytnutí úvěru a důkaz, že prostředky poskytnul a schválil.

⁶⁸ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář. 2 svazky*. Praha: Linde, 2008, s. 2190 (§ 742 občanského zákoníku).

⁶⁹ Ust. § 21 odst. 3 tohoto zákona.

⁷⁰ Důvod č. 17 pro přijetí směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl. uvádí, že tato směrnice upravuje pouze některé povinnosti zprostředkovatelů úvěru ve vztahu ke spotřebitelům. Členské státy proto mají i nadále možnost uvalovat na zprostředkovatele úvěrů další povinnosti.

3.2 Inovace v oblasti informačních povinností věřitele vůči spotřebiteli

Informování spotřebitele o náležitostech spotřebitelských smluv je jedním z pilířů evropské spotřebitelské politiky, přičemž zákon o spotřebitelském úvěru v duchu příslušné směrnice, na jejímž základě tento zákon stojí, tento pilíř plně reflektuje.

Oproti předchozí právní úpravě je nyní stanoveno, že všechny informace, které je věřitel povinen spotřebiteli poskytnout, musí být stejně výrazné a rozsah informací, které je potřeba spotřebiteli ze strany věřitele poskytnout, je taxativně vymezen. Zákon navíc přichází s novinkou, kdy v příloze přináší jistý formulář. Ustanovení § 5 odst. 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru pak stanoví, že poskytne-li věřitel spotřebiteli informace na formuláři uvedeném v příloze č. 6 k tomuto zákonu, má se za to, že splnil své informační povinnosti.⁷¹

Aby se spotřebitelé mohli rozhodovat na základě úplné znalosti věci, měli by před uzavřením úvěrové smlouvy získat přiměřené informace o podmínkách a nákladech úvěru a o svých povinnostech, přičemž by měli mít možnost vzít si tyto informace s sebou a posoudit je. Pro zajištění co největší průhlednosti a srovnatelnosti nabídek by tyto informace měly zahrnovat především roční procentní sazbu nákladů úvěru, určenou stejným způsobem v celém Společenství.

Je škoda, že zákon nestanovil povinnost informovat spotřebitele ze strany věřitelů prostřednictvím jednotného formuláře vždy, a tohoto formuláře je možno použít v podstatě dobrovolně.⁷² Dále je stanoveno, že věřitel poskytne náležité vysvětlení, aby byl spotřebitel schopen posoudit, zda navrhovaná smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, odpovídá jeho potřebám a finanční situaci. Náležitým vysvětlením se rozumí především vysvětlení předmluvních informací, včetně důsledků prodlení a základních informací o jednotlivých nabízených produktech a jejich dopadech na spotřebitele.

Vyvstává otázka, jak si úvěrové banky poradí s pojmem „všechny informace musí být stejně výrazné“. Objevuje se tu nový fenomén určitosti právních úkonů ve smyslu ustanovení § 37 platného a účinného občanského zákoníku.⁷³

---

⁷¹ O tom, jak lze tuto zákonem stanovenou povinnost obejít prostřednictvím tzv. „trvalého nosiče dat“ bude hovořeno dále.

⁷² Vyjma případů, které zákon taxativně stanovuje, jako jsou například smlouvy uzavřené na dálku.

⁷³ Právní úkon musí být učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně, jinak je neplatný.

Právní úkon je neurčitý a neplatný tehdy, je-li vyjádřený projev vůle po jazykové stránce sice srozumitelný, avšak nejednoznačný. Neurčitý tím zůstává jeho věcný obsah, včetně předmětu ujednání, přičemž neurčitost tohoto obsahu nelze odstranit a překlenout ani za použití výkladových pravidel. Jde-li o právní úkon, pro který je stanovena pod sankcí neplatnosti písemná forma, musí tato určitost obsahu projevu vůle vyplývat ze samotného textu listiny, na které je projev vůle zaznamenán.⁷⁴

Zákon rozlišuje informace, které je věřitel povinen poskytnout spotřebiteli před uzavřením smlouvy, a které jsou nutnou součástí samotné smlouvy o spotřebitelském úvěru. Tyto informace jsou pak uvedeny v příloze č. 2, potažmo č. 3 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru.

Před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, musí být spotřebiteli poskytnuty informace v následujících oblastech:

- 1) obecné informace o spotřebitelském úvěru a právech spotřebitele,
- 2) informace o nákladech na spotřebitelský úvěr,
- 3) informace relevantní k ukončení smlouvy o spotřebitelském úvěru.

Výše uvedené rozdělení jednotlivých informací v příloze č. 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru není jednotné. Informační povinnost je například ještě širší u spotřebitelského úvěru ve formě možnosti přečerpání splatného na požádání. Ukazuje se navíc, že některé informační povinnosti jsou silně akcentovány, jiné naopak.

Spotřebitelé jsou např. dobře informováni o veškerých nákladech, ovšem o možnosti odstoupení od smlouvy nebo kontaktech na věřitele už méně. To vytváří velký rozpor mezi sdělenými informacemi, kdy je kladen důraz na informace o nákladech na úvěr, ale spotřebiteli nemusí být detailně sděleno, jak se od smlouvy dá odstoupit nebo smlouvu změnit, což by mu přineslo většího užitku.

Je škoda, že tato ustanovení budou ze strany věřitelů samozřejmě obcházeno jedinou větou typu: „Spotřebitel prohlašuje, že byl ve smyslu zákona o spotřebitelském úvěru seznámen se všemi předsmuvními informacemi i ostatními

---

⁷⁴ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – komentář I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 102 (§ 37 občanského zákoníku).

údaji, požadovanými tímto zákonem, či odkazem na obchodní podmínky vyvěšenými na internetu⁷⁵. Potom totiž takové ustanovení zákona samozřejmě ztrácí smysl.

Za nejpřínosnější část informační povinnosti věřitelů považuji osobně nutnost informovat spotřebitele o “celkových nákladech spotřebitelského úvěru pro spotřebitele”. Těmi se rozumí veškeré náklady, včetně úroku, provizí, daní a dalších poplatků, které spotřebitel musí zaplatit v souvislosti s uzavřením smlouvy, a to včetně nákladů souvisejících s doplňkovými službami. Jedná se například o pojistné, pokud je sjednání pojištění povinné pro získání úvěru. Stejně jako i v předchozí právní úpravě obsahuje i nová úprava smlouvy o úvěru sankci za porušení informační povinnosti.

Neobsahuje-li smlouva ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, informace v příslušných přílohách zákona a spotřebitel tuto skutečnost uplatní u věřitele, pokládá se spotřebitelský úvěr od počátku za úročený ve výši diskontní sazby, platné v době uzavření této smlouvy uveřejněné Českou národní bankou a ujednání o jiných platbách na spotřebitelský úvěr jsou neplatná. V tomto směru ovšem nezbyvá než doufat v řádnou edukaci spotřebitelů, jinak jim nový zákon nebude k ničemu.

Nově je vymezen i pojem “celková částka splatná spotřebitelem”, kterou je součet celkové výše spotřebitelského úvěru (který je dán spotřebiteli k dispozici) a celkových nákladů spotřebitelského úvěru pro spotřebitele. Souhrn všech částek, které jsou dány spotřebiteli k dispozici, je pro účely tohoto zákona nazván “celkovou výší spotřebitelského úvěru”. Může se jednat buď o částku jednorázově poskytnutou věřitelem spotřebiteli, nebo o horní strop v úvěrovém rámci, stanovící nejvyšší finanční částku, kterou může spotřebitel čerpat od věřitele v budoucnosti.⁷⁶

Aby se mohli spotřebitelé rozhodovat na základě úplné znalosti věci, měli by před uzavřením úvěrové smlouvy získat přiměřené informace o podmínkách a nákladech úvěru a o svých povinnostech, přičemž by měli mít možnost vzít si tyto informace s sebou a posoudit je. Pro zajištění co největší průhlednosti a srovnatelnosti nabídek by tyto informace měly zahrnovat především roční procentní sazbu nákladů úvěru, určenou stejným způsobem v celém Společenství.

Výše uvedené ideje evropských společenství jsou sice chvályhodné, nicméně je nutno podotknout, že v důvodové zprávě nového zákona o spotřebitelském úvěru se

---

⁷⁵ O odkazu na obchodní podmínky viz dále.

⁷⁶ Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o spotřebitelském úvěru. Sněmovní tisk 1055/0, část č. 1/3* [online]. psp.cz, 24. února 2009 [cit. 27. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1055&CT1=0>>.

píše i o tom, že nová právní úprava zvýší náklady spotřebitelů na spotřebitelské úvěry a ve výsledku to bude právě spotřebitel, kdo zaplatí za úvěr vyšší cenu.

Nedomnívám se osobně, že by nová právní úprava celkově zlepšila situaci na trhu se spotřebitelskými úvěry, kdy se úvěrové společnosti ve výsledku stejně budou snažit obcházet své povinnosti, které jim nový zákon o spotřebitelských úvěrech stanoví.⁷⁷ Celkový problém totiž není jen v legislativě, i když kritika v oblasti spotřebitelských úvěrů se nese především vůči zákonům, které takové jednání poskytovatelům úvěrů umožňují. Zvýšení informační povinnosti není pro spotřebitele samospasitelné, nicméně je alespoň jedním z mála dobrých kroků, který byl ve spotřebitelské politice učiněn.

3.3 Nová povinnost posuzovat bonitu dlužníka ze strany věřitele

Jedním z institutů, který je často zmiňován při zprávách o nové úpravě spotřebitelských úvěrů⁷⁸ je povinnost věřitelů posuzovat tzv. úvěruschopnost spotřebitelů. Zákon stanoví, že věřitel je povinen před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, či před změnou takové smlouvy, spočívající ve významném navýšení celkové výše spotřebitelského úvěru, posoudit s odbornou péčí schopnost spotřebitele úvěr splácet.⁷⁹

Toto posuzování úvěruschopnosti klientů není v praxi spotřebitelských úvěrů ničím novým a dělo se tak již za dřívější právní úpravy. Bylo však veřejným tajemstvím, že zprostředkovatel úvěru měl možnost věřiteli prostřednictvím formuláře žádosti o poskytnutí úvěru sdělit, že je klient nebonitní. Dělo se tak buď přímo poznámkou na zprostředkované žádosti, nebo speciálním číselným kódem, kterým se zprostředkovatelé a věřitelé bránili před nařčením z diskriminace, i když k ní ve skutečnosti docházelo.

---

⁷⁷ I důvodová zpráva k novému zákonu o spotřebitelských úvěrech přiznává, že bude velice těžké dozorovat povinnost poskytovatelů spotřebitelských úvěrů a důkladně zjišťovat bonitu věřitele.

⁷⁸ Z častých kusých zpráv o nové právní úpravě spotřebitelských úvěrů, které slouží jako „promo“ advokátních kanceláří viz například ŠEBESTA, Kamil. *Přijetí zákona o spotřebitelském úvěru: stručné představení nové úpravy v oblasti spotřebitelských úvěrů* [online]. Epravo.cz, 17. června 2010 [cit. 20. července 2010]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prijeti-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-strucne-predstaveni-nove-upravy-v-oblasti-spotrebitelskych-uveru-160.html>>.

⁷⁹ Ustanovení § 9 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů.

Zákon o spotřebitelském úvěru stanoví, že informace o možnostech klienta splácet úvěr jsou posuzovány na základě dostatečných informací získaných od spotřebitele, a pokud je to nezbytné, také nahlédnutím do databází umožňujících posouzení úvěruschopnosti spotřebitele.

Nová právní úprava stanovuje navíc povinnosti i pro spotřebitele, když spotřebitel je povinen věřiteli na jeho žádost poskytnout úplné, přesné a pravdivé údaje, nezbytné pro posouzení jeho schopnosti spotřebitelský úvěr splácet.

V tomto ohledu ovšem nastává jistá disproporce mezi právy věřitele a spotřebitele, kdy je v zákoně stanoveno, že jestliže věřitel s odbornou péčí neposoudí schopnost spotřebitele splácet spotřebitelský úvěr, může mu být uložena sankce až do výše dvou milionů korun českých. Nově je totiž působnost k výkonu dozoru nad dodržováním povinností stanovených tímto zákonem rozdělena mezi dva dozоровé orgány – Českou obchodní inspekci a Českou národní banku, která ukládá i výše uvedenou sankci. Pro spotřebitele naopak žádné sankce stanoveny nejsou, i když jsou to často právě spotřebitelé, kdo do smluv uvádějí nepravdivé údaje, s úmyslem získat pro sebe z úvěru majetkový prospěch. Takto zvolené řešení je dle mého názoru přinejmenším sporné a zákonodárci nic nebránilo v tom, aby zvolil vhodnější právní úpravu. Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl. v čl. 18 stanoví, že členské státy stanoví pravidla pro sankce za porušení vnitrostátních předpisů přijatých na základě této směrnice a přijmou veškerá nezbytná opatření k zajištění jejich uplatňování. Stanovené sankce musí být účinné, přiměřené a odrazující.

Je sice pravda, že úmyslně mylně poskytnuté informace spotřebitelem řeší například příslušné trestněprávní předpisy⁸⁰, ovšem nebylo by dle mého názoru od věci odlehčit zatíženým trestním soudům a celou situaci pojmout jinak, například zákazem podávat žádost o úvěr v případě, když spotřebitel v minulosti uváděl nepravdivé údaje, což by měl věřitel povinnost zjistit z příslušného registru.

V této souvislosti je zajímavé sledovat rozhodování Nejvyššího soudu, když dlužník namítá při soudním řízení, že celá smlouva je absolutně neplatná pro skutečnost, že při sjednávání spotřebitelského úvěru uvedl nepravdivé informace.

---

⁸⁰ Např. ustanovení § 211 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, trestný čin úvěrového podvodu.

S tímto teoretickým problémem se poměrně zdatně vypořádal Nejvyšší soud v rozhodnutí ze dne 8. 12. 2010, sp. zn. 31 Cdo 3620/2010. Tříčlenný senát č. 29, který měl podle rozvrhu práce Nejvyššího soudu dovolání projednat a rozhodnout o něm, při posouzení platnosti úvěrové smlouvy dospěl k právnímu názoru odlišnému od toho, který byl vyjádřen v rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006.⁸¹ Rozhodl proto o postoupení věci k rozhodnutí (dle § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů) velkému senátu občanskoprávního a obchodního kolegia. Velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia poté věc projednal a rozhodl o ní v souladu s ustanoveními § 19 a § 20 odst. 1 uvedeného zákona.

Ponechejme stranou, že celá věc se týkala smlouvy mezi podnikateli, ale právní závěry lze aplikovat i pro spotřebitelské úvěry, kde se často u soudů prvního stupně vyskytuje situace, kdy je dluh spotřebitele navázán na spáchání trestného činu úvěrového podvodu.

Nejvyšší soud vyšel správně z teze, že ustanovení § 49a OZ určuje, že právní úkon je neplatný, jestliže jej jednající osoba učinila v omylu vycházejícím ze skutečnosti, jež je pro uskutečnění rozhodující, a osoba, které byl právní úkon určen tento omyl vyvolala nebo o něm musela vědět. Rovněž je právní úkon neplatný, jestliže omyl byl touto osobou vyvolán úmyslně.

Podle ustanovení § 40a věty první a druhé OZ, jde-li o důvod neplatnosti právního úkonu podle ustanovení § 49a, považuje se právní úkon za platný, pokud se ten, kdo je takovým úkonem dotčen, neplatnosti právního úkonu nedovolá. Neplatnosti se nemůže dovolávat ten, kdo ji sám způsobil.

Pro účely rozhodnutí v této věci pak velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu přejímá z R 36/2008 následující argumentaci:

Pro podvodné jednání je charakteristické, že klamavým předstíráním určité vůle jednající úmyslně zastírá svoji skutečnou vůli, spočívající v tom, aby se na úkor druhého účastníka smlouvy nebo třetí osoby nezákonně obohatil.

Z uvedených důvodů dospívá také velký senát občanskoprávního a obchodního kolegia Nejvyššího soudu k závěru, že smlouva, při jejímž uzavření jeden z účastníků

---

⁸¹ Právní věta rozhodnutí zněla, že Právní úkon, který je rozhodující součástí skutku, za nějž byla osoba, jež jej učinila, uznána pravomocným rozsudkem v trestním řízení vinnou ze spáchání trestného činu podvodu, je neplatný pro rozpor se zákonem.

smlouvy úmyslně předstíral určitou vůli se záměrem, aby tím vyvolal u druhého účastníka omyl nebo aby tím využil jeho omylu, není neplatná podle ustanovení § 37 odst. 1 obč. zák. pro nedostatek vážné vůle nebo podle ustanovení § 39 obč. zák. pro rozpor se zákonem. Podvodné jednání jednoho z účastníků smlouvy při jejím uzavření je důvodem neplatnosti smlouvy podle ustanovení § 49a obč. zák., jehož se může úspěšně dovolat jen druhý účastník smlouvy - § 40a obč. zák.

V soudním řízení tedy nelze namítat, že by smlouva byla neplatná pro uvedení věřitele v omyl, kdy je ekonomicko-společenským zájmem samozřejmě zachovávat uzavřené smlouvy, jakožto právní závazky.

Formulace, která v zákoně o spotřebitelském úvěru uvádí, že věřitel je povinen posoudit úvěruschopnost dlužníka s náležitou odbornou péčí, je podle mého mínění nedostatečná. V našem právním řádu není za současné situace místo pro další vágní pojmy, které nejsou-li přesně definovány narušují princip právní jistoty. Zmíněná formulace nabízí velice široký prostor pro interpretaci, což není vhodné a demonstrativní výčet postupů oné „náležité odborné péče“ by byl lepším řešením.

Interpretace (výklad) právních norem je poznávací (intelektuální) proces, který je zaměřen na zjištění obsahu, smyslu a významu právních norem. V procesu interpretace se zjišťuje obsah (význam) právní normy (normativního ustanovení) a místo právní normy v systému právní regulace.⁸² Interpretace může mít samozřejmě různé podoby, jako je například účelový výklad, který se zabývá způsobem, kterým jsou předpisy a zákony interpretovány z hlediska jejich účelu, a na právo tedy nahlíží pohledem toho, jaké právo je a jaké by mělo být.⁸³

V tomto ohledu by dle mého názoru bylo vhodné zvolit tzv. recentní objektivní výkladový cíl čili interpretaci, kterou zkoumáme jaký objektivní význam má zákonný text pro jeho adresáta. Je to tedy význam, o kterém můžeme předpokládat, že by ho s daným právním předpisem jeho adresát, který je znalý právního předpisu, spojoval.⁸⁴

Vkládání neurčitých pojmů do právních předpisů není dle mého názoru vhodnou cestou pro úpravu smluvních vztahů, a troufám si již předem říci, že ustanovení, jež

---

⁸² KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007, s. 16.

⁸³ LEITER, Brian. American legal realism. In GOLDING, P. Martin, EDMUNDSON, A. William (eds). *The Blackwell guide to the philosophy of Law and legal theory*. Malden: Blackwell Publishing Ltd., 2005, s. 50.

⁸⁴ MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 83.

povinuje věřitele posuzovat úvěruschopnost dlužníků, je předem odsouzeno k neefektivnosti.

Postupy, jak funguje takové ověřování, uvádějí Wachtlová a Slanina ve svém komentáři zákona o spotřebitelském úvěru. Povinnost ověřit rozhodující informace je realizována prostřednictvím tzv. „verifikace“ neboli „traud-checks“, kdy věřitel různými způsoby ověřuje informace sdělené spotřebitelem. Informace o výši příjmu spotřebitele je konfrontována s potvrzením o příjmu vystaveným jeho zaměstnavatelem, či jeho telefonickým ověřením.⁸⁵

3.4 Zánik smlouvy o spotřebitelském úvěru a jeho následky

Závazky mají z teoretického hlediska určitou fázi svého vývoje a svůj průběh. Jsou jimi vznik, případná změna a zánik závazku, kdy v občanském, potažmo civilním právu je odstoupení od smlouvy a výpověď jedním z nejčastějších případů aktivního ukončení závazku. Zákon o spotřebitelském úvěru přináší do této oblasti některé zásadní prvky, na které bych chtěl upozornit.

A)

Nový zákon o spotřebitelském úvěru přináší do vztahu věřitel - spotřebitel výraznou novinku, která je v podstatě speciální úpravou vůči ustanovení § 582 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a to že jestliže je sjednána smlouva na dobu neurčitou, jejímž předmětem je závazek k nepřetržité nebo opakované činnosti nebo závazek zdržet se určité činnosti anebo strpět určitou činnost, a nevyplývá-li ze zákona nebo ze smlouvy způsob její výpovědi, lze smlouvu vypovědět ve lhůtě tří měsíců ke konci kalendářního čtvrtletí.

Výpověď je jedním ze způsobů zániku závazkového právního vztahu. Ustanovení § 582 občanského zákoníku hovoří o vypovězení smlouvy a může tak vyvolat dojem, že výpověď dochází ke zrušení smlouvy, jako právního titulu vzniku závazkového právního vztahu. V případě že by tomu tak bylo, měla by účinná výpověď stejné důsledky jako u institutu odstoupení od smlouvy. Při odstoupení od smlouvy se

---

⁸⁵ WACHTLOVÁ, Lucie, SLANINA, Jan. *Zákon o spotřebitelském úvěru - komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 101.

smlouva ex tunc ruší, a ruší se i právní důvod vzniku závazkového právního vztahu se všemi důsledky s tím spojenými (povinnost vrátit plnění, které bylo poskytnuté dle zrušené smlouvy na základě ustanovení o bezdůvodném obohacení). Výpověď se tedy smlouva neruší, ale zaniká závazkový právní vztah (tedy závazky a práva), a to ex nunc, tedy okamžikem, kdy se výpověď stane účinná.⁸⁶

Předmětné ustanovení v zákoně o ochraně spotřebitele o odstoupení od smlouvy upravuje možnost ukončení spotřebitelského úvěru sjednaného na dobu neurčitou výpovědí. Garantuje tak smluvní volnost stran a jejich svobodné rozhodnutí o ukončení platnosti smlouvy uzavřené na dobu neurčitou, s tím že sjednaná výpovědní doba ze strany spotřebitele nesmí překročit jeden měsíc. V případě, že výpovědní doba nebyla sjednána, je výpověď spotřebitele účinná okamžitě jakmile dojde věřiteli. Ze strany věřitele nesmí být výpovědní doba kratší než dva měsíce.⁸⁷

Dle zákona o spotřebitelském úvěru je spotřebitel oprávněn kdykoliv vypovědět spotřebitelský úvěr sjednaný na dobu neurčitou, a to s okamžitou účinností, pokud nebyla sjednána výpovědní lhůta. Je logické, že se našim zákonodárcům podařilo v režimu úplné harmonizace do našeho právního předpisu zakotvit, že takováto výpověď nesmí být věřitelem zpoplatněna.

I když bylo do legislativní úpravy zakotveno toto nové právo, jeho aplikace je opět poněkud diskutabilní, a to hned ze dvou důvodů. Předně není informace o možnosti vypovědět smlouvu na dobu neurčitou v povinných informacích, které musí být spotřebiteli sděleny před uzavřením smlouvy, jak jsme o tom hovořili dříve, a dále pak bude toto ustanovení ze strany věřitelů opět obcházeno. Směrnice samozřejmě zakotvuje právo členských států přijmout přísnější úpravu pro věřitele a naši zákonodárci mohli tedy zakotvit do zákona i nutnost informovat i o tomto institutu přímo ve spotřebitelské smlouvě, ale zřejmě na to bylo při legislativním procesu zapomenuto. Věřitelé si totiž v obchodních podmínkách jistě stanoví podmínky pro účinné doručení výpovědi, což bude sice zřejmé obcházení zákona ve smyslu ustanovení § 39 občanského zákoníku, ale soudy si s tímto budou muset poradit. O stanovování fikcí, odkazech na smluvní podmínky apod. bude hovořeno v této práci dále.

---

⁸⁶ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář*. 2. svazek. Praha: Linde, 2008, s. 1701 (§ 582 občanského zákoníku).

⁸⁷ Vláda České republiky. Poslanecká sněmovna. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o spotřebitelském úvěru. Sněmovní tisk 1055/0, část č. 1/3* [online]. psp.cz, 24. února 2009 [cit 27. července 2010] Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1055&CT1=0>>.

Právo na výpověď smlouvy má na druhé straně i věřitel, když v ustanovení § 12 odst. 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, je stanoveno, že věřitel je oprávněn ukončit spotřebitelský úvěr sjednaný na dobu neurčitou písemnou výpovědí, a to v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat; výpovědní lhůta nesmí být kratší než 2 měsíce. Takovéto ustanovení ovšem musí být dle zákona zakotveno ve smlouvě, přičemž nemám obavy, že by na toto týmy právníků věřitelů zapomněly, stejně jako na to, že věřitel může spotřebiteli z objektivních důvodů ukončit oprávnění čerpat spotřebitelský úvěr a o této skutečnosti a důvodech, které ho k tomu vedou, má spotřebitele informovat předem. Je poněkud nestandardní, že v právním předpisu je opět použit v podobě „objektivních skutečností“ jakýsi neurčitý právní pojem.

B)

Dalším druhem ukončení smluvního vztahu mezi věřitelem a dlužníkem je odstoupení od smlouvy, kdy takovou speciální úpravu umožňuje zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, v ustanovení § 48 tak, že od smlouvy může účastník odstoupit jen jestliže je to v tomto zákoně stanoveno nebo účastníky dohodnuto. Zákon o spotřebitelském úvěru umožňuje spotřebiteli odstoupit hned z několika důvodů.

V ustanovení § 11 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, je tedy nově stanoveno, že spotřebitel může od smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, odstoupit bez uvedení důvodů ve lhůtě 14 dnů ode dne uzavření této smlouvy. V případě, že tato smlouva neobsahuje takovou informaci, lhůta pro odstoupení neskončí dříve než 14 dnů poté, kdy věřitel spotřebiteli chybějící informace poskytne. Od takové smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, lze odstoupit podle odstavce 1 písemně, a to v souladu s informací uvedenou v této smlouvě o právu na odstoupení. Lhůta pro odstoupení je považována za zachovanou, je-li odstoupení odesláno věřiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat, nejpozději v poslední den lhůty.

Zákon o spotřebitelském úvěru upravuje i další institut, který je obsažen v občanském zákoníku, a sice řešení situace vyvstalého bezdůvodného obohacení. Je stanoveno, že došlo-li k odstoupení výše uvedeným způsobem, je spotřebitel povinen bez zbytečného odkladu, nejpozději do 30 dnů ode dne odeslání odstoupení, zaplatit věřiteli jistinu. V tomto případě je spotřebitel povinen zaplatit věřiteli úrok ve výši, na kterou by věřiteli vznikl nárok, pokud by k odstoupení od

smlouvy nedošlo, a to za období ode dne, kdy byl spotřebitelský úvěr čerpán, do dne, kdy je jistina splacena. V případě odstoupení spotřebitele od této smlouvy nemá věřitel právo požadovat po spotřebiteli žádné další plnění, s výjimkou náhrady nevratných poplatků zaplacených věřitelem orgánům veřejné správy nebo jiným osobám pověřeným výkonem veřejné správy.

Dle důvodové zprávy k zákonu o spotřebitelském úvěru se jedná o významný institut ochrany spotřebitele, který prohlubuje obecná ustanovení o právu na odstoupení od smlouvy. Přijetím zvláštního režimu pro odstoupení dojde k posílení ochrany spotřebitele především tím, že k jeho uplatnění již není zapotřebí splnění dalších podmínek, jak je tomu v případě odstoupení z důvodů předpokládaných v občanském zákoníku. Čtrnáctidenní lhůta má spotřebiteli umožnit plně si uvědomit svá práva a povinnosti plynoucí ze smlouvy a poskytnout dostatek času pro porozumění, zvážení a ověření veškerých poskytnutých informací.

Toto pojetí je ostatně konformní s ustanovením občanského zákoníku o smlouvách uzavíraných na dálku a na tuto koncepci navazuje ve smyslu příslušných evropských směrnic, které s takovými situacemi počítají a upravují je.

Je zajímavé sledovat odstoupení od smlouvy i z hlediska institutu, který jako jeden z mála zachovává smlouvě o úvěru její obchodně právní charakter. Dle ustanovení § 275 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je-li uzavřeno více smluv při tomtéž jednání nebo je-li zahrnuto více smluv do jedné listiny, posuzuje se každá z těchto smluv samostatně. Jestliže však z povahy nebo stranám známého účelu smluv uvedených v odstavci 1 při jejich uzavření zřejmě vyplývá, že tyto smlouvy jsou na sobě vzájemně závislé, vznik každé z těchto smluv je podmínkou vzniku ostatních smluv. Zánik jedné z těchto smluv jiným způsobem než splněním nebo způsobem nahrazujícím splnění způsobuje zánik ostatních závislých smluv, a to s obdobnými právními účinky.

Zákon o spotřebitelském úvěru tuto situaci reflektuje tak, že pokud věřitel nebo třetí osoba na základě smlouvy mezi třetí osobou a věřitelem poskytuje doplňkovou službu související se smlouvou, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, okamžikem odstoupení od této smlouvy zaniká i smlouva o doplňkové službě. Věřitel je povinen bez zbytečného odkladu informovat třetí osobu o tom, kdy k odstoupení od smlouvy došlo.

Jde například o situaci, kdy si může zprostředkovatel účtovat náklady svých cestovních výdajů v rozporu se zákonnou úpravou tak, že tyto výdaje identifikuje jako

doplňkovou službu, spočívající například v archivaci spotřebitelových finančních požadavků na úvěr, které zdánlivě se smlouvou nesouvisí. V našem právním systému je toto sice poměrně neobvyklé, nicméně je dobře, že zákon na takovou situaci pamatuje.

Pokud by věřitele napadlo stanovit smlouvu na dobu určitou, například na 100 let, a obejít tím v podstatě zákon, je vhodné upozornit jej například na judikát Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. 28 Cdo 2747/2004, kde je judikováno, že pouhé smluvní ujednání přesahující délku obvyklého lidského života sice nevede k neplatnosti celé takové smlouvy, jeho důsledkem je ale závěr o tom, že taková smlouva je smlouvou uzavřenou na dobu neurčitou, pakliže nejsou dány jiné důvody pro absolutní neplatnost celé smlouvy.

Co se týče 14denní lhůty k odstoupení od smlouvy, bylo by bláhové domnívat se, že toto ustanovení nebude obcházeno zprostředkovateli úvěrů a samotnými věřiteli. Úvěry budou jednoduše poskytovány až po uplynutí čtrnáctidenní lhůty poskytnuté spotřebiteli k odstoupení od smlouvy, aby se předešlo zbytečným administrativním nákladům.

Takové ustanovení není v podstatě ničím novým a ve světě je již zavedeno. V rozsudku Soudního dvora ze dne 16. 12. 2008⁸⁸ je zmíněno, že v Belgii byl již v roce 1991 schválen „zákon o ochraně spotřebitele“, který v článku 80 odst. 3 stanoví, že v případě předčasného splacení jakéhokoli spotřebitelského úvěru v zákonné lhůtě, nesmí být po spotřebiteli požadovány jakékoli zálohy či platby předem. V případě, že tyto zálohy spotřebitel zaplatí, je nutné mu je vrátit do třiceti dnů od odstoupení od smlouvy.

C)

Jednou z mála novinek, která zřejmě přinese do oblasti poskytování spotřebitelských úvěrů pro spotřebitele výraznější efekt, je další způsob zániku závazku dlužníka vůči věřiteli. Tím je předčasné splacení úvěru, a tedy možnost dlužníka vyrovnat své závazky dříve, než nastanou např. sankční kroky ze strany věřitele, či za situace, kdy dlužník nashromáždí dostatek svých prostředků k uhrazení pohledávky. Směrnice, na základě které je vystavěn nový právní předpis o spotřebitelských úvěrech, opravdu stanoví, že by členské státy měly spotřebitelům umožnit zánik jejich závazků

---

⁸⁸ Soudní dvůr (rozsudky po roce 2004): Rozsudek ze dne 16. prosince 2008, *Gysbrechts v Santurel Inter*, C-205/07, Sb. rozh. s. I-09947, bod 16.

před dobou stanovenou ve smlouvě. Věřitel by na druhé straně měl mít možnost odškodnění za předčasně ukončený smluvní vztah.

Při stanovování metody výpočtu odškodnění je však dle směrnice důležité dodržovat několik zásad. Výpočet odškodnění, na něž má věřitel nárok, by měl být průhledný a srozumitelný spotřebiteli již v předšmluvní fázi a v každém případně v průběhu plnění úvěrové smlouvy.

Metoda výpočtu by navíc měla být snadno použitelná pro věřitele a měla by usnadnit kontrolu odškodnění příslušnými orgány. Z těchto důvodů, a s ohledem na to, že spotřebitelský úvěr není vzhledem k délce svého trvání a výši financování pomocí nástrojů dlouhodobého financování, by měl být strop pro výši odškodnění stanoven paušální sazbou. Je zajímavé sledovat, že zatímco odškodnění věřitele v případě stanovení paušální sazby za předčasné ukončení úvěru lze poměrně jednoduše stanovit, celkové náklady na spotřebitelský úvěr zákon nestanovuje.

Ustanovení § 15 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru praví, že spotřebitel je oprávněn spotřebitelský úvěr zcela nebo zčásti splatit kdykoliv po dobu trvání spotřebitelského úvěru. V takovém případě má spotřebitel právo na poměrné snížení celkových nákladů spotřebitelského úvěru. Pro případ předčasného splacení spotřebitelského úvěru má věřitel právo na náhradu nutných a objektivně odůvodněných nákladů, které mu vznikly v přímé souvislosti s předčasným splacením.

Zákon o spotřebitelském úvěru nově také upravuje stanovení částek, které je věřitel oprávněn požadovat za předčasné splacení úvěru. Výše náhrady nákladů věřiteli totiž nesmí přesáhnout 1 % z předčasně splacené části celkové výše spotřebitelského úvěru, přesahuje-li doba mezi předčasným splacením a sjednaným koncem spotřebitelského úvěru jeden rok. Jedná se tedy o regulaci smluvní autonomie vůle, v tomto případě ovšem samozřejmě ve prospěch spotřebitele.

3.5 Vázanost smlouvy o spotřebitelském úvěru na smlouvu kupní

Další novinkou, kterou přináší nový zákon o spotřebitelském úvěru, je vyřešení situace, kdy spotřebitel kupuje zboží na splátky. V dřívější právní úpravě nebyla tato situace upravena vůbec. Objevovaly se tedy situace, kdy s ohledem na absenci

vzájemné provázanosti smluv nemohl spotřebitel uplatnit svá práva. Jednalo se například o případy, kdy si na úvěr pořídil elektrický spotřebič, na který mu byly věřitelem poskytnuty peněžní prostředky, které byly posléze převedeny ve prospěch třetí osoby na úhradu zboží.

Jestliže smluvní vztah fungoval bez problémů a zboží zakoupené spotřebitelem prostřednictvím spotřebitelského úvěru bylo bezvadné, neobjevil se žádný problém. Komplikovanější situace nastala, když bylo úvěrované zboží vadné a spotřebitel uplatnil u prodávajícího odpovědnost za vady. Takové uplatnění odpovědnosti totiž často stavělo spotřebitele do role, kdy se nemohl domoci prakticky ničeho. Věřitel i prodávající (pokud to byly odlišné osoby) se vymlouvali jeden na druhého a spotřebitel se nemohl svých práv domoci ani u jedné ze stran, kdy tak jako tak musel doplatit své závazky za úvěr vůči věřiteli, i když například od kupní smlouvy na elektrický spotřebič odstoupil. To bylo samozřejmě nekonformní s evropskou spotřebitelskou politikou.

Zákon o spotřebitelském úvěru rozumí smlouvou o vázaném spotřebitelském úvěru takovou smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, a která je závislá na smlouvě o koupi zboží nebo poskytnutí služby. Má se za to, že smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, je závislá na smlouvě o koupi zboží nebo služby, pokud je smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, určena výhradně k financování koupě určitého zboží nebo poskytnutí určité služby a prodávající nebo poskytovatel služby je zároveň věřitelem. Věřitel využije služeb prodávajícího nebo poskytovatele služeb v souvislosti s uzavřením nebo přípravou smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr nebo konkrétní zboží nebo služba, jak jsou výslovně uvedeny ve smlouvě, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru nyní přichází s novinkou, která v ustanovení § 14 odst. 3 stanoví, že jestliže spotřebitel odstoupil od smlouvy o koupi zboží nebo poskytnutí služby, kde cena zboží nebo služby je plně nebo částečně hrazena spotřebitelským úvěrem, zaniká též smlouva o vázaném úvěru. Zánik smlouvy o vázaném spotřebitelském úvěru navíc nesmí být spojován s uplatněním jakýchkoliv sankcí ze strany věřitele nebo třetí osoby.

Toto ustanovení pokládám v nové právní úpravě za nejzdařilejší, jelikož se shodují s důvodovou zprávou tohoto zákona, která uvádí, že v případě smluv o vázaném spotřebitelském úvěru se jedná o smlouvy, kde poskytnutý úvěr slouží výhradně k financování smlouvy o dodání konkrétního zboží nebo poskytnutí

konkrétních služeb. Smlouva o vázaném spotřebitelském úvěru je jednostranně závislá (§ 275 odst. 3 obchodního zákoníku) na smlouvě o dodání zboží nebo poskytnutí služby. V případě, že spotřebitel využije svého práva na odstoupení od smlouvy o dodání zboží nebo služeb, a nedojde tudíž k plnění na jehož úhradu byl spotřebitelský úvěr sjednán, zaniká tím též smlouva o vázaném spotřebitelském úvěru.

Lze sice polemizovat s autory důvodové zprávy o tom, zda mohou být použita ustanovení o závislosti smluv obchodního zákoníku do právní úpravy, která obchodní zákoník opět o něco zkracuje, je ovšem chvályhodné, že alespoň v této části je nový právní předpis přínosem (alespoň tedy pro spotřebitele).

Co ovšem není zcela v souladu s dosud platnou zásadou o rovném postavení účastníků smluvních vztahů v závazkových vztazích⁸⁹, je zakotvení pravidla v ustanovení § 14 odst. 4, totiž že pokud spotřebiteli soudem přiznané nebo prodávajícím či poskytovatelem služby uznané právo na peněžité plnění nebylo ze strany prodávajícího nebo poskytovatele služby dobrovolně uspokojeno, ručí za uspokojení tohoto práva věřitel.

Toto ustanovení je do zákona zřejmě zakomponováno s ohledem na čl. 15 bod. 2 Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl., která stanoví, že pokud nejsou zboží nebo služby, na které se vztahuje se smlouva o vázaném úvěru, dodány či poskytnuty nebo pokud jsou dodány či poskytnuty pouze zčásti, anebo pokud nejsou v souladu s kupní smlouvou nebo smlouvou o poskytnutí služby, má spotřebitel právo uplatnit prostředky nápravy vůči věřiteli, pokud uplatnil své prostředky nápravy vůči dodavateli nebo poskytovateli, avšak jeho nároky podle práva nebo kupní smlouvy nebo smlouvy o poskytnutí služby nebyly uspokojeny. Členské státy určí rozsah a podmínky pro uplatnění těchto prostředků nápravy. I když by se mohlo zdát, že se jedná pouze o nevhodný překlad této části směrnice, opak je pravdou, protože překlad je správný.⁹⁰

---

⁸⁹ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v ust. § 2 odst. 2 stanoví, že v občanskoprávních vztazích mají účastníci rovné postavení.

⁹⁰ Článek 15 bod 3. anglického znění směrnice totiž zní: „Where the goods or services covered by a linked credit agreement are not supplied, or are supplied only in part, or are not in conformity with the contract for the supply thereof, the consumer shall have the right to pursue remedies against the creditor if the consumer has pursued his remedies against the supplier but has failed to obtain the satisfaction to which he is entitled according to the law or the contract for the supply of goods or

Jestliže měly ovšem členské státy možnost upravit „rozsah a podmínky pro uplatnění těchto prostředků nápravy“ spotřebitele vůči věřiteli v případě, že mu není zboží či služba poskytnuta v souladu se smlouvou, zvolil český zákonodárce dle mého naprosto nevhodnou cestu, která zatíží podnikatele - věřitele. Jestliže v Českém smluvním právu neexistuje v podstatě smluvní přímus⁹¹ a ručení je akcesorický vztah mezi věřitelem a ručitelem, nevidím důvod, proč by měl věřitel, jako pouhý poskytovatel peněžní služby ručit za závazky prodávajícího, kterému v podstatě pouze umožňuje poskytování takové služby.⁹² Takové ručení se sice vyskytuje např. u daně z převodu nemovitostí, kde je prodávající vždy plátcem a kupující ručitelem, nicméně do našeho právního řádu dle mého nepatří. Zákon by neměl sankcionovat jeden subjekt za pochybení jiného jen proto, že tyto subjekty spolu byly v dřívějším smluvním vztahu.

Důvodová zpráva zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, stanoví, že pokud je dodáno vadné zboží nebo poskytnuta vadná služba, má mít spotřebitel právo uplatnit prostředky nápravy i vůči věřiteli, pokud prostředky nápravy, které má vůči prodávajícímu nebo poskytovateli služby, již byly uplatněny, avšak nebyly uspokojeny. Pokud jde o rozsah a podmínky pro uplatnění těchto prostředků nápravy, byla možnost úpravy přenechána na členských státech.

Rozsah prostředků nápravy v našem právním řádu je již obecně dán příslušnými ustanoveními občanského zákoníku v závislosti na druhu smluvního typu – kupní smlouva, smlouva o dílo, přičemž může být rozšířen individuálními smluvními ujednáními. Nároky vyplývající z uplatnění odpovědnosti za vady se odvíjejí dále od charakteru zjištěné vady, tj. zda je vada odstranitelná nebo neodstranitelná. U vady odstranitelné přichází v úvahu oprava věci, výměna věci, případně lze připustit i slevu z kupní ceny, pokud vada nebrání v řádném užívání věci. V případě vady neodstranitelné se jedná o výměnu věci nebo odstoupení od smlouvy. Práva z odpovědnosti za vady se uplatňují u prodávajícího nebo poskytovatele služby, pokud se však smluvní strany nedohodly na jiném způsobu.

Z pohledu transpozice je povinností zakotvit ve vnitrostátní právní úpravě pro spotřebitele prostředek (nebo prostředky) nápravy, využitelný vůči věřiteli v případě,

---

services. Member States shall determine to what extent and under what conditions those remedies shall be exercisable.“

⁹¹Snad s výjimkou povinnosti uzavřít pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem dopravních prostředků.

⁹² Navíc za situace, kdy jeho smlouva o úvěru zaniká v závislosti na vadném plnění poskytovatele zboží či služeb. To je opravdu svérázná úprava.

že dodavatel zboží nebo poskytovatel služeb nedostojí svým povinnostem ani po uplatnění příslušných prostředků nápravy.

Z veřejné diskuse lze dovést preferenci uplatnění zákonných nároků (uplatnění odpovědnosti za vady výrobků) primárně u prodávajících či poskytovatelů služeb. Teprve po vyčerpání veškerých prostředků, včetně soudních, by bylo možné obrátit se na věřitele. Zcela jednoznačně je odmítána možnost, aby finanční instituce byly nuceny řešit reklamační či jiné spory, neboť tato činnost finančním institucím nepřísluší. Z toho důvodu zákon umožňuje spotřebiteli uplatňovat u věřitele pouze nároky na peněžité plnění.⁹³

Spotřebitel tak může vůči věřiteli, jako ručiteli pohledávky, uplatnit právo na peněžité plnění uznané prodávajícím resp. poskytovatelem služby, nebo takové právo, které je pravomocně přiznáno v soudním či rozhodčím řízení, kdyby prodávající nebo poskytovatel služby dobrovolně neplnili.

Ručením lze zajistit platnou pohledávku a jestliže je kupní smlouva uzavřena platně (kdy z ní vyplývají příslušné povinnosti prodejce), vzniká závazkový právní vztah mezi věřitelem a spotřebitelem v případě porušení povinnosti prodejce, tedy třetí strany. I když je úprava ručení zakotvena i v obchodním zákoníku, občanský zákoník je ve formulaci vzniku ručení přesnější, když požaduje, aby mezi věřitelem a ručitelem došlo k dohodě, přičemž dále stanoví, že ručení vzniká písemným prohlášením ručitele. Smlouva o ručení musí obsahovat výslovný projev vůle ručitele ručit za závazky dlužníka vůči věřiteli.⁹⁴ Domnívám se proto, že zvolit právní úpravu, která zakotvuje tak silný zajišťovací institut vůči věřitelům, kteří ručí za závazky prodávajících, nebylo šťastné.

---

⁹³ Vláda České republiky. Poslanecká sněmovna. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o spotřebitelském úvěru. Sněmovní tisk 1055/0, část č. 1/3* [online]. psp.cz, 24. února 2009 [cit 27. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1055&CT1=0>>.

⁹⁴ TÉGL, Petr. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář – 2. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 1575 (§ 546 občanského zákoníku).

4 Nepřiměřená ujednání ve smlouvách o spotřebitelském úvěru

4.1 Je nutná právní úprava nepřiměřených ujednání?

4.1.1 Filosofická východiska ochrany spotřebitele

Jestliže chceme hovořit o odvážné otázce, která je nastolena v nadpisu této kapitoly, je nutné vyjít z toho, zda má ochrana spotřebitele v podobě zákazu nepřiměřených ujednání v našem právním řádu vůbec místo. Ochrana spotřebitele má přispívat k tomu, aby postavení spotřebitele ve společnosti bylo rovnocenné vůči podnikateli, aby mohl být spotřebitel řádným členem společnosti, k čemuž mu má pomáhat právě spotřebitelské právo. Již z této premisy lze cítit vazbu právní úpravy na společenské jevy a na strukturu společnosti.

Právo a společnost jsou dva naprosto neoddělitelné pojmy, které k sobě dle mého názoru patří již od počátku věků. Společnost je totiž složitě strukturovaným útvarem, který bývá nejčastěji definován jako souhrn jednotlivců a systém jejich vzájemných vztahů, diferenciovaných do celé řady subsystémů⁹⁵, který by bez práva a ostatních regulativních systémů⁹⁶ by těžko zachovával svou integritu.

Pokusů o definici práva byla celá řada, nicméně panuje povšechná shoda na tom, že právo je souborem norem, které mají za úkol regulovat společenské chování. Dovoluji si ztotožnit se s definicí, která pozitivní právo definuje jako systém obecně závazných modelů chování (právních norem), vyjadřujících ideály a hodnoty společnosti zorganizované ve stát, stanovených kompetentními státními orgány, určených k organizaci, řízení, kontrole společenských vztahů právem upravených, jejichž zachovávání je vynutitelné státním donucením.⁹⁷

V současné společnosti, kde jsou morální, etické a náboženské hodnoty na ústupu, vystupuje do popředí role práva jako významného společenského regulativu. Osobně jsem přesvědčen, že míra významu práva ve společnosti je přímo úměrná

⁹⁵ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, str. 15.

⁹⁶ Kromě práva např. morálka, mravy, náboženství.

⁹⁷ KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha : Linde, 2007, s. 16.

míře obecné absence přirozených etických norem, a následně i míře absence “vyšších principů mravních“ jednotlivých společenských segmentů, a to od sociálních skupin až po jednotlivce. Z toho plyne i potřeba právní regulace ochrany slabší strany, v našem případě spotřebitele.

Schopnost řídit mezilidské vztahy za pomoci určených hodnot je za současné výše uvedené situace nejdůležitější a nejnужnější vlastností práva. Při všeobecném morálním úpadku je totiž dle mého názoru mj. jeho úlohou regulovat právě ty vztahy sociální interakce, kde je morálka, etika a náboženství na ústupu, a tyto oblasti zůstávají napospas vulgárnímu bytí a existenci ve společnosti, která je často odmítá.⁹⁸ Ochrana spotřebitele je v návaznosti na výše uvedené unikátní oblastí, kde je chráněna jedna ze stran více než druhá.

Dovolím si tedy přiklonit se spíše k Dworkinovi, který uváděl, že právo obsahuje i další standardy, které se od právních norem podstatně liší.⁹⁹ Ať už chceme nebo ne, ve výsledku je za každým soudním rozhodnutím, legislativním aktem, správním rozhodnutím, či úkonem osoba člověka, která je svými smysly, zkušenostmi a životními vlivy ovlivněna natolik, že nelze vytvořit „čisté právo“, které by bylo osvobozeno od jakýchkoli zásahů.

Jednání člověka, vedené jeho vlastními popudy a smysly, je totiž dle mého názoru tím, co tvořilo dějiny a ovlivňovalo jejich běh, stejně jako běh dějin práva. Proto se rozhodně distancuji od Maršáلكovy myšlenky, že je možný jediný závěr: Ve společnosti funguje jen jedno právo – pozitivní. Přirozené právo podle něj není vůbec právem, je jen představou ideálního práva, projekcí lidských zájmů a hodnot. Také argumentace právního pluralismu neobstojí. To, co právní pluralismus označuje za právo, právem také ve skutečnosti není. Jde o pestrou směsici fenoménů, kterým chybí vazba na stát a garance státního donucení.¹⁰⁰

Vycházím z premisy, že právní úprava ochrany spotřebitele je silně propojena s moderní společností a stává se z ní metaprávní disciplína.

Souhlasím s názorem, že hodnocení práva se neobejde bez jeho poznání¹⁰¹, především z vědomí existence určité právní normy a z alespoň přibližné znalosti

---

⁹⁸ Jmenujme například úctu ke stáří a důsledné prosazování důchodových norem, nebo drobné přestupky v rovině občanského soužití, které je těžko pro absenci žalobců postihovat.

⁹⁹ DWORIKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001, s. 56.

¹⁰⁰ MARŠÁLEK: *Právo a společnost...*, 191.

¹⁰¹ KUBŮ: *Teorie práva...*, 255.

jejího obsahu. Teprve na tomto kognitivním základě může dojít ke konfrontaci požadavků právní normy s osobní hodnotovou hierarchií subjektu.

Současná právní praxe příliš zabředá do jakýchsi „bezbřehých mantinelů“, a proto se domnívám, že tuto rovinu „konání - nekonání“ a všeobecné „neaplikace práva“ nelze akceptovat. Jsem názoru, že za současné úrovně advokátního stavu, kdy se nezřídká argumentuje účelově a zákon se „ohýbá“ všemi směry - a kdy se navíc všeobecně ustupuje od smyslu práva v jeho podstatě - je nejvyšší čas vrátit se „ad fontes“ neboli k pramenům práva; je třeba přiklonit se zpět k doktrinálnímu pojetí, aby se znovu obnovil princip právní jistoty.

Maršálek uvádí, že zaměření rozpracované právním pozitivismem „na literu zákona“, zajišťuje vysoký stupeň právní jistoty, ale zároveň sám uznává, že ve složitých případech je nezbytné přihlídnout k tzv. ratio legis a při interpretaci zohlednit teologický, axiologický a sociální poměr interpretovaného ustanovení.¹⁰²

V právní vědě je často diskutována otázka logické povahy práva. Střetávají se dva krajní názory. Na jedné straně je to extrémní logicismus, který chápe právo jako ideální řád, zcela oddělený od sociální reality, dokonale popsateľný pomocí soustavy právních kategorií v podobě logického kalkulu. To je přístup, který např. odmítá aplikaci tzv. nepřiměřených ustanovení na jednostranné prodloužení promlčecí doby, protože se nejedná o smlouvu, a *stricto sensu* tedy nelze hovořit o nepřiměřených ujednáních ve spotřebitelských smlouvách.¹⁰³

Na druhé straně stojí striktní popírání logických základů práva poukazem na to, že právo je z velké části postaveno na výjimkách a připouští nesoulad (rozpory), zatímco logika nezná výjimky, ale jen přísné zákonitosti a vyžaduje naprostou konzistenci.¹⁰⁴ Osobně se v pohledu na ochranu spotřebitele ztotožňuji spíše s Dworkinovým pojetím této oblasti, podle kterého právní normy nelze chápat jako pouhé zákonné soubory, které upravují určité oblasti chování pokaždé stejně, ale u „hard cases“, jak je Dworkin nazývá, je třeba zapojit i jiné faktory potřebné pro správné řešení situace, tzn. např. sociální cítění.

Starořímský klasik Iuvenalis si před dlouhými věky položil otázku „Kdo bude hlídat hlídače“ neboli kdo zaručí, že ti, kdož mají hlídat určité hodnoty, sami neporuší

---

¹⁰² MARŠÁLEK: *Právo a společnost...*, s. 165.

¹⁰³ Já jsem názoru opačného, jak jej uvádím v kapitole 4.2.

¹⁰⁴ MARŠÁLEK: *Právo a společnost...*, s. 75.

onen chráněný zájem, a ve výsledku, díky své výsadnosti, nebudou těmi, kdo způsobí škodu na zájmu jimi chráněném.

Málokdo by se možná ve smyslu této myšlenky pozastavil nad současnou právní úpravou ochrany spotřebitele. Tato oblast práva, která se někomu může jevit jako okrajová, patří v současnosti k těm, jež obracejí naruby principy a zásady českého civilního práva a poněkud narušují rovnost stran v závazkových vztazích.¹⁰⁵

Kdybych směl použít další citát, pak bude na místě „Již mnoho toho bylo řečeno, nicméně stále není záhodno mlčet“. Existuje totiž několik málo monografií, které se důsledně věnují úpravě ochrany spotřebitele¹⁰⁶, avšak v českém právním prostředí stále citelněji chybí monografie, která by zdánlivě paradoxně chránila také „zkušené podnikatele“ před „slabší stranou“, tedy před samotnými spotřebiteli.

Je známým faktem, že autoři se většinou vzácně shodují na tom, že dodavatel jako obchodník - profesionál, má ve smluvním vztahu lepší postavení než spotřebitel; podle doktríny je odborníkem, znalým nabízeného výrobku, zkušeným v oblasti využívání trhu, a navíc má lepší znalosti při uplatňování právních postupů.

Z hlediska ochrany spotřebitele je hnacím motorem jednoznačně Evropské společenství, které je primárním zdrojem veškerých právních předpisů, jež ovlivňují i naši legislativu.¹⁰⁷

Z tohoto pohledu se může zdát, že jde o činnost příslušných orgánů, které na všech úrovních a ve všech směrech činnosti ovlivňují do značné míry efekt společenského působení práva. Je nesporné, že prvním předpokladem adekvátního výsledku působení právních norem je dostatečná úroveň jejich obsahové i formální kvality.¹⁰⁸

Nicméně, kdo určí, co je ve společnosti kvalitní? Je to snad její většina? Nebo podle teorie elit osvícený jedinec, schopný objektivně určit nejlepší právní řešení daného problému?

---

¹⁰⁵ Ustanovení § 55 odst. 3 občanského zákoníku normuje, že v pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější.

¹⁰⁶ SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2008. 134 s., et TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008. 224 s.

¹⁰⁷ Viz například ust. § 262 obchodního zákoníku.

¹⁰⁸ BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004. 348 s.

V občanském zákoníku máme například přímo ustanovení, které v pochybnostech přiznává spotřebiteli výklad úkonu, jenž je pro něj příznivější,¹⁰⁹ a to jaksi víceméně „za odměnu“ .

Z výše uvedených argumentů dovozují, že ochranu spotřebitele je třeba chápat jako soubor právních norem, upravujících ochranu slabší strany, s akcentem na její socioekonomické postavení. Pokud bychom ovšem užívali tuto definici příliš vulgárním způsobem, došlo by k potlačení smluvní volby, tzn. k potlačení smluvní autonomie, což by bylo v rozporu s moderními kontraktačními trendy, a tudíž i velmi nežádoucí.

4.1.2 Autonomie vůle vs. ochrana spotřebitele

Jedním ze základních principů každého systému je požadavek jeho bezrozpornosti, který se v normativním systému, kterým je i právní systém, projevuje dvojnásobným způsobem. Jednak v tomto systému nemohou existovat dvě naprosto rozporná pravidla, jednak se projevuje v požadavku konformity i ostatních entit, které spoluvytvářejí právní řád, zejména v požadavku hodnotové bezrozpornosti práva.¹¹⁰

V oblasti právní ochrany spotřebitele je tato jednotka ovšem narušena, protože dle ustanovení § 55 odst. 3 občanského zákoníku platí, že v pochybnostech o významu spotřebitelských smluv platí výklad pro spotřebitele příznivější. To ve výsledku znamená, že na jedné straně je zásada autonomie vůle, na straně druhé ochrana slabší strany.

Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, je zákonem, který v mnoha ohledech nevyhovuje současným socioekonomickým požadavkům, kdy jeho nedostatky spočívají především v jeho rigiditě a v založení na rovnosti účastníků smluvních vztahů při potlačení autonomie vůle.¹¹¹

Princip autonomie vůle, který je vyjádřen zejména v ustanovení § 2 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že účastníci občanskoprávních vztahů si mohou vzájemná práva a povinnosti upravit

---

¹⁰⁹ Ustanovení § 55 odst. 3 občanského zákoníku.

¹¹⁰ MELZER, Filip, *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 44.

¹¹¹ Viz například shodný názor KNAPPOVÁ, Markéta, ŠVESTKA, Jiří. *Občanské právo hmotné – 1. svazek*. Praha: ASPI Publishing, s.r.o. 2002, s. 63 a násl.

dohodou odchylně od zákona, jestliže to zákon výslovně nezakazuje a jestliže z povahy ustanovení zákona nevyplývá, že se od něj nelze odchýlit.

Zásada autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů se tak s ohledem na ústřední postavení občanského práva v systému soukromého práva jako celku stává charakteristickou zásadou pro soukromé právo vůbec. Hovoří se též o soukromé neboli privátní autonomii vůle.

Autonomie vůle subjektů v oblasti občanskoprávních vztahů znamená, že zůstává zásadně na úvaze, rozhodování a sebeurčení těchto subjektů, zda se v souladu s ústavně zakotveným principem (čl. 2 odst. 4 Úst, čl. 1 odst. 3 ZLPS, kdy každý, tzn. fyzická či právnická osoba, může činit vše, co není zákonem zakázáno a nikdo naopak nesmí být nucen činit, co zákon neukládá) stanou subjektem občanského subjektivního práva a jakého, vezmou na sebe občanskoprávní povinnost a jakou neboli že se budou chovat podle svého.

Autonomie vůle subjektů občanskoprávních vztahů by proto měla být v právním státě moderní demokratické společnosti omezována jen tam, kde je to v souladu se zákonem a kde je to při sledování legitimního cíle nezbytně nutné, a to navíc vždy v míře co nejmenší. Platí, že čím méně je zásahů veřejné moci do soukromého života jedinců z důvodů určitého veřejného zájmu, tím více je uplatňována jejich svoboda.¹¹² Povinnost člověka něco činit nebo něčeho se zdržet tedy musí být výslovně určena.¹¹³

Každý občan může činit vše, co není zákonem zakázáno a nikdo nesmí být nucen činit to, co zákon neukládá. Občanovi se tak do rukou dostává dvojsečná zbraň. Svě smluvní vztahy, své chování a interakci s okolím může upravovat dle vlastní vůle v zákonných mezích. Na druhou stranu musí logicky dojít ke střetu s ostatními subjekty právních i mimoprávních vztahů, které mohou svoji autonomii vůle využít proti němu.

Nežřídká se totiž v oblasti právní ochrany spotřebitele setkáváme se situacemi, ve kterých je snaha využívat autonomii vůle tak, aby jedna ze stran byla druhou stranou poškozena. Zde ovšem vzniká první problém spotřebitelskoprávní politiky, která se potýká s autonomií vůle v poněkud nerovném boji.

---

¹¹² ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník - komentář I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 50 (§ 2 občanského zákoníku).

¹¹³ KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině. 2. rozšířené vydání*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 119.

Je snad spotřebitel natolik nesvéprávný, že mu některá jednání musíme speciální právní úpravou zakazovat? Je princip autonomie vůle pouhým bezobsažným pojmem? Jestliže pojmem ochranu spotřebitele z hlediska práva jako oblast, kde je nutná regulace společenských vztahů, můžeme se shodnout na tom, že pro moderní dobu je charakteristické posílení úlohy práva na úkor ostatních normativních systémů.¹¹⁴ Bez ochrany spotřebitelů by totiž nebylo dost dobře možné reálné fungování obchodních vztahů spotřebitel – podnikatel a autonomie vůle tedy musí být v určitém ohledu potlačena.

Domnívám se, že udržovat úroveň veřejné morálky legislativním regulativem je správné, samozřejmě ovšem také uznávám, že je to „balancování na hraně“ a že je poněkud složité celou věc nastavit tak, aby fungovala. Jestliže by totiž právo fungovalo jako regulativ společnosti ve které morálka absentuje, následně by zákonodárci, vzeší z takové společnosti¹¹⁵, nebyli schopni - v duchu výroku „Lid má takovou vládu, jakou si zaslouží“- nastavit legislativu tak, aby morálku sama nepotírala. Zastávám tedy názor, že regulovat morálku právem je sice možné, obávám se ovšem, že k tomuto nemáme - a pravděpodobně těžko kdy budeme mít - dostatečně kompetentní zákonodárce.

V oblasti ochrany spotřebitele, kde má být chráněna slabší strana, je obzvláště důležitá jistá ingerence ze strany zákonodárce i příslušných orgánů. Hodnota práva je totiž samozřejmě v jeho zabraňování anarchii, libovůli a chaosu ve společnosti, tzn. ve stabilizaci společenských vztahů (funkce regulativní, kontrolní, právní jistoty), a ve schopnosti reagovat na proces postupných společenských hodnot.¹¹⁶ Obecně je tedy dle mého téma morálky pojmem v právu momentálně opomíjeným. Z hlediska ochrany spotřebitele je navíc pojmem o to důležitějším, že proti sobě vystupují dvě nestejně silné strany, tedy podnikatel a spotřebitel.

Ačkoli se zdá, že je celkem jednoduché určit v případech sporů plynoucích ze spotřebitelských vztahů onu „hodnou a zlou stranu“, kterou by měla chránit, případně trestat pomyslná ruka zákona, je nutné zamyslet se nad zásadami a principy, které jsou v takových situacích uplatňovány.¹¹⁷ Je snad aplikace zásady: „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno“, sama o sobě nemorální, pokud si smluvní

---

¹¹⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s. 35.

¹¹⁵ Kteří jsou tedy jejím obrazem.

¹¹⁶ KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007, s. 252.

¹¹⁷ Viz rovnost účastníků, autonomie vůle, ochrana slabší strany.

strany sjednají nestandardní podmínky, a je tedy v rozporu s právem? Uvažuje vůbec někdo o postavení věřitele ve spotřebitelských vztazích? Kdo nutí spotřebitele půjčovat si peníze? A není problém např. spotřebitelských úvěrů spíše v rovině morální než právní?

Autoři nového občanského zákoníku tedy zcela v duchu současných socioprávních trendů přenášejí v některých oblastech odpovědnost na spotřebitele, kteří jsou odpovědni za své kroky, a v zásadě s nimi lze souhlasit. Bez edukace spotřebitelů a zajištění řádné právní pomoci, která se jim pro nedostatek finančních prostředků nedostává¹¹⁸, se však bude celá spotřebitelskoprávní problematika stále jen točit v kruhu.

Autonomie vůle vedle stále silnější ochrany spotřebitele samozřejmě ob stojí a v duchu právní zásady: „Proto jsou zákony dány, aby silnější nemohl všechno“, mohou tyto instituty nadále stát vedle sebe. Nenacházím ovšem stále odpověď na otázku, kdo by měl určit, kde hranice autonomie vůle končí, a zda je vůbec možné takovou hranici nalézt.

V takovém případě samozřejmě přichází na řadu metodologie. Jejím hlavním cílem je zajištění předvídatelnosti soudcovského rozhodování, a tím i omezení volné úvahy soudce při aplikaci práva. Bez takové právní metodologie se stává právo pouhou hříčkou v rukou soudce, který s jeho pomocí dokáže odůvodnit jakékoli řešení právní otázky, které v lepším případě subjektivně považuje za spravedlivé, v horším případě za jemu prospěšné.¹¹⁹

Domnívám se, že právě rozkol v rozhodování zvláště prvostupňových soudů ve věcech ochrany spotřebitele je jedním z důvodů, proč není ochrana spotřebitele v českém právním řádu efektivní. Jestliže totiž bude každý soud rozhodovat podle svého vlastního přesvědčení, dojde k naprosto zásadnímu porušení principu *De similibus idem es iudicandum (Případy obdobné mají se rozsuzovat obdobně)*, který je vlastně součástí pojmu spravedlnosti ve formálním smyslu, demonstruje samu ideu práva a nezná žádná omezení.¹²⁰

---

¹¹⁸ Dobrým institutem v této věci je Studentská právní poradna Právnické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci, která umožňuje spotřebitelům, kteří nemají peněžní prostředky na kvalifikované advokáty, nalézt odbornou radu zdarma.

¹¹⁹ MELZER: *Metodologie*, s. 16.

¹²⁰ BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 348. et s. 290.

Případy ochrany spotřebitele nepatří sice zdánlivě mezi ony „hard cases“¹²¹ o kterých se zmiňuje např. Dworkin, který předkládá ve svém díle *Taking rights seriously* problém, zda vrah může dědit po své oběti, jejíž je zákonným dědicem. Také v oblasti ochrany spotřebitele lze však podobné prvky nalézt. Nejčastěji používáme principy jako určitou úroveň standardů, které se při své aplikaci v podstatě staly pravidly a nelze je opomíjet. Zásady popisuje Dworkin jako standard, jehož účelem je reflexe ekonomických, politických nebo společenských prvků ve společnosti.¹²² Takovou reflexi je nutné uplatnit i v případě, že se zabýváme právní úpravou ochrany spotřebitele.

To jsou základní východiska, ze kterých vycházím při posouzení otázky, zda je právní metodologie důležitou oblastí, kterou je nutno v oblasti kolize spotřebitelských právních vztahů s autonomií vůle použít.

Tato pravidla většinou vyplývají z poměřovaných právních principů, které dané právní argumenty legitimizují. Tak lze vytvořit i jistou hierarchii právních argumentů.¹²³ Lze však díky určení hierarchie právních argumentů efektivněji řešit právní případy a vůbec postavení spotřebitelskoprávní politiky v našem právním systému? Domnívám se, že ano.

Interpretace (výklad) právních norem je poznávací (intelektuální) proces, který je zaměřen na zjištění obsahu, smyslu a významu právních norem. V procesu interpretace se zjišťuje obsah (význam) právní normy (normativního ustanovení) a místo právní normy v systému právní regulace.¹²⁴

Interpretace může mít samozřejmě různé podoby, jako je například účelový výklad, který se zabývá způsobem, kterým jsou předpisy a zákony interpretovány z hlediska jejich účelu, a na právo tedy nahlíží pohledem toho, jaké právo je a jaké by mělo být.¹²⁵

Do popředí současného výkladového zájmu by se dostává tzv. objektivně recentní výkladový cíl na základě právního principu, který leží v nejhlubších základech našich představ o právu, neboť každý odpovídá za sféru svého vlivu, tedy každý nese odpovědnost za následky, které se odehrály ve sféře jeho vlivu.¹²⁶

---

¹²¹ Tedy případů neřešitelných pouhou subsumpcí pod jednoznačnou právní normu.

¹²² DWORKIN: *Když se práva berou vážně*, s. 22.

¹²³ MELZER: *Metodologie*, s. 16.

¹²⁴ KUBŮ: *Teorie práva*, s. 16.

¹²⁵ LEITER, B., *American legal realism*, In: GOLDING, P. M., EDMUNDSON W. A. (ed). *The Blackwell Guide to the Philosophy of Law and legal theory*. Malden: Blackwell Publishing Ltd., 2005. s. 50.

¹²⁶ KUBŮ: *Teorie práva*, s. 16. (v podstatě vyjádření principu „Vigilantibus iura scripta sunt“).

V této souvislosti se osobně přikláním k tzv. americkému právnímu realismu. Ten byl jedním z nejdůležitějších právních odvětví a hnutí v USA v průběhu dvacátého století, který se projevil nejen v americké právní vědě, jež se stala jedním z důležitých právních pramenů teorie práva 20. století.¹²⁷

Americký právní realismus nerozšiřoval právo na rozdíl od jeho skandinávské odnože do filozoficko-sémantické roviny. Realisté byli právníci, kteří měli za to, že by soudci neměli rozhodovat přísně podle normativních postupů, které ordinoval Hans Kelsen, ale měli by se rozhodovat případ od případu tak, aby jednoduše řečeno posoudili „jak by celá věc měla být vyřešena“.¹²⁸

S tím se samozřejmě nemohou naturalisté ani metodologové (a tedy ani Melzer)¹²⁹ smířit, nicméně i v jejich odkazech lze najít jisté prvky podobné americkému právnímu realismu, kde právo a morálka jsou vzájemně spojeny, a není práva, které by bylo legitimní bez jeho morálního základu, zcela v protikladu se slavnou Radbruchovou formulí.¹³⁰

Dle mého názoru je ochrana spotřebitele (včetně její části o nepřiměřených ujednáních) propojením jednotlivých právních škol. Dokazuje to i myšlenka právního realisty Llewellyna¹³¹, který stanovil, že „zákon nemůže jít nikdy proti jeho textu“, nicméně zároveň připustil, že pro jeho řádnou realizaci je nutno „za text zákona“ jít. Stejnou myšlenku v podstatě vyjadřuje i metodolog Melzer, který poukazem na recentní výkladový cíl přesně objasňuje ustanovení § 35 občanského zákoníku, které stanoví, že právní úkony vyjádřené slovy je třeba vykládat nejenom podle jejich jazykového vyjádření, ale zejména též podle vůle toho, kdo právní úkon učinil, není-li tato vůle v rozporu s jazykovým projevem. Do celé mozaiky výkladu tedy Melzerova argumentace zapadá a vytváří nové východisko pro pochopení výkladových ustanovení našeho právního řádu.

Myšlenky, kterými se jednotlivé moderní právní školy zabývají, nalézají své prameny v historii. V 17. a 18. století vznikly podmínky umožňující zrod nového směru v právní vědě, jehož zakladatelem se stal Hugo Grotius. Tato škola, navazující na tradice řecko - helénisticko - římské filozofie, způsobila v právním myšlení doslova

---

¹²⁷ Koneckonců i sám Kelsen v roce 1940 opustil Evropu a po krátkém působení na Harvardově univerzitě se stal profesorem na University of Berkeley v Kalifornii, kde působil až do své smrti 19. dubna 1973. V jeho pojetí práv ovšem americký právní realismus samozřejmě hledat nelze.

¹²⁸ LEITER: *American legal realism*, s. 50.

¹²⁹ Např. Melzerova obhajoba německého právníka Alexyho, který částečně kritizuje Dworkina: In: MELZER: *Metodologie*, s. 33.

¹³⁰ BOGUSZAK: *Teorie práva*, s. 218.

¹³¹ Karl Nickerson Llewellyn (1893–1962), americký právní realista.

revoluci. I když se teorie přirozeného práva chtěla osvobodit od vlivu římského práva, přece jen z něj čerpala a inspirovala se jím. Hlásala ideu práva lidského rozumu a lidské přirozenosti (ratio), přičemž vycházela z názoru, že je nezbytné všímat si jen toho z římského práva, co platí v soudní praxi, a podle toho je označována jako *usus modernu pandectarum*.¹³²

Jestliže vezmeme v úvahu legitimitu a použitelnost východisek ze čtyř teoreticko-právních škol, které jsem vybral, tedy právní pozitivismus, právní naturalismus, metodologii a právní realismus, není dle mého názoru na místě jejich vzájemné kompetitivní porovnávání, ale poučení se z nich a nalezení optimálního právního systému, a to zvláště pro oblast ochrany spotřebitele.

Metodologicko-právní východiska¹³³ spolu s fungujícími a kvalitními právními předpisy (tedy část právně pozitivní), v kombinaci s právním realismem a naturalismem, by mohla vytvořit neefektivnější právní systém, který tu kdy byl. To je ovšem v současné době pouhá utopie pro stále větší vliv skutečných mimoprávních vlivů na oblast právních vztahů obecně.

Kruhem se tedy prostřednictvím historicko-teoretické cesty můžeme dostat k nedostatku aktuálních výkladových norem občanského zákoníku, který stanoví, že právní úkony vyjádřené jinak než slovy se vykládají podle toho, co způsob jejich vyjádření obvykle znamená. Přitom se přihlíží k vůli toho, kdo právní úkon učinil, a chrání se dobrá víra toho, komu byl právní úkon určen. Bylo by tedy dle mého názoru vhodné implementovat do zákona i výkladové pravidlo právních norem, s ohledem na aktuální situaci jeho adresátů či konatelů, tedy na základě objektivně recentního principu.

Melzer uvádí, že základní práva a svobody mají zpravidla povahu právních principů a nikoli pravidel, na což upozornil zejména Robert Alexy¹³⁴, kdy dle něj se v české právní praxi tato myšlenka prosadila nikoli cestou primárně akademickou, nýbrž zejména prostřednictvím judikatorní činnosti Ústavního soudu.

Za nejvýznamnější nález Ústavního soudu, který umožnil uskutečňování „poměřovacího principu“, označuje Melzer Nález Ústavního soudu ze dne 12. října 1994, sp. zn. Pl. ÚS 4/94, který stanovil, že k omezení základních práv či svobod, i když jejich ústavní úprava omezení nepředpokládá, může dojít v případě jejich kolize.

---

¹³² BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské instituce*. Praha: Nakladatelství Karolinum 2010, s. 90.

¹³³ Inspirován Alexym, Bidlinskim, Kramerem aj.

¹³⁴ ALEXY, Robert. *Teorie der Grundrechte*. Frankfurt am Main: Suhrkamp 1994, s. 80.

Základní je v této souvislosti maxima, podle které základní právo či svobodu lze omezit pouze v zájmu jiného základního práva či svobody. V případě závěru o opodstatněnosti priority jednoho ze dvou v kolizi stojících základních práv je nutnou podmínkou konečného rozhodnutí rovněž využití všech možností minimalizace zásahu do druhého z nich. Tento závěr lze odvodit i z ustanovení čl. 4 odst. 4 Listiny základních práv a svobod, a sice v tom smyslu, že základních práv a svobod musí být šetřeno nejenom při používání ustanovení o mezích základních práv a svobod, nýbrž analogicky rovněž v případě jejich omezení v důsledku jejich vzájemné kolize.

Dovolím si v tomto s Melzerem mírně nesouhlasit, když například Dworkin označuje princip za standard, který neplyne primárně z pravidla, ale z morálky¹³⁵. Ústava České republiky nicméně v čl. 89 odst. 2 stanoví, že vykonatelná rozhodnutí Ústavního soudu jsou závazná pro všechny orgány i osoby a zavedení principů do českého právního řádu tedy vzniklo v podstatě na základě pravidla, což je paradoxní situace.¹³⁶

Základ této premisy lze najít i v historii, kdy v první knize Justiniánských institucí nalezneme, že spravedlnost je stálá a trvalá vůle poskytovat každému jeho právo a právní věda je znalost věcí božských a lidských, věda o tom, co je a co není spravedlivé. S pojmem princip úzce souvisí pojem zásada. Neumím od sebe přesně odlišit tyto dva pojmy, což se ostatně nepodařilo ani velkým jménům právní teorie, a proto se dovolím tohoto kontroverzního tématu zdržet.

Základním principem oblasti, kterou se zabývám, je nicméně zásada individuální autonomie, respektive autonomie vůle. S ní souvisí ústavně zakotvená zásada “Vše je dovoleno, co není výslovně zakázáno”. Další je zásada dispozitivnosti právní úpravy, kterou vyjadřuje občanský i obchodní zákoník. Zásada demokratismu soukromého práva se projevuje při tvorbě vůle kolektivů, jimiž jsou v soukromém právu např. spoluvlastníci, společní nájemci či členové právnických osob, přičemž rozhodování v kolektivech vychází z vůle většiny a dbá ochrany menšin. Zásada ekvity je “výraz presumpce poctivosti chování účastníků v soukromoprávních vztazích”.

---

¹³⁵ DWORKIN: Když se práva berou vážně, s. 22.

¹³⁶ Ostatně i prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc., se na přednášce na Právnické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci vyjádřil v tom smyslu, že bude-li nezaměstnanost ve výši 50%, je demokracie jako systém dlouhodobě neudržitelná, s čímž lze jednoznačně souhlasit.

Proti tomuto principu (či zásadě) stojí ovšem uměle stanovený „princip ochrany slabší strany“, který však není principem, ale jen umělým pravidlem, který byl zakotven ze strany příslušných evropských institucí.¹³⁷

Prvním kritériem poměrování principů je kritérium vhodnosti, tj. odpovědi na otázku, zdali institut, omezující určité základní právo, umožňuje dosáhnout sledovaný cíl (ochranu jiného základního práva). V daném případě lze zřejmě stanovit, že princip autonomie vůle může být zneužit silnější stranou v neprospěch strany chráněné (spotřebitele), nicméně bylo by to podobné, jako vydávání kuchyňského nože za nebezpečnou zbraň, namísto užitečné kuchyňské pomůcky. Stejně tak bychom mohli nahlížet např. na stanovování smluvních úroků z prodlení spotřebiteli jako na nevhodný institut.

Druhým kritériem poměrování základních práv a svobod je kritérium potřebnosti, spočívající v porovnávání legislativního prostředku omezujícího základní právo, respektive svobodu s jinými opatřeními, umožňujícími dosáhnout stejného cíle, avšak nedotýkajícími se základních práv a svobod.

Třetím kritériem je porovnání závažnosti obou v kolizi stojících základních práv. V posuzovaném případě je jedním z nich ochrana slabší strany, zabezpečující právo na ochranu před podnikateli, kteří jsou v lepší pozici než spotřebitelé, druhým je právo na volbu, jeden ze základních aspektů demokracie. Tato základní práva jsou *prima facie* rovnocenná.

Porovnávání závažnosti v kolizi stojících základních práv (po splnění podmínky vhodnosti a potřebnosti) spočívá ve zvažování empirických, systémových, kontextových i hodnotových argumentů.

Empirickým argumentem lze chápat faktickou závažnost jevu, jenž je spojen s ochranou určitého základního práva. Systémový argument znamená zvažování smyslu a zařazení dotčeného základního práva či svobody v systému základních práv a svobod. Kontextovým argumentem lze rozumět další negativní dopady omezení jednoho základního práva v důsledku upřednostnění jiného a hodnotový argument představuje zvažování pozitiv v kolizi stojících základních práv, vzhledem k akceptované hierarchii hodnot.

---

¹³⁷ Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

Poté, co jsme dospěli k závěru, že určitý akt státu zasahuje do základního práva či svobody, musíme hledat veškeré možné ústavní principy, k jejichž realizaci prověřovaný státní akt směřuje¹³⁸.

Ochrana spotřebitele je jevem, který zasahuje do smluvní svobody a objevuje se tedy konflikt autonomie vůle a ochrany slabší strany, který je charakterizován kogentní úpravou některých ustanovení zákona. V současné době je kogentnost právních norem jevem, který zřejmě do budoucna nemůže obstát. Jestliže totiž sledujeme vývojové tendence občanského práva¹³⁹ je zřejmé, že autonomie vůle, základní právní zásada plynoucí z principu právní svobody, do budoucna nahradí rigiditu zákona.

V této souvislosti je vhodné odpovědět si na otázku, odkud vlastně autonomie vůle v občanském právu pramení. Ústava České republiky ve svém čl. 3 stanoví, že součástí ústavního pořádku České republiky je Listina základních práv a svobod. Gerloch v literatuře vysledoval pět názorů na právní povahu Listiny: podle prvního Listina nemá právní povahu a význam, podle druhého je běžným zákonem, podle třetího ústavním zákonem, podle čtvrtého zvláštním pramenem se silou nejméně ústavního zákona a konečně podle pátého neměnným základem našeho právního řádu.

Krajní názor přitom zastává Bárta, který argumentuje tím, že Listina byla vyhlášena pod č. 2/1993 Sb. jako usnesení předsednictva České národní rady, což nemůže být považováno za normativní právní akt. Závaznost Listiny by se proto měla odvozovat od ústavního zákona č. 23/1991 Sb., který byl ovšem podle čl. 112 odst. 3 Ústavy dekonstitucionalizován.¹⁴⁰

Osobně se domnívám, že Listina je už v dnes tradičním pojetí chápána jako součást ústavního pořádku¹⁴¹, i s ohledem na skutečnost, že je plně respektována a ze strany Ústavního soudu jako garanta ústavnosti plně respektována v judikatuře, kde je na ni čteně odkazováno.¹⁴² I s ohledem na tuto skutečnost je tedy Listina dle mého názoru součástí ústavního pořádku a stojí nad ostatními právními předpisy.

---

¹³⁸ MELZER: Metodologie, str. 44.

¹³⁹ Na mysli mám především osnovu nového občanského zákoníku, ale i akademické projekty jako PECL, či Common frame of reference.

¹⁴⁰ KOUDELKA, Zdeněk, ŠIMÍČEK, Václav. K právní povaze listiny základních práv a svobod. *Právník*. 1996, roč. 135, č. 2, s. 175.

¹⁴¹ Shodně viz např. SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky*. Praha: C.H.BECK, 2007, s. 35 - 37.

¹⁴² Viz například odkaz v známém nálezu Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08, kde byla Ústavním soudem zkoumána ústavnost Lisabonské smlouvy.

Její význam shledávám především v poznávání právních předpisů v souladu s Listinou, což je obzvláště markantní v otázce autonomie vůle v občanském právu, pro které je alespoň pro mne vůdčím předpisem právě ona. Ona přece určuje meze lidského chování, ona zaručuje pravidla společenského soužití a právní jistotu.

Jestliže tedy přijmeme výše uvedenou premisu, že dle Listiny lze poznávat právní normy, je nutné uzavřít, že autonomie vůle je nejsilnější zásadou civilního práva. Je známo, že normativní uvažování je založeno na předpokladu (zásadě) svobody vůle čili na předpokladu svobody jednotlivce (člověka). Pouze kde je svoboda vůle, tam je rozumně myslitelná i povinnost, vina a trest (formální právní pojmy); z tohoto poznávacího hlediska je lidské jednání projevem svobodné vůle (tzv. indeterminismus).

Oproti tomu se při kauzálním (přírodovědeckém) uvažování uchopuje zkoumaná látka pojmy, jakými jsou skutečnost, prostor, čas, příčina, účinek a příčinné souvislosti (formální kauzální pojmy). Představa svobody vůle v řetězcích příčin a jejich nutných účinků je nesmyslná; z tohoto poznávacího hlediska se lidské jednání jeví jako nutný následek určitých příčin (tzv. determinismus).¹⁴³

Všechny národní právní systémy členských států EU uznávají a respektují právo občanů rozhodnout se, s kým uzavřou smlouvu, zda uzavřou smlouvu a jaký stanoví obsah tohoto právního vztahu. Nejen, že vnitrostátní právní systémy uznávají zásadu autonomie vůle jako základní princip soukromého práva, ale také mezinárodní právo soukromé chápe tento princip jako základní zásadu pro realizaci soukromoprávních mezinárodních smluv, včetně práva zvolit rozhodné právo pro celý smluvní vztah.

Autonomii vůle, kontraktační svobodu např. deklaruje Německá ústava ve svém článku 2 odst. 1, Řecká ústava v článku 5 odst. 1 a Řecký civilní kodex ve svém čl. 3, rovněž tak Dánský kodex „Danske Lov“ v čl. 5.1.1., Italský civilní kodex „Codice Civile“ ve svém článku 1322, Portugalský civilní kodex v čl. 405, Španělský civilní kodex „Código Civil“ v čl. 6 a 1255 a rovněž i Rakouský civilní kodex ABGB ve svém § 85917.¹⁴⁴

Je logické, že přichází čas nové právní úpravy v našem občanském právu. Po událostech z listopadu 1989 bylo vzhledem k změněným společenským, politickým a hospodářským podmínkám zcela zřejmé, že platný občanský zákoník novým

---

¹⁴⁴ SELUCKÁ, Markéta. Autonomy of will and consumer protection. In DÁVID, Radovan, NECKÁŘ, Jan, SEHNÁLEK David (ed). *COFOLA 2009*. Brno, 2009, s. 1210.

poměům nemůžē vyhovēt, neboť z jeho osmi částí byly relativně použitelné sotva tři, a to ještě za podmínky jejich podstatných změn.

Zůstává otázkou, zda má být ochrana spotřebitele součástí současného právního systému. Osobně se domnívám, že v oblasti ochrany slabší strany je samozřejmě na místě. Ostatně i nový občanský zákoník na ni pamatuje ve všech institutech, o kterých je hovořeno v kapitole o nepřiměřených ujednáních. Je tedy na místě zachovat ochranu spotřebitele, ovšem pouze na úrovni národní bez umělých nadnárodních zásahů. Domnívám se, jak jsem již několikrát zdůraznil, že ochrana spotřebitele je pouhou ochranou slabší strany tak, jak ji známe již v současném pojetí práva a ingerence není nutná v takovém rozsahu, jak ji nyní aplikujeme.

4.2 Nepřiměřené úročení úvěrů

V poslední době se stále častěji hovoří o hospodářském a ekonomickém útlumu, ovšem objem oběhu peněz jako platebního prostředku stále kumuluje a jeho právní regulace v úvěrování je stále aktuální a naléhavou otázkou. Cílem této kapitoly je zaměřit se na úročení úvěrů ve dvou vybraných oblastech. Předně to jsou smluvní úroky z prodlení u spotřebitelů a dále aktuální zamyšlení nad otázkou tzv. anatocismu, neboli úročení příslušenství obecně.

4.2.1 Smluvní úroky z prodlení – jaká je současná cesta?

Jednou z oblastí, které se řešily u poskytování spotřebitelských úvěrů dlouhou dobu a některým prvostupňovým soudům činí dosud obtíže, je smluvní dohoda o stanovení smluvních úroků z prodlení. Mohou si smluvní strany určit smluvní výši úroků z prodlení, pokud na jedné straně vystupuje spotřebitel, nebo je takové ujednání neplatné? Předně odpovězme, že stanovení smluvních úroků z prodlení je pro oblast „B2C“¹⁴⁵ dle momentální právní úpravy nepřipustné pro rozpor se zákonem. Úroky z prodlení v občanskoprávních vztazích jsou totiž dle současného

---

¹⁴⁵ Business to consumer – B2C – obchodní vztahy mezi obchodními společnostmi a koncovými zákazníky

pojetí práva upraveny pro vztahy „podnikatel-spotřebitel“ vždy kogentně v ustanovení § 517 občanského zákoníku.

U soudů prvních stupňů, které jsou spotřebitelsko-úvěrovou agendou přehlčeny, se v předchozích letech často objevovala tendence řešit věc „zdravým rozumem“. Některé soudy spotřebitelům smluvní úroky z prodlení zakazovaly, jiné umožňovaly.

Pokud chtěl soud podnikatelům smluvní úroky z prodlení vůči spotřebitelům přiznat, argumentoval tím, že každý je odpovědný za následky svého jednání¹⁴⁶. Koneckonců smlouva o úvěru je podle některých soudů tzv. absolutním obchodem¹⁴⁷, který je upraven v ustanovení § 497 a násl. obchodního zákoníku, a i dle mého názoru je třeba zachovat přístup zákonodárce, který hodlal stanovením této smlouvy jako absolutního obchodu vyjádřit jeho specifickou roli. Ustanovení § 261 odst. 3 písm. d) obchodního zákoníku stanoví, že touto částí zákona se řídí bez ohledu na povahu účastníků závazkové vztahy, vzniklé ze smlouvy o úvěru.

Pokud ovšem soudy připouštěly stanovení smluvních úroků z prodlení spotřebitelem, nelze odkazovat na pojetí absolutních obchodů, které je již neaktuální, ale spíše na autonomii vůle, jak o tom bude hovořeno dále.

V případě, že soudy smluvní úroky z prodlení podnikatelům připustit nechtěly, objevovaly se tendence řešit tuto otázku prostřednictvím ustanovení občanského zákoníku dle ustanovení § 55, kde je určeno, že smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele.

Taková interpretace je nicméně dle mého částečně mylná, jelikož se jedná o institut, který upravuje přímo obchodní zákoník v ustanovení § 262 odst. 4, kde je stanoveno, že smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení těchto vztahů podle občanského zákoníku a na její společné závazky se použijí ustanovení občanského zákoníku.¹⁴⁸ Uplatní se tedy princip speciality.

V daném případě to znamená, že odpovědnost za prodlení s plněním peněžitého závazku žalovaného (vystupujícího v tomto vztahu v postavení nepodnikatele) se bude řídit ustanoveními o prodlení dlužníka, obsaženými v občanském zákoníku v ustanovení § 517 Oz. Ten umožňuje věřiteli v případě prodlení dlužníka požadovat vedle samotného plnění i úroky z prodlení. Ohledně výše úroků z prodlení odkazuje

---

¹⁴⁶ Což je sice dle autora článku správný způsob náhledu na právo, ale nelze tento přístup používat automaticky bez dalšího zamyšlení nad právním problémem.

¹⁴⁷ § 262 odst. 1 obchodního zákoníku

¹⁴⁸ V současném znění je toto ustanovení od vyhlášení zákona č. 501/2001 Sb., ze dne 15. prosince 2001, který provedl velkou novelizaci obchodního zákoníku a celou problematiku v podstatě vyjasnil.

ovšem občanský zákoník pouze na prováděcí předpis, a v podstatě tím činí smluvní úroky z prodlení ve spotřebitelských smlouvách nemožnými.

Z výše uvedeného plyne, že současná právní úprava smluvních úroků z prodlení vůči spotřebitelům je kogentní, a toto stanovisko potvrdil i Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí ze dne 30. října 2008, čj. 32 Odo 873/2006, kde judikoval, že stanovení smluvních úroků z prodlení mezi stranami, které nejsou podnikateli je protizákonné a tudíž nemožné.

Nutno zmínit také další obdobný judikát Nejvyššího soudu, který stanoví, že povaha ustanovení § 517 odst. 2 OZ vylučuje, aby výše úroku z prodlení byla v občanskoprávních vztazích dohodnuta jinak, než stanoví právní předpis, který toto ustanovení provádí.¹⁴⁹ Nejvyšší soud se při posuzování tohoto konkrétního případu držel gramatického a funkčního výkladu předmětného ustanovení o úrocích z prodlení a jednoznačně zamítnul nárok, který by přiznával možnost smluvit úroky z prodlení. Zůstává ovšem otázkou, zda je ustanovení § 517 občanského zákoníku skutečně ustanovením kogentním.

Jak je uvedeno výše v odkazech na judikaturu Nejvyššího soudu, úroky z prodlení jsou v občanskoprávních a tedy i spotřebitelských vztazích oblastí smluvně neměnnou a od smluvní úpravy úroků z prodlení v občanském zákoníku se nelze odchýlit. Je ovšem takové pojetí správné? Na právní předpis existující přes 40 let je dle mého názoru nutno nahlížet aktuálním pohledem jeho adresátů z hlediska jejich vůle, v aktuálním socioekonomickém kontextu a je třeba oprostít se od určité maximální možné sepjatosti s jeho textem.

Dle výše uvedeného výkladu Nejvyššího soudu se zdá prakticky neotřesitelným argument, že dohoda o smluvních úrocích z prodlení je mezi účastníky smlouvy o spotřebitelském úvěru nemožná, a tím že je celá věc definitivně vyřešena. Stále se ale v dané oblasti vyskytuje několik zásadních otázek. Je snad spotřebitel natolik nesvéprávný, že mu některá jednání musíme zakazovat? Je princip autonomie vůle pouhým bezobsažným pojmem? Je zařazení smlouvy o úvěru do obchodního zákoníku pouhou „hrou“ se zákonem?

Na tomto místě je také vhodné odpovědět na otázku, zda by dispozitivní úprava smluvních úroků z prodlení umožňovala spotřebiteli odchýlit se od zákonem stanovené úpravy; osobně se domnívám, že takové odchýlení by pro spotřebitele za

---

¹⁴⁹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2005, sp. zn. 33 Odo 1117/2003

určité situace bylo možné. Limity pro takové odchýlení od zákonné občanskoprávní úpravy by byly pouze ustanovení § 39 Oz (dobré mravy) a dále ust. § 55 a § 56 Oz.

Spotřebitelské smlouvy totiž nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran a smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele. Spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, které mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení.

Jestliže by spotřebitel uzavřel s podnikatelem dohodu o stanovení smluvních úroků z prodlení, která by byla stanovena určitým způsobem a který by neodporoval dobrým mravům, spíše by to zvýšilo jeho právní jistotu.

Pro spotřebitele by bylo vhodnější, pokud by přímo ve smlouvě měl stanovenou míru úroků z prodlení, kterou by si byl v případě potřeby schopen sám vypočítat. Nedochozelo by tím k nerovnováze práv a povinností, ale pouze k zvýšení jeho právní jistoty. Pro spotřebitele je totiž dle mého názoru jednodušší vypočítat danou procentní sazbu, než se zabývat repo sazbou, což je pro něj většinou zcela neznámý až nepochopitelný pojem.

Kdyby byly smluvní úroky z prodlení příliš vysoké, nic by nebránilo soudům v tom, aby je stanovily neplatnými s odkazem na ustanovení § 39 občanského zákoníku. Aktuální limity ochrany spotřebitele proto dle mého názoru nelze brát jako jakousi „nedotknutelnou hradbu smluvní kogentnosti“.

Domnívám se, že by bylo vhodnější spotřebitele vzdělat a umožnit mu smluvní svobodu, než jej neustále omezovat v operaci se smluvními instituty. Ponechejme stranou, že v některých případech může být výše smluvních úroku i menší než ta, která je upravena zákonem, ale i tak je pro rozpor se zákonem neplatná, alespoň podle názoru Nejvyššího soudu. I z jeho řad ovšem někdy zaznívají názory opačné,¹⁵⁰ které se zcela v souladu se zásadou nutnosti posuzovat ve spotřebitelských věcech nepřiměřenost s danou problematikou vypořádávají.

Horák např. správně stanoví, že v první řadě je třeba posoudit rovnováhu práv a povinností smluvních stran. Pokud půjde o značnou nerovnováhu, je nutné dále zkoumat k újmě jaké strany je nerovnováha shledána. Jestliže bude shledána

---

¹⁵⁰ HORÁK, Pavel, HROMADA, Miroslav. Opravdu si nemohou nepodnikatel a podnikatel platně smluvit úrok z prodlení jiný, než podle nařízení vlády č. 142/1994 Sb.?, *Právní rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 23, s. 829 - 837.

značná nerovnováha k újmě spotřebitele, musí být dále zjištěno s ohledem na okolnosti konkrétního případu, zda jde o nerovnováhu přiměřenou, či nepřiměřenou. Každá nerovnováha v právech a povinnostech, a to dokonce ani značná nerovnováha nemusí tedy vést k důsledkům předpokládaným v § 55 odst. 2 občanského zákoníku.

Současné ustanovení § 517 odst. 2 občanského zákoníku bylo novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. přesunuto do nové osmé části občanského zákoníku. Kromě toho byla obchodním zákoníkem zavedena úprava pro obchodní závazkové vztahy, pro které je smluvní úprava výše úroku z prodlení explicitně povolena. Občanský zákoník z roku 1950 stanovil výši úroku z prodlení jako maximální přípustnou výši, kterou strany mohly dohodou snížit (§ 255 zákona č. 141/1950 Sb., občanského zákoníku).

Ustanovení občanského zákoníku z roku 1950 a původní ustanovení § 85 odst. 2 občanského zákoníku byla kogentní. Původní občanský zákoník, který vycházel z důrazu na kogentní povahu občanskoprávních norem, ani obecný zákoník občanský nevycházely ze zásady dispozitivnosti zákonných ustanovení.

Novelou provedenou zákonem č. 509/1991 Sb. bylo do občanského zákoníku začleněno ustanovení § 2 odst. 3 občanského zákoníku, které stanoví obecný předpoklad, podle kterého jsou ustanovení zákona dispozitivní. K 1.1.1992 se tak povaha právní normy předepisující výši úroku z prodlení změnila. I nadále tedy zůstává otázkou, zda je ustanovení § 517 odst. 2 kogentní, či nikoli? Osobně se domnívám, že ne a že je každý případ nutno posuzovat individuálně.

4.2.2 Smluvní úroky z prodlení a návrh občanského zákoníku

Návrh nového občanského zákoníku řeší celou problematiku aktuálním pohledem, s důrazem na autonomii vůle. Ustanovení § 1946 NOZ stanoví, že po dlužníkovi, který je v prodlení se splácením peněžitého dluhu, může věřitel, který řádně splnil své smluvní a zákonné povinnosti, požadovat zaplacení úroku z prodlení, ledaže dlužník není za prodlení odpovědný. Výši úroku z prodlení stanoví vláda nařízením a neujednají-li strany výši úroku z prodlení, považuje se za ujednanou výše takto stanovená. Návrh právní úpravy prodlení vychází z pojetí v

dosud platném obchodním zákoníku, a co do myšlenkového základu ji přejímá¹⁵¹; v kontextu výkladu k obecným ustanovením o úrocích, které jsou zakotveny v § 1791 až 1795 je zřejmé, že se silně akcentuje princip smluvní autonomie.¹⁵²

Obecná úprava úroků v našem právu citelně chybí. Navrhuje se proto stanovit, že strany si mohou výši úroků ujednat, s tím že není-li jiné dohody, týká se výše úroků ročního období a výše úrokové sazby je v případě absence dohody osob rovna úrokům požadovaným za úvěry, které poskytují banky v místě bydliště nebo sídle dlužníka v době uzavření smlouvy. Dále se navrhuje stanovit v jaké měně a v jaké době mají být úroky placeny.¹⁵³

V celé věci je nutno konstatovat, že v současné době jsou účastníci smluvních vztahů velmi svázáni rozhodovací činností soudů vyšších stupňů, které tvoří jakési ochranné valy spravedlnosti, kdy se ve smyslu výše uvedeného snaží zabránit přehnanému akcentu autonomie vůle a zůstává otázkou, zda je to správné. Argumentace, že judikatura druhostupňových a vyšších soudů není pro smluvní strany závazná v tomto směru neobstojí.

Například v nálezu sp. zn. I ÚS 403/33 Ústavní soud stanovil, že „... obecný soud sice není v české právní kultuře formálně vázán judikaturou vyšších soudů, musí však přinejmenším vzít relevantní závěry takovéto judikatury při řešení otázky quid juris do úvahy, zejména v situaci, kdy se zjevně nejedná o jednoduchý případ interpretace práva“.

Jestliže Nejvyšší soud ve svých shora uvedených judikátech uvádí, že předpis a stanovení zákonné výše úroků z prodlení je předpisem kogentním, nebere v potaz aktuální společenskou situaci. Byl-li totiž předpis, který stanovuje úroky z prodlení za poslední dekádu čtyřikrát obměněn, je asi třeba připustit, že pro smluvní strany je mnohdy jednodušší a přehlednější dohoda o smluvních úrocích z prodlení, než složitá kalkulace úroků z prodlení pomocí repo sazby, zvýšené o určitý počet procentních bodů, která se navíc v průběhu minulých let několikrát měnila. Ostatně v případě, že by bylo možné stanovit mezi stranami smluvní úroky z prodlení, bylo by přece pro spotřebitele jednodušší spočítat si, kolik za úrok zaplatí.

---

¹⁵¹ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 412.

¹⁵² Dodejme, že se přebírá znění ust. § 120 odst. 3 OZ, kdy NOZ v ust. § 505 stanoví, že příslušenstvím pohledávky jsou úroky, úroky z prodlení a náklady spojené s jejím uplatněním.

¹⁵³ Tamtéž s. 405

Nařízením vlády č. 33/2010 Sb., ze dne 18. ledna 2010, kterým se mění nařízení vlády č. 142/1994 Sb., ve znění nařízení vlády č. 163/2005 Sb., došlo s účinností od 1. července 2010 ke změně stanovení úroků z prodlení ve znění: „Výše úroků z prodlení odpovídá ročně výši repo sazby stanovené Českou národní bankou pro poslední den kalendářního pololetí, které předchází kalendářnímu pololetí, v němž došlo k prodlení, zvýšené o sedm procentních bodů.“

Tato úprava se tedy vrací k fixní úpravě úroků z prodlení z devadesátých let a celá problematika se točí v kruhu, aniž by umožnila účastníkům smluvních vztahů upravit si tento institut rozdílně. Proč? Kogentní normy potřebují přeci vždy aktuálně určit odůvodnění své kogentnosti. Důvodem kogentnosti bývá uváděn ochrany hodný veřejný zájem, ochrany hodné zájmy jedné ze stran, ochrana třetích osob a podobně. Důvod kogentnosti je tedy potřeba najít i s přihlédnutím na účel právních norem.¹⁵⁴

Dispozitivní normy dovolují adresátům právní regulace, aby si zvolili odlišné řešení, než které stanoví tyto normy. Představují tak jen podpůrnou právní úpravu pro případ, kdy si sami adresáti právní regulace neupraví vzájemný vztah autonomně.¹⁵⁵

Nutno dodat, že nový občanský zákoník sice umožňuje ve vztahu spotřebitel - podnikatel smluvní dohodu o úrocích z prodlení, ale i v něm je v ustanovení § 1799 a násl. zakotvena ochrana spotřebitele ve zvláštních případech. V ustanovení § 1802 je v souladu s příslušnými směrnicemi zpřesněna úprava současného ustanovení § 56 občanského zákoníku.

Dle návrhu nového občanského zákoníku se má za to, že zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. To neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, ani pro ujednání, kterých nebylo dosaženo adhezním způsobem.

V souladu s výše uvedeným bude tedy dle návrhu nového občanského kodexu možné odchytil se od zákonné úpravy smluvních úroků z prodlení, pokud to bude v souladu s dobrými mravy neboli s novou úpravou tohoto institutu v ustanovení

---

¹⁵⁴ Více o kogentnosti právních norem např. CSACH, Kristián. Zmluvná sloboda a kogentné právne normy (nielen v obchodnom práve). In: KNOLL, Vilém, BEDNÁŘ, Václav (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň, 2006.

¹⁵⁵ MELZER, Filip. Základní východiska úpravy neplatnosti právního jednání v návrhu nového občanského zákoníku. In HUSÁR, Ján (ed). *Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II*. Košice: UPJŠ, 2009, s.120 – 130.

§ 539 návrhu nového občanského zákoníku, kde je stanoveno, že právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu.

4.2.3 Je možné stanovit úroky z úroků? Anatocismus - aktuální vývoj

S problematikou úroků, tedy příslušenství pohledávky, souvisí i další oblast, o které bude pojednáno v této práci. Dle obchodního zákoníku se smlouvou o úvěru zavazuje věřitel, že na požádání dlužníka poskytne v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky a dlužník se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky. Úrokovost je tedy jednou ze zásadních zásad smlouvy o úvěru a úvěrů vůbec.¹⁵⁶ O úrocích z prodlení z úroků se ale v platném právu již nehovoří, a proto je nutné tuto oblast překonat výkladem, doktrinálně a za pomoci judikatury.

Dle ustanovení § 369 obchodního zákoníku je-li dlužník v prodlení se splněním peněžitého závazku nebo jeho části a není-li smluvena sazba úroků z prodlení, je dlužník povinen platit z nezaplacené částky úroky z prodlení určené ve smlouvě, jinak určené předpisy práva občanského.¹⁵⁷

Občanský i obchodní zákoník hovoří o povinnosti platit úroky z prodlení při prodlení s plněním "závazku", respektive "dluhu", a blíže nevymezují, zda je závazkem či dluhem míněn i dlužný řádný úrok.¹⁵⁸ To vyvolává problémy, protože je samozřejmě v zájmu podnikatele, aby dostal zaplacený nejen úroky se kterými počítá, ale zároveň i úroky z prodlení z dohodnutých úroků. Podnikatel s platbou úroků počítá, nicméně dlužník je neplatí. Jak bude uvedeno dále, za neplacení úroků zákon dlužníka nijak nesankcionuje.

Dejme tomu, že věřitel poskytne dlužníkovi peněžní částku 100.000,- Kč se smluveným úrokem 2% z peněžní částky měsíčně na dobu jednoho roku. Úroky budou splatné vždy třetího dne v měsíci, jistina bude splatná po jednom roce. Úroky se dlužník zaváže platit až do doby úplného splacení úvěru. Měsíční úrok je tedy 2.000,- Kč měsíčně. Jak dlouho ale lze takový smluvní úrok požadovat? A může

---

¹⁵⁶ Blíže viz MAREK, Karel. Pojem úvěru a zásady úvěrování. *Právní rádce*, 2006, roč. 14., č. 10, s. 21.

¹⁵⁷ Obdobně ustanovení § 517 odst. 2 zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, kde je stanoveno, že jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle plnění úroky z prodlení, není-li podle tohoto zákona povinen platit poplatek z prodlení; výši úroků z prodlení a poplatku z prodlení stanoví prováděcí předpis.

¹⁵⁸ VYMAZAL, Lukáš. K zákazu úročení příslušenství. *Právní rádce*, 2008, roč. 16, č. 4, s. 30.

věřitel po dlužníkovi chtít úroky z prodlení z tohoto úroku v případě opožděné platby dlužníka?

Hned na počátku odpovíme, že úročit úvěr lze po neomezeně dlouhou dobu, ale úroky z prodlení z úroku požadovat nelze. Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2007, sp. zn. 33 Odo 657/2005, lze při peněžité půjčce dohodnout úroky i za dobu, po kterou bude jistina dlužníkem skutečně užívána (do jejího faktického vrácení věřiteli), tedy i za dobu, v níž se dlužník případně ocitne v prodlení se splněním svého závazku, neboť jistinu ve sjednané lhůtě splatnosti věřiteli nevrátí.

To znamená, že úvěrovanou částku lze úročit po dobu jejího užívání věřitelem. Úrok je totiž ve smyslu § 658 odst. 1 občanského zákoníku úplatou za užívání půjčené jistiny a lze jej požadovat za celou dobu, po kterou dlužník půjčenou jistinu užívá, to znamená i za dobu dlužníkovy prodlení s vrácením půjčené jistiny. I po tuto dobu totiž dlužník půjčenou jistinu užívá.

Jestliže lze ovšem požadovat úroky za jakoukoli dobu užívání peněz, proč nelze požadovat úroky z prodlení za úroky? Úroky jsou platbou za užívání peněz, a tak by k nim mělo být přistupováno. Nejvyšší soud se k tomuto problému ovšem staví jinak.

Ve svém rozhodnutí ze dne 24. března 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002 výslovně dovedil, že "tím, že včas nesplatí úroky z jistiny, se dlužník dostává do prodlení s plněním příslušenství, nikoli do prodlení s plněním vlastního dluhu (jistiny). Právo požadovat po dlužníku příslušenství z příslušenství (zde úroky z prodlení ze smluvených úroků) pak věřitel nemá proto, že ani občanský, ani obchodní zákoník mu tuto možnost nepřiznávají. Jinak řečeno, ani občanský, ani obchodní zákoník nezakotvují majetkové sankce pro případ prodlení s placením příslušenství pohledávky." Tímto názorem není podle Nejvyššího soudu ČR "dotčeno právo účastníků dohodnout se ..., že sjednané úroky se stanou součástí jistiny (že k ní podle dohody účastníků budou přičítány coby civilní plody peněz ...), a následně pak právo věřitele požadovat, aby dlužník pro případ prodlení s placením takto zvýšené jistiny platil sjednanou nebo zákonem stanovenou sazbu úroku z prodlení. Uvedené však nic nemění na skutečnosti, že se takto opět úročí pouze jistina a nikoli příslušenství pohledávky"¹⁵⁹.

Anatocismus (úrok z prodlení z úroku) tedy Nejvyšší soud považuje za nemožný, ale obratem praví, že lze měnit počáteční jistinu tím, že se smluvní strany dohodnou,

---

¹⁵⁹ Tamtéž s. 31

že úrok přirůstá k jistině. Jestliže v tomto ohledu zastává Nejvyšší soud stanovisko, že tímto způsobem lze v podstatě obejít zákon, dostává se dle mého názoru do kolize s ustanovením § 39 občanského zákoníku, které stanoví, že neplatný je právní úkon, který svým obsahem nebo účelem odporuje zákonu nebo jej obchází anebo se přiči dobrým mravům. Na závěru o možném přirůstání příslušenství k věci hlavní Nejvyšší soud stále trvá, jak je uvedeno např. v jeho rozhodnutí ze dne 31. května 2010, sp. zn. 29 Cdo 1610/2007.

Je sice pravdou, že dohoda o přirůstání příslušenství může být chápána jako pouhá počáteční změna jistiny a o obcházení zákona nejde, nicméně pokud by se smluvní strany například dohodly, že se klíč od automobilu stává jeho součástí (příslušenství přiroste k věci hlavní), byla by taková dohoda také platná? S příslušenstvím by se dle mého názoru nemělo zacházet přespříliš volně. To už je ale otázka právního řešení příslušenství, které není předmětem této práce.

Jak bylo tedy uvedeno výše, úvěr lze úročit po neomezeně dlouhou dobu, ale jakmile není úrok zaplacen včas, podnikatel za něj nemůže dle současné právní úpravy požadovat úrok z prodlení.

4.2.4 Anatocismus dle návrhu nového občanského zákoníku – krátký exkurs

Navrhované znění občanského zákoníku volí pro oblast anatocismu lepší řešení. V ustanovení § 1795 je stanoveno, že úroky z úroků lze požadovat, bylo-li to ujednáno. Je tedy zdůrazněno, že úrok je poplatkem za užívání peněžních prostředků. S účinností nového občanského zákoníku tedy nastane situace, kdy bude věřitel moci po dlužníkovi požadovat nejen vrácení jistiny a úroků, ale i úroky z prodlení z úroků. S platbou úroků přeci věřitel počítá a nevidím důvod, proč mu zákonem předem odpírat možnou šanci vůči dlužníkovi, který úroky včas nezaplatí.

Pokud jde o placení úroků z úroků již splatných a dosud nezaplacených (anatocismus), některé zahraniční právní úpravy je po vzoru římského práva zakazují, jiné je výslovně připouštějí a další o nich mlčí (čímž je rovněž připouštějí). Navržené ustanovení vychází z pojetí, že je věcí stran, zda si něco podobného ujednají; lze ovšem ujednat i to, že bude-li dlužník v prodlení s placením běžných

úroků, tyto přirostou k jistině a budou se úročit společně s ní.¹⁶⁰ I když vnitřně nesouhlasím s tím, že je možné dojednat si „přirůstání příslušenství k věci hlavní“, navrhované znění zákona je pro podnikatelské vztahy alespoň konformnější.

Jestliže panuje doktrinální shoda na tom, že příslušenství následuje osud věci hlavní¹⁶¹, nelze dle mého názoru Nejvyšším soudem dovozovat, že v případě prodlení s placením úroku z úvěru nelze z něj požadovat úroky, ale je možné legálně aplikovat anatocismus jakýmsi přirůstáním příslušenství k věci hlavní. Při možnosti požadavku těchto sankcí z hlavního závazku, je dle mého nutné mít tuto možnost i příslušenství, tedy jakéhosi závazku akcesorického.¹⁶²

Je nemyslitelné, aby byl věřitel krácen na svých právech jen proto, že zákon jakési ujednání nenormuje. Zákaz krácení věřitele je naopak právním imperativem, který v kombinaci s principem právní jistoty vytváří podklad pro názor, že je možné požadovat úroky z úroků. Věřitel logicky očekává, že dostane zpět jak jistinu, tak příslušenství a není tedy správné mu odepírat nárok na oprávněné plnění. Odpovídající řešení nabídne tedy zřejmě až občanský zákoník v jeho novém navrhovaném znění.

4.2.5 Závěrečné zhodnocení aktuální právní úpravy

Je očividné, že platná právní úprava popírá ekonomický význam příslušných ustanovení o úročení úvěrů a nemůže dlužníky motivovat k řádnému hrazení jejich závazků. Ať už jsou to spotřebitelé, kterým je zakázáno stanovovat smluvní úroky z prodlení, či podnikatelé, kteří nesmí úročit příslušenství. Vhodnější tedy bude dle mého názoru úprava obsažená v návrhu nového občanského zákoníku, která silně akcentuje autonomii vůle, a to i pro spotřebitele. Ostatně návrh nového občanského zákoníku řeší jak teoretické právní nejasnosti právní úpravy spotřebitelského práva,

---

¹⁶⁰ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 404.

¹⁶¹ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář. 2 svazky*. Praha: Linde, 2008, s. 501.

¹⁶² Jak bylo uvedeno výše, to by ve výsledku znamenalo, že klíč od vozidla k němu přiroste a stane se jeho nedílnou součástí.

tak i praktické problémy, které nesprávný překlad a špatná implementace spotřebitelského *acquis* v praxi způsobuje.¹⁶³

Dle mého názoru je čas přestat zavírat oči nad aktuálním stavem práva, které se pouze snaží pozitivně popsat momentální normy, aniž by se aplikovala jeho podstata. Soudy, jako orgány spravedlnosti, mají současnou legislativou a byrokracií omezenou možnost soudcovského uvažování. Pro obstrukční kroky stran a administrativní zátěž nemají možnost rozhodovat dle podstaty zákona. Je na čase, aby soudy měly možnost o věcech opravdu rozhodovat, aniž by se musely držet některých vágních norem „do slova a do písmene“.

Na závěr je nutno dodat, že ačkoli je dle soudů zakázáno stanovovat smluvní úroky z prodlení spotřebitelům a úročit příslušenství, zákon tyto instituty v podstatě jednoduše dovoluje při použití smluvní pokuty. V rámci zefektivnění procesu vymáhání nároků věřitele bude jistě lepší zvolit tento institut zajištění závazku. Změnou sousloví „smluvní úrok z prodlení“ na „smluvní pokuta“ dosáhne věřitel stejného účelu a stejně efektivně. I takový je bohužel stav naší legislativy.

Je pochopitelné, že problematika smluvních úroků z prodlení je u nás řešena s tím, že je záhodno naplňovat společné evropské cíle tak, aby bylo dosaženo opravdu efektivní ochrany spotřebitele. Úroveň této ochrany ovšem dle mého názoru nelze maximalizovat, protože je i za současného stavu dostatečná.

Pro ilustraci uvedme, že Soudnímu dvoru byla přeložena otázka, zda je v rozporu s právem Společenství, zejména ve vztahu k právu na ochranu spotřebitelů, pokud se vnitrostátní soud vyhýbá tomu, aby bez návrhu rozhodl na počátku sporu a v kterémkoliv stadiu řízení o tom, zda podmínka, která je obsažena ve smlouvě o spotřebitelském úvěru a v níž se stanoví úroky z prodlení (v tomto případě ve výši 29 %), je neplatná, či nikoliv, a zda má být upravena, či nikoliv¹⁶⁴. V zahraničí tedy smluvní úroky z prodlení přípustné jsou.

Inspiraci k možnému řešení lze hledat v zámoří, kde je proces vymáhání smluvních úroků z prodlení regulován již v mimosoudní oblasti. Ustanovení § 227.15

---

¹⁶³ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Vybrané praktické problémy smluv uzavíraných se spotřebitelem a jejich řešení v návrhu nového českého občanského zákoníku. In: HUSÁR, Ján (ed). *Súčasnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II*. Košice: UPJŠ, 2009, s.120 – 130.

¹⁶⁴ Žádost o rozhodnutí o předběžné otázce podaná Audiencia Provincial de Barcelona (Španělsko) dne 29. prosince 2010 - Banco Español de Crédito, S.A. v. Joaquín Calderón, sp. zn. Camino C-618/10, Úř. věst. C 95, 26. března 2011, s. 2.

Trade Commision Act¹⁶⁵ ve Spojených státech stanoví, že se za nemístnou (unfair) praxi považuje, když jsou po dlužníkovi vymáhány¹⁶⁶ úroky z prodlení, ačkoli je tato pohledávka za ním pohledávkou jedinou, plynoucí z předchozího období a dlužník jinak své pohledávky hradí. Nedodržení těchto ustanovení má za následek veřejnoprávní sankce a celá problematika tedy nespadá do oblasti soukromého práva, kam je u nás řazena dle mého názoru nesprávně.

4.3 Smluvní stanovení fikce doručení a jeho dovolenost

Rozkol mezi hmotným a procesním občanským právem v oblasti doručování je velice zajímavý. V procesním právu se totiž stále častěji přenáší odpovědnost za jednání na účastníky smluvních vztahů a v hmotném právu nikoli. Je to například fikce doručení vhozením do schránky¹⁶⁷. O směnečném platebním rozkazu se jeho adresát v podstatě ani nemusí dozvědět, protože umožňuje na rozdíl od klasického platebního rozkazu náhradní doručení, které ustanovení § 175 zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, nevylučuje.

System doručování se zdál být dříve jedním z největších problémů české justice. Neexistovala totiž odpovědnost účastníka za existenci adresy pro doručování a ochranu vlastních zájmů, a dokonce i v případě, že bylo doručováno na adresu uvedenou v centrální evidenci obyvatel bylo možné účinnost doručení popřít.

Při doručování do vlastních rukou se nyní po uplynutí desetidenní úložní doby písemnost nevrací soudu, ale je vhozena do schránky adresáta. I když vhození do schránky nemá žádné právní účinky, zvyšuje se tím pravděpodobnost, že se účastník po uplynutí úložní doby dozví, jaká písemnost mu byla doručena. Vhození do schránky je jedním ze změkčovacích institutů ve fikci doručení; každý má totiž povinnost dbát o svoji poštovní schránku tak, aby byla správně označená a

---

¹⁶⁵ In connection with collecting a debt arising out of an extension of credit to a consumer, it is an unfair act or practice for a bank to levy or collect any delinquency charge on a payment, when the only delinquency is attributable to late fees or delinquency charges assessed on earlier installments, and the payment is otherwise a full payment for the applicable period and is paid on its due date or within an applicable grace period.

¹⁶⁶ Vymáháním se rozumí mimosoudní vymáhání, nikoli samotný soudní proces (For the purposes of this section, "collecting a debt" means any activity, other than the use of judicial process, that is intended to bring about or does bring about repayment of all or part of money due or alleged to be due from a consumer).

¹⁶⁷ Více viz ust. § 45 a násl. zákona č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů

zabezpečená, což je uvedeno i v důvodové zprávě zákona č. 7/2009 Sb., o změně občanského soudního řádu a souvisejících předpisů, ve znění pozdějších předpisů, kterým se v občanském soudním řízení radikálně inovuje doručování. Tolik krátký exkurs k procesnímu právu, který byl v této věci nutný k poukázání rozporu mezi hmotným a procesním právem.

4.3.1 Nedostatky rozhodovací praxe

Judikatura se vyslovila v tom smyslu¹⁶⁸, že občanský ani obchodní zákoník nepředepisují doručení zásilky obsahující právní úkon směřující druhému účastníkovi do jeho vlastních rukou a postačí proto, ocitne-li se taková zásilka ve sféře jeho dispozice. Písemnost se ocitne ve sféře dispozice druhého účastníka tím, že získá možnost seznámit se s jejím obsahem. Není přitom vždy nezbytné, aby se druhý účastník opravdu s obsahem projevu vůle seznámil; objektivně vzato je rozhodující právě ona možnost obsah písemnosti poznat.

Určitý rozkol v současné právní úpravě se nachází v úpravě „doručování odstoupení“ ve smyslu hmotného práva v občanském zákoníku a v zákoníku obchodním. Ustanovení § 45 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že projev vůle působí vůči nepřítomné osobě od okamžiku, kdy jí dojde. Ustanovení § 349 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, stanoví, že odstoupením od smlouvy smlouva zaniká, když v souladu s tímto zákonem je projev vůle oprávněné strany odstoupit od smlouvy doručen druhé straně. Zatímco v rovině občanského práva je dispozitivnost vyjádřena pouze v onom ustanovení § 2 odst. 3, zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, tentýž institut, který logicky patří do obchodního práva, najdeme v ustanovení § 263 odst. 1 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, které stanoví, která ustanovení obchodního zákoníku nejsou dispozitivní. Ustanovení § 349 obchodního zákoníku není uvedeno ve výčtu § 263 odst. 1 momentálně platného a účinného obchodního zákoníku, který vymezuje kogentní ustanovení, od nichž se nelze při realizaci

---

¹⁶⁸ Srovnej např. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2008, sp. zn. 26 Cdo 238/2008, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003, či usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 26 Cdo 625/2005.

obchodních závazkových vztahů odchýlit nebo tyto vyloučit. Proto je jednoznačně možné upravit smluvní vztah, který je dle výše uvedeného absolutním smluvním obchodem tak, aby byla ve spotřebitelských úvěrech použita fikce doručení.

Určitou podobnost s návrhem nového občanského zákoníku¹⁶⁹ můžeme nalézt i v soudní praxi, kdy například rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003, stanovil, že právní úkon není perfektní, nedošel-li adresovaný projev vůle jednatelovi do sféry adresáta. Projev vůle adresátovi dojde v okamžiku, kdy se dostane do sféry jeho dispozice, tedy jakmile nabude adresát objektivní možnost seznámit se s obsahem projevu vůle. Od tohoto okamžiku je právní úkon pro jednatelí subjekt závazný a nelze jej jednostranně odvolat. To aby se adresát seznámil s obsahem právního úkonu přitom není nezbytné; dostačuje, že měl objektivně možnost seznat jeho obsah.

Podobně se k tomu vyjádřil Nejvyšší soud i ve svém usnesení ze dne 26. 10. 2005, sp. zn. 26 Cdo 625/2005, kde pravil, že účinnost adresovaných jednostranných hmotněprávních úkonů v režimu občanského zákoníku předpokládá, že projev vůle dojde, resp. je doručen adresátovi, tj. že se dostane do sféry jeho dispozice. Slovním spojením „dostane do sféry jeho dispozice“ je třeba rozumět konkrétní možnost adresáta seznámit se s jemu adresovaným právním úkonem. Právní teorie i soudní praxe takovou možnost chápe nejen samotné převzetí písemného hmotněprávního úkonu adresátem, ale i ty případy, kdy doručení dopisu či telegramu obsahujícího projev vůle (hmotněprávní úkon) do bytu adresáta či do jeho poštovní schránky, popřípadě i vhozením oznámení o uložení takové zásilky do poštovní schránky, nabyl adresát úkonu objektivní příležitost seznámit se s obsahem zásilky. Přitom není nezbytné, aby se adresát skutečně seznámil s obsahem úkonu; dostačuje, že měl objektivně příležitost tak učinit.

I když se to zdá logické a hlavně potřebné, fikci nastání určitých skutečností dle názoru Nejvyššího soudu stanovovat nelze. Ten totiž v zajímavém rozhodnutí ze dne 18. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007, stanovil, že domněnky vyvratitelné a nevyvratitelné jsou konstruovány v těch případech, kdy pro založení, změnu nebo zánik právního vztahu nestačí reálně existující skutečnost, a je nutno právní následky spojit se skutečnostmi, které reálně neexistují, jsou vytvořeny uměle, popř. je zde jen pravděpodobnost, nikoli však jistota, že reálně nastaly. Podle toho, zda jde o

---

¹⁶⁹ O jeho pojetí problému bude hovořeno dále.

skutečnost uměle vytvořenou nebo existující jen s určitou mírou pravděpodobnosti, dělí právní nauka tyto skutečnosti na právní fikce a již zmíněné právní domněnky.

Autonomie vůle smluvních stran nemůže rozšiřovat regulativní nástroje, které používá zákon a v podstatě libovolně konstruovat nové právní skutečnosti i s nimi spojené právní následky. Z hlediska procesního nelze tvrdit, že se v procesním právu uplatňuje zásada „vše je dovoleno, co není zakázáno“. Působí zde naopak zásada opačná, připouštějící možnost odchylných dohod jenom tam, kde to procesní právo umožňuje. Ujednání stran modifikující důkazní břemeno, tj. institut veřejnoprávního civilního práva procesního, by proto bylo možné pouze tehdy, pokud by takovou možnost občanský soudní řád připouštěl. S ohledem na to, že žádná zákonná úprava předpokládající dohody o důkazním břemenu neexistuje, lze usuzovat, že strany ani nemohou takovou dohodu uzavřít. Nejvyšší soud proto dospěl k závěru, že si nelze sjednat nevyvratitelnou právní domněnku a na jejím základě odepřít jedné ze smluvních stran výkon jejího zákonem zaručeného práva bez možnosti prokázání pravosti jejího práva.

Je nutno konstatovat, že soudní soustava se ke stanovování domněnek a fikcí staví spíše odmítavě, což dokládá i aktuální rozsudek Vrchního soudu ze dne 16. listopadu 2009, sp. zn. 5 Cmo 161/2009, kde je stanoveno, že je zcela nemožné, aby byly zakládány, měněny či rušeny, i třeba jen zachovávány práva a povinnosti účastníků na základě projevů vůle, které jednající činil zcela skrytě, aniž by se vůbec na koho obracel, anebo kdyby tuto vůli projevoval vůči osobám třetím v daném vztahu nijak nezainteresovaným. Nejvyšší soud uvádí, že je zcela běžné si ve smlouvě uvést korespondenční adresy pro písemný styk, což je dle jeho názoru dostatečným způsobem, jak upravit dojití úkonů do dispoziční sféry druhého účastníka.

Doplňme, že Nejvyšší soud Slovenskej republiky dne 28. ledna 2011 pod sp. zn. 5 Cdo 129/2010 Sb. judikoval, že když se adresát zásilky nacházel v situaci, která mu objektivně umožňuje převzít zásilku, má se zásilka za doručenou, pokud není převzata v úložní době. Soudní přístup k současnému pojetí fikce doručení je tedy jednotný, ovšem dle mého názoru zbytečně rigidní a omezující autonomii vůle jednotlivců bez dalších důvodů.

4.3.2 Přístup navrhovaného občanského zákoníku

Ustanovení § 80 NOZ uvádí, že člověk má bydliště v místě, kde se zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou změny okolností trvale; takový úmysl může vyplývat z jeho prohlášení nebo z okolností případu. Uvádí-li člověk jako své bydliště jiné místo než své skutečné bydliště, může se každý dovolat i jeho skutečného bydliště. Proti tomu, kdo se v dobré víře dovolá uvedeného místa, nemůže člověk namítat, že má své skutečné bydliště v jiném místě. Nemá-li člověk bydliště, považuje se za ně místo, kde žije. Nelze-li takové místo zjistit, anebo lze-li je zjistit jen s neúměrnými obtížemi, považuje se za bydliště člověka místo, kde má majetek, popřípadě místo, kde měl bydliště naposledy.

Osnova stanovuje kritéria pro určení bydliště, přičemž vychází z tradičního pojetí, že rozhodují aspekty faktické, nikoli administrativní. Jedná se o soukromoprávní pojem pro účely občanskoprávních plnění, nikoliv pro evidenční účely dle veřejného práva. Nevylučuje se současně možnost člověka mít bydliště na více místech.

V navrženém ustanovení se konstruuje cestou fikce i bydliště pro člověka, který skutečné bydliště nemá. Vychází se přitom z pojetí, že každý sice má právo žít podle svého, není však možné, aby tento způsob života byl na újmu jeho okolí, a aby tudíž třetí osoby byly mimo jiné neúměrně zatěžovány pátráním po jeho bydlišti. Tato úprava má značný význam pro doručování, plnění a řadu dalších případů. Oproti dosavadní právní úpravě se osnova vyhýbá legální definici domácnosti vzhledem k tomu, že „domácnost“ se i z nynějšího stavu chápe ve dvou významech, a to jako pospolitost spolu žijících osob i jako zařízené obydlí. Který z těchto významů mají na mysli jednotlivá ustanovení osnovy vyplývá z jejich formulace nebo z kontextu.¹⁷⁰

Ve světle výše uvedených rozhodnutí Nejvyššího soudu se zdá, že právní domněnky i navzdory autonomii vůle stanovovat nelze, nicméně dle mého názoru jsou vhodným prostředkem za situace, kdy nejdou výslovně proti hmotnému právu, což je právě tento případ. Jestliže věřitel bude schopen dokázat prokazatelně odeslání např. výpovědi smlouvy spotřebiteli, celou takovou věc je záhodno řešit dle ustanovení o právních úkonech a jejich účincích vůči třetím osobám a nelze tedy bez dalšího smluvní ujednání o fikci doručení pokládat za neplatnou.

---

¹⁷⁰ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 277.

To vše v duchu ustanovení NOZ, které stanoví, že na právní jednání je třeba spíše nahlížet jako na platné než jako na neplatné. Tato zásada je v současném ekonomicko-společenském kontextu zásadou stěžejní, a pokud nezasahuje do veřejného pořádku, je zásadou vůdčí.

4.3.3 Právní závěr při zohlednění judikatorního a doktrinálního přístupu

Ve smyslu výše uvedeného lze jednoduše dovodit, že ustanovení ve spotřebitelských smlouvách o úvěru, která zakotvují smluvní fikci doručení například formulací, že veškeré dokumenty se považují za doručené do tří dnů od jejich odeslání, by mohla být platná.¹⁷¹ Situace nicméně není tak jednoznačná, jak by se mohlo zdát, jelikož se z tohoto pohledu jedná v podstatě o dva odlišné instituty, a sice projev vůle učiněný vůči určité osobě a stanovování fikce domněnek, které přípustné není. Za situace, kdy se v občanském soudním řádu přenáší odpovědnost za doručování na účastníky, by bylo jistě nespravedlivé regulovat opačným směrem chování soukromoprávních subjektů.

Je samozřejmě nasnadě uplatnit v takovém případě ustanovení § 56 občanského zákoníku, domnívám se však, že smluvní zakotvení fikce doručení, pokud bude ve smlouvě zakotveno pro obě strany, nebude naplňovat znaky ustanovení § 56 odst. 3 občanského zákoníku, kde jsou implementovány části směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, kde jsou v příloze uvedeny podmínky (ujednání) k čl. 3 bod 3 této směrnice, které mohou být pokládány za nepřiměřené.

Tento institut nenajdeme ani v návrhu nové směrnice o ochraně spotřebitele, která ruší některé dosavadní spotřebitelské předpisy. Výčty nepřiměřených podmínek ve směrnících jsou nicméně pouze ilustrativní, proto je nutné takové smluvní podmínky vždy posuzovat individuálně.

Zcela logicky proto celou věc řeší ustanovení nového občanského zákoníku v § 565 kde je stanoveno, se má za to, že došla zásilka odeslaná s využitím

---

¹⁷¹ Samozřejmě za situace, kdy odesílatel bude schopen dokázat, že zásilka byla skutečně adresátovi odeslána, což může provést například podacím lístkem pošty s příslušným razítkem či podacím archem pošty rovněž potvrzeným příslušnou institucí.

provozovatele poštovních služeb došla třetí pracovní den po odeslání, byla-li však odeslána na adresu v jiném státě, pak patnáctý pracovní den po odeslání.

Lze sice souhlasit s Nejvyšším soudem, že v případě stanovení fikce doručení by za doručené platily zprávy podané prostřednictvím přepravce, který by záměrně zprávy nedoporučoval aby ušetřil náklady, nicméně je přeci také nutno uvést, že celý systém občanskoprávních závazků musí nějakým způsobem fungovat, jinak není jeho účastníkům nic platný a nelze vycházet již dopředu z toho, že účastníci občanskoprávních vztahů budou jednat nepoctivě. To by zcela odporovalo demokratickým principům, na kterých je náš právní řád založen.

V této souvislosti příkládám velkou váhu a roli úloze elektronických prostředků a elektronické komunikaci, kde bude v budoucnu jednodušší prokazovat co bylo obsahem zásilky, zda byla zásilka doručena a zda byla alespoň ve sféře osoby, které byla určena. Ano, jistě bude možno takové zprávy falšovat, nicméně s tímto problémem se potýkáme i historicky. Tuto otázku bude potřeba do budoucna jednoznačně vyřešit, vždyť přeci každý odpovídá za sféru svého vlivu, tedy každý nese odpovědnost za následky, které se odehrály ve sféře jeho vlivu.

Zajímavé je upozornit na nepatrný rozkol se současnou hmotně právní úpravou právě u doručování v rovině spotřebitelských úvěrů. Ustanovení § 11 odst. 2 zákona o spotřebitelském úvěru stanoví, že lhůta pro odstoupení je považována za zachovanou, je-li odstoupení odesláno věřiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat nejpozději v poslední den lhůty. To je oproti běžnému hmotněprávnímu pojetí, které požaduje doručení odstoupení již v den skončení lhůty, poměrně zajímavým faktem.

Ve smyslu výše uvedeného a s ohledem na komparaci a kritický rozbor přístupu k dané věci¹⁷² je nutné *stricto sensu* uzavřít, že smluvní fikci doručení (přesněji řečeno smluvní fikci dojití právního úkonu druhému adresátovi) nelze pokládat za nepřiměřené smluvní ustanovení dle § 56 Oz a směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.

---

¹⁷² I s ohledem na různé přístupy k dispozitivnosti a kogentnosti právních ustanovení, jak o nich diskutují např. JENDREJÁK, Peter. K téme „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 4, s. 141 – 146, a proti němu opačně PHILLIPI, Tomáš. Právní účinky odstoupení od smlouvy realizovaného prostřednictvím smluvní fikce doručení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 14, s. 401 – 405.

Jedná se o situaci, která obsahuje v podstatě tři instituty. Prvním, který se ovšem ve výsledku neaplikuje, je nepřiměřené smluvní ujednání, dalším je účinek doručení vůči třetím osobám, který je judikatorně vyřešen, a posledním je autonomie osob ve stanovování fikcí ve smlouvách.

Za současného pojetí právních norem nelze stanovovat fikční domněnky, protože by to odporovalo doktrinálnímu a společensko-právnímu přístupu. „Fikce doručení“ je nicméně poměrně kvalitně ošetřena úpravou v § 45 občanského zákoníku, kdy je kategoricky nutno odmítnout některé názory o tom, že doručení, potažmo oznámení některé skutečnosti se může smluvní strana dopředu vzdát¹⁷³.

Účinností navrhovaného znění občanského zákoníku bude dle mého celá věc vyjasněna s tím, že přenese odpovědnost za jednání na jednotlivé osoby při zachování spravedlivé nutnosti dokazovat odeslání zásilky. Pokud tento požadavek věřitel splní, nebude se dlužník moci vymlouvat na nemožnost doručení za použití běžných obstrukčních kroků tak, jak je tomu v současnosti. Poté již nebude nutné do smluv umisťovat ujednání o fikci doručení a celý kruh se definitivně uzavře.

4.4 Smluvní prodloužení promlčecí doby

Jedním z ustanovení, která se ve smlouvách o spotřebitelských úvěrech často vyskytují, aniž by o nich v judikatuře našich soudů byly až donedávna podrobnější zmínky, je institut prodloužení promlčecí doby dle ustanovení § 401 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kdy strana, vůči níž se právo promlčuje, může písemným prohlášením druhé straně prodloužit promlčecí dobu, a to i opakovaně. Celková promlčecí doba nesmí být delší než 10 let od doby, kdy počala poprvé běžet. Toto prohlášení může učinit i před počátkem běhu promlčecí doby dle ustanovení § 401 obchodního zákoníku. Vyskytuje se například v této podobě: „Dlužník podpisem této smlouvy prohlašuje, že věřiteli prodloužuje promlčecí dobu k uplatnění jeho nároků u soudu na deset let“.

V dosavadním pojetí je promlčení jedním z tradičních a významných institutů soukromého práva. Hlavním smyslem existence promlčení je stimulace věřitele k

---

¹⁷³ Jak o tom hovoří STAVĚLÍK, Petr. Ještě k „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“ – jiný úhel pohledu. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 21, s. 788-790.

rychlému (včasnému) uplatnění jeho práva (srov. právní zásadu „*Vigilantibus iura scripta sunt*“) a zároveň snaha předcházet v konkrétních případech důkazní nouzi na straně věřitele v soudním řízení a přispět k právní jistotě účastníků občanskoprávních vztahů. Jestliže by totiž věřitel poté, co mu vznikla možnost uplatnit svá práva, příliš dlouho s uplatněním svého práva otálel, ztížila by se možnost dopátrat se skutkového stavu, ztížilo by to důkazní řízení a zároveň by dlouhou dobu trvající nevyřešený vztah ve vzájemných právech nepřispíval k právní jistotě.¹⁷⁴

Shoda v této oblasti panuje pouze v tom, že prohlášení o prodloužení promlčecí doby je pro dlužníka závazné. Před uplynutím prodloužené promlčecí doby proto nemůže oprávněně vznášet námitku promlčení, třebaže již uplynula promlčecí doba stanovená zákonem. Rovněž nemůže své prohlášení odvolat nebo v prohlášení stanovené prodloužení zkracovat.¹⁷⁵

Cílem této kapitoly je zjistit, zda je takovéto prodloužení promlčecí doby ze strany spotřebitele možné, či naopak nedovolené ve smyslu zakázaných nepřiměřených ustanovení ve spotřebitelských smlouvách, a zda lze takové prohlášení ve formulářové smlouvě považovat za jednostranný úkon, či smlouvu.

4.4.1 Sporný přístup judikatury

Přelomové rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 30. října 2008, sp. zn. 32 Odo 873/2006¹⁷⁶, stanovilo, že v ustanovení § 262 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je stanoveno, že smluvní strana, která není podnikatelem, nese odpovědnost za porušení povinností, vyplývajících ze závazkového vztahu jinak regulovaného obchodním zákoníkem, pouze podle zákoníku občanského. V daném případě to znamená, že i úprava promlčení se použije ze zákoníku občanského. Je sice na zvážení, zda je institut promlčení

---

¹⁷⁴ KNAPPOVÁ, Marta, TÉGL, Petr, ELIÁŠ, Karel. In ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 408 (§ 100 občanského zákoníku).

¹⁷⁵ Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. 22Co 137/2005

¹⁷⁶ Přelomové v tom smyslu, že soudy prvního stupně se na jeho základě začaly konečně zabývat ustanovením § 262 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů, které do té doby zůstávalo často opomíjené; soudy si pomáhaly přes různé jiné právní předpisy, např. ust. o ochraně spotřebitele v platném občanském zákoníku.

roven odpovědnosti za porušení povinnosti, ale výkladem lze tento problém zajisté překlenout.¹⁷⁷

Soudní soustava se postupně v oblasti promlčení ve spotřebitelsko-úvěrových vztazích začíná stavět na stranu věřitelskou. Přes poměrně sporné usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 17. září 2010, sp. zn. 5Co 1706/2010, kde je stanoveno, že nárok na vrácení úvěru poskytnutého nepodnikateli se promlčí ve čtyřleté promlčecí lhůtě podle obchodního zákoníku, se dostala rozhodovací praxe až k aktuálním závěrům.

Dovolací soud nepovažuje za opodstatněnou ani námitku, že prohlášením promlčecí doby se zhoršuje postavení spotřebitele jako dlužníka. Je-li prohlášením založena delší promlčecí doba, má věřitel nepochybně možnost posečkat s vymáháním pohledávky bez rizika, že námitka promlčení bude úspěšně vznesena v soudním řízení, v případě, kdy se dlužník dostane do situace, že nemůže z jakéhokoliv důvodu dodržet dohodnuté termíny splátek, až do doby, kdy se jeho finanční situace zlepší, a po tuto dobu jednat o mimosoudním vyřízení věci, tedy bez vynaložení a následného uplatňování nákladů spojených se soudním řízením proti dlužníkovi. Z tohoto důvodu nelze podle Nejvyššího soudu prohlášení podle ustanovení § 401 obch. zák. ani považovat za rozporné s dobrými mravy, a proto neplatné podle ustanovení § 39 obč. zák.

Nejvyšší soud se v rozhodnutí, kterým momentálně hojně argumentují okresní soudy, vyjádřil i k otázce ustanovení směřujících k ochraně spotřebitele. V daném případě se jednalo o úvěrovou smlouvu uzavřenou v roce 2000 (Česká republika vstoupila do EU až o rok později).

Dovolává-li se dovolatel podle Nejvyššího soudu neplatnosti prohlášení o prodloužení promlčecí doby podle ustanovení § 55 odst. 2 obč. zák., přehlízí, že toto ustanovení, stejně jako ostatní ustanovení o spotřebitelských smlouvách, bylo do občanského zákoníku vloženo až zákonem č. 367/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

Uvedená ustanovení jsou transpozicí směrnice Rady č. 93/13/EHS z 5. dubna 1993 o nekalých podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Zákon č. 367/2000 Sb. nabyl účinnosti 1. ledna 2001 a s ohledem na jeho přechodná ustanovení a

---

¹⁷⁷ Opačně VYMAZAL, Lukáš. Ochrana spotřebitele a její meze v obchodním závazkovém právu. *Obchodněprávní revue* 2010, roč. 2, č. 2, s. 35 – 42.

skutečnost, že smlouva o úvěru byla uzavřena 21. prosince 2000, nelze ujednání o prodloužení promlčecí doby poměřovat ustanoveními § 52 až § 57 obč. zák. o spotřebitelských smlouvách.¹⁷⁸

To je ovšem mylný výklad. O tom, zda aplikovat, či neaplikovat spotřebitelská ustanovení na smluvní vztahy uzavřené před vstupem do EU, rozhodnul Ústavní soud v povedeném usnesení ze dne 9. února 2011, sp. zn. Pl.ÚS 1/10, když vycházejíc z rozsudku *Simmenthal II*¹⁷⁹ stanovil, že i když byla smlouva o spotřebitelském úvěru (nebo jakákoli spotřebitelská smlouva) uzavřena před 21. 11. 2001, tedy před vstupem České republiky do EU, nebrání to tomu, aby na ni mohly být aplikovány principy směrnice 93/13/EHS.

Opěrným bodem této úvahy je zejména skutečnost, že již v Evropské dohodě základající přidružení mezi Českou republikou na jedné straně a Evropskými společenstvími a jejich členskými státy na straně druhé (tzv. asociační dohoda) ve znění dodatkových protokolů, podepsané dne 4. 10. 1993 (tedy osm let před uzavřením smlouvy o poskytnutí úvěru ze dne 21. 11. 2001), která vstoupila v platnost dne 1. 2. 1995, byly jednoznačně vyjádřeny určité principy, kterými se ve zkoumané oblasti za účelem slučitelnosti právních předpisů ČR s EU měla naše legislativa řídit.

Tu je třeba zdůraznit zejména oddíl III., čl. 70 asociační dohody, podle něhož sbližování práva bude zahrnovat mj. zejména oblast ochrany spotřebitele; v čl. 92 této dohody se strany zavázaly spolupracovat za účelem dosažení plného přizpůsobení České republiky systému ochrany spotřebitele ve Společenství. Uvedené principy vyplývaly z citované směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 9. 4. 1993, která tedy v době podpisu asociační dohody již existovala.

Jestliže tedy za tohoto stavu explicitní intertemporální ustanovení relevantních novel občanského zákoníku (dopadajících na souzenou věc) neexistovalo (srov. zejména novely občanského zákoníku č. 367/2000 Sb. a 155/2010 Sb.), tj. pokud zákonodárce mlčí jak k otázce, zda je nárok podle předchozí právní úpravy zachován, tak i k aplikovatelnosti nové úpravy, je dle názoru Ústavního soudu třeba přijmout takový výklad, který šetří smysl a podstatu základního práva. Právě tomu

---

¹⁷⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. 32 Cdo 786/2009

¹⁷⁹ Soudní dvůr: Rozsudek ze dne 9. března 1978, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA*, C-106/77, Sb. rozh. s. 00629, bod 15.

odpovídá použití evropského práva opírající se o principy vycházející z asociační dohody mezi ČR a EU a ze Směrnice Rady EHS, jak je výše uvedeno.

Z výše uvedeného tedy plyne, že možnost prodloužení promlčecí doby spotřebitelem dle ustanovení § 401 obchodního zákoníku není co do aplikace ustanovení § 56 občanského zákoníku dosud správně vyřešena.

4.4.2 Nemožnost prodloužení promlčecí dle současných zásad

Právní jistota je z hlediska spotřebitelského narušena, jestliže dojde k vynucenému prodloužení promlčecí doby¹⁸⁰ a práva věřitele vůči spotřebiteli mohou být poté uplatněna v delším časovém horizontu. Ostatně i sám Nejvyšší soud v rozhodnutí, kde obhajuje dovolenost tohoto institutu uvádí, že věřitel může vyčkávat s vymáháním svých pohledávek po delší dobu.

Jak je uvedeno výše, je ustanovením § 262 odst. 4 obchodního zákoníku dle mého názoru vyloučena možnost spotřebitele prodloužit promlčecí dobu k uplatnění nároků podnikateli (věřiteli) za situace, kdy veškerá ostatní ustanovení, jež spotřebitele chrání, jsou silně kogentního charakteru a z rozhodovací činnosti soudu plyne, že „spotřebitel je chráněn za každou cenu“. Ačkoli se objevují názory opačné¹⁸¹, které tvrdí, že ustanovení občanského zákoníku o promlčecí době se při řešení problematiky spotřebitelských úvěrů nepoužijí, jsem nucen s nimi ve světle momentální právní úpravy nesouhlasit.¹⁸²

I když vnitřně souhlasím s tím, že se vytrácí smysl tzv. absolutních obchodů¹⁸³ a vhodnější právní úpravou bude smluvní úprava promlčecí doby, jak je stanovena v novém občanském zákoníku, z momentální právní úpravy výkladem podle nadřazeného práva a práva vyšší právní síly¹⁸⁴ plyne, že by tento element¹⁸⁵ byl zcela jednoznačně v rozporu s celkovým legislativním systémem¹⁸⁶, který přikazuje spotřebiteli maximální ochranu.

---

¹⁸⁰ „Vynucením“ mám v této situaci na mysli smlouvu formulářového typu.

¹⁸¹ VYMAZAL: Ochrana spotřebitele a její meze .... s. 35-42

¹⁸² Oproti svým dřívějším přístupům, kde jsem hájil bránění spotřebitele za každou cenu.

¹⁸³ Ust. § 262 odst. 1 zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁸⁴ Viz MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 131.

¹⁸⁵ Tedy umožnění prodloužení promlčecí doby spotřebitelem vůči podnikateli, za situace kdy veškerá ostatní ujednání jsou v podstatě ve světle judikatury nepřípustná.

¹⁸⁶ Podpořeným navíc právem Evropských společenství, které musíme aplikovat rovněž.

Do celkové mozaiky ochrany spotřebitele¹⁸⁷ by nezapadalo, kdyby bylo připuštěno jakékoli vybočení z „kogentnosti“ ustanovení týkajících se právních vztahů spotřebitelů, kdy Nejvyšší soud dokonce stanovil¹⁸⁸, že dle ustanovení § 55 odst. 3 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, se v pochybnostech o významu spotřebitelských smluv užije výklad pro spotřebitele příznivější a dle článku 5 druhá věta směrnice Rady 93/13/EHS je uveden dokonce superlativ „pro spotřebitele nejpříznivější“, a to i v jiných jazykových variantách této směrnice - např. v anglické je uváděn výraz „most favourable“ a v německé taktéž „für den Verbraucher günstigste Auslegung“.

Jestliže tedy panují pochybnosti o tom, zda se „porušením povinností“ ve smyslu ustanovení § 262 odst. 4 obchodního zákoníku vztahuje na promlčení, již takovéto pochybnosti vytvářejí nutnost podřadit tento institut práva pod „porušení povinností“¹⁸⁹. Tento právní závěr činím s vědomím jeho hmotněprávní teoretické nesprávnosti, ovšem zcela v souladu s příslušnými ustanoveními o ochraně spotřebitele.

Prohlášení o prodloužení promlčecí doby je jednostranným právním úkonem, který činí spotřebitel vůči věřiteli. Jestliže by si smluvní strany promlčecí dobu upravily vzájemně a recipročně, nenastal by dle mého problém; spotřebitel však nemůže prodloužit promlčecí dobu svému věřiteli jednostranně. Směrnice č. 93/13/EHS o nepřiměřených ujednáních sice v našem právním řádu hovoří o smlouvách, ovšem pokud bychom díky tomu umožnili prodloužení promlčecí doby spotřebitelem, byl by tento přístup chybný.

V této souvislosti lze totiž užít původní špatný překlad směrnice 93/13/EHS, kde je hovořeno o „podmínkách“¹⁹⁰. Tyto podmínky nelze zaměňovat za nahodilou složku právního úkonu tak, jak je brána u nás, ale naopak za podmínku uzavření smlouvy o spotřebitelském úvěru. Fakticky je totiž prohlášení spotřebitele o prodloužení

---

¹⁸⁷ Kterou podpořil i Ústavní soud výše uvedeným rozhodnutím.

¹⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 5. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008

¹⁸⁹ Nelze v této souvislosti argumentovat tím, že pro spotřebitele by byl nejpříznivějším výklad, dle kterého by vůbec nemusel plnit své závazky. Takový výklad by porušil zákaz přílišné extenze při poznávání obsahu právních úkonů.

¹⁹⁰ Council Directive 93/13/EEC of 5 April 1993 on unfair terms in consumer contracts, přičemž dle anglické terminologie pojem term znamená slovo nebo fráze, výraz, zvláště takové, které má ustálený a známý význam v nějaké vědě, umění nebo profesi; může znamenat rovněž slovo, frázi nebo podmínku ve smlouvě, dokumentu nebo dohodě, které se vztahuje k jednotlivé věci dle § 1-201 U.C.C. (Jednotný obchodní zákoník). Viz NOLAN, J. R., NOLAN-HALEY J.M. Blackův právní slovník, 6. vydání, Praha: Victoria Publishing, 1990, s.1342.

promlčecí doby věřiteli podmínkou¹⁹¹ získání spotřebitelského úvěru¹⁹² a taková jednostranná „podmínka“ je nepřípustná.¹⁹³

Obchodní zákoník stanoví, že ustanovení občanského zákoníku nebo zvláštních právních předpisů o spotřebitelských smlouvách, adhezních smlouvách, zneužívajících klauzulích a jiná ustanovení, směřující k ochraně spotřebitele, je třeba použít vždy, je-li to ve prospěch smluvní strany, která není podnikatelem.

Proto se samozřejmě použije ustanovení § 56 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kde je stanoveno, že spotřebitelské smlouvy nesmějí obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran. Jestliže by tedy spotřebitel jednostranně prodloužil věřiteli promlčecí dobu k uplatnění jeho práv, jednalo by se o značnou nerovnováhu vzájemných vztahů a takové ujednání by tedy bylo bez dalšího neplatné.

Ačkoli se tedy nepochybně jedná o další omezení zásady autonomie vůle v závazkových vztazích, lze snadno dovodit, že jednostranné prodloužení promlčecí doby spotřebitelem věřiteli za současné právní situace neobstojí z výše uvedených důvodů.

Jsa vědom, že se tímto pouštím do samotné podstaty závazkového práva, a že tedy uznávám kauzu za samotný titul, je dle mého názoru jasné, že je-li jednostranné prodloužení promlčecí doby jedním z nezměnitelných ustanovení úvěrové smlouvy, je takové ujednání bez dalšího neplatné.

4.4.3 Jednoduché řešení nového občanského zákoníku

Ačkoli by se mohlo zdát, že jsem silným ochráncem kogentnosti ustanovení ve prospěch spotřebitele za každou cenu, opak je pravdou. Domnívám se, že většinu problémů, které v současnosti v souvislosti se spotřebitelskými úvěry vyvstávají, zpřehlední jediný civilněprávní kodex, a opravdu efektivní ochranu spotřebitele

---

¹⁹¹ V sémantickém významu.

¹⁹² SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo, 1. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 18 hovoří o tom, že „spotřebitel“ buď podepíše, nebo službu nedostane. Bylo by bláhové se domnívat, že lze v obchodních podmínkách věřitelů, kde je prohlášení o prodloužení promlčecí doby cokoli měnit.

osobně nalézám spíše v rovině mimoprávní, konkrétně v oblasti vzdělávání spotřebitelů.

Někdy v této souvislosti panují obavy, že nový občanský zákoník by v této oblasti mohl přinést zhoršení právního postavení dlužníků – spotřebitelů. Na tomto místě je však záhodno poznamenat, že nový občanský zákoník výslovně uvádí, že práva uplatnit námitku promlčení se nelze předem vzdát, a dle ustanovení § 622 odst. 2 se k ujednáním kratší nebo delší promlčecí lhůty v neprospěch slabší strany nepřihlíží.

Osnova nového občanského zákoníku v ustanovení § 622 stanoví, že strany si mohou ujednat delší než zákonnou promlčecí lhůtu, kdy ujednaná promlčecí lhůta nesmí činit více než patnáct let. Zákon dále stanoví, že jedná-li se o plnění ze smlouvy nebo o právo vzniklé z porušení ujednané povinnosti, mohou si strany ujednat kratší než zákonnou promlčecí lhůtu, nejméně však v trvání jednoho roku; to neplatí, jedná-li se o právo na náhradu újmy na zdraví.

Autoři nového občanského zákoníku přenášejí v duchu současných socio-právních trendů odpovědnost na spotřebitele, kteří jsou odpovědni za své kroky, a v zásadě s nimi lze souhlasit.¹⁹⁴ Zároveň je nutno zmínit odstavec druhý téhož paragrafu, podle kterého je-li kratší nebo delší lhůta ujednána v neprospěch slabší strany, nepřihlíží se k ujednání. Nepřihlíží se ani k ujednání kratší promlčecí lhůty, jde-li o právo na plnění vyplývající z újmy na svobodě, životě nebo zdraví nebo o právo, vzniklé z úmyslného porušení povinnosti. Za současné právní úpravy ovšem prodloužení promlčecí doby v podstatě nepřipadá v úvahu.

Co se týče úpravy obsažené v návrhu nového občanského zákoníku, bude zajímavé sledovat, jak se soudy vypořádají s ustanovením § 622 odst. 2 NOZ, které stanoví, že se nepřihlíží k modifikaci promlčení vůči slabší straně. Pokud nedojde k podcenění spotřebitelskoprávní edukace, nemělo by dojít k závažnějším problémům. NOZ totiž v ustanovení § 2897 stanoví, že podle dosavadních právních předpisů se až do svého zakončení posuzují všechny lhůty a doby, které začaly běžet přede dnem nabytí účinnosti tohoto zákona. To platí samozřejmě i pro lhůty a doby pro uplatnění práv, která se řídí dosavadními právními předpisy, i když začnou běžet po dni nabytí účinnosti tohoto zákona. To je společně s možností ovlivnit datum účinnosti občanského zákoníku dostatečnou zárukou právní jistoty.

---

¹⁹⁴ Shodně se vyjadřují i v jiných publikacích, např. DOHNAL, Jakub. Dvojkolejnost smlouvy o úvěru a její dopad na současnou úroveň ochrany spotřebitele. In KNOLL, Vilém (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň, v tisku.

4.5 Je užívání odkazů na obchodní podmínky nepřiměřené?

Neaktuálnost současné právní úpravy občanskoprávních vztahů demonstruje institut, kterému se bude věnovat tato část kapitoly. Na institutu obchodních podmínek lze jednoduše demonstrovat, že současný občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, je předpisem zastaralým a bylo třeba jej opravdu obnovit.

Institut všeobecných obchodních podmínek v občanském zákoníku v podstatě ani nenajdeme. Ustanovení § 53a odst. 3 občanského zákoníku v platném a účinném znění stanoví, že všeobecné obchodní podmínky musí být spotřebiteli poskytnuty ve formě, která umožňuje archivaci a reprodukci. Toto ustanovení se do občanského zákoníku dostalo v souvislosti s novelou občanského zákoníku zákonem č. 480/2004 Sb., o některých službách informační společnosti, ve znění pozdějších předpisů, kdy zakotvení institutu obchodních podmínek je v podstatě pouze inkorporací čl. 10 bod 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2000/31/ES, ze dne 8. června 2000 o některých právních aspektech služeb informační společnosti, zejména elektronického obchodu na vnitřním trhu. Jedná se o tzv. "směrnici o elektronickém obchodu" ve znění pozdějších předpisů.¹⁹⁵

Institut odkazu na všeobecné obchodní podmínky lze v civilním právu nalézt pouze v obchodním zákoníku, který zakotvuje v ustanovení § 273 možnost část obsahu smlouvy určit také odkazem na všeobecné obchodní podmínky, vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi nebo odkazem na jiné obchodní podmínky, jež jsou stranám uzavírajícím smlouvu známé nebo k návrhu přiložené.

Obchodní zákoník jako modernější civilní legislativní počín zároveň upravuje i užití tzv. formulářových smluv a v této oblasti lze tedy nalézt jeden z posledních fragmentů smlouvy o spotřebitelském úvěru jako absolutního obchodu.¹⁹⁶

Málokoho by možná napadlo uvažovat o odkazu na všeobecné obchodní podmínky jako o nepřiměřeném ujednání, nicméně určité styčné prvky zde jsou.

---

¹⁹⁵ Členské státy zajistí, aby jejich právní předpisy v případě neshod mezi poskytovatelem služby informační společnosti a jejím příjemcem nebránily využívání postupů pro mimosoudní urovnávání sporů, které upravuje vnitrostátní právo, včetně postupů využívajících elektronické prostředky.

¹⁹⁶ Ostatní aspekty těchto smluv upravují především občanský zákoník a zákon o spotřebitelském úvěru, potažmo zákon o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru.

Tomančáková např. správně zmiňuje¹⁹⁷, že se ochrana spotřebitele začíná čím dál častěji objevovat v ústavách států¹⁹⁸, a to v reálu znamená, že ochrana spotřebitele je čím dál důležitější oblastí a je nutno věnovat se jí i tam, kde tomu původně nebylo.

Jestliže je v čl. 3 směrnice 93/13/EHS hovořeno o smluvních ujednáních, která jsou nepřiměřená, když v rozporu s požadavkem dobré víry (přiměřenosti) způsobují významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele, může se odkaz na všeobecné obchodní podmínky jevit jako nepřiměřený a nevyvážený.

Na druhou stranu nelze uzavřít, že odkaz na obchodní podmínky je nepřiměřeným¹⁹⁹ ujednáním bez dalšího, protože by to zamezilo fungování trhu a naplňování cílů Evropské unie²⁰⁰. Navíc si dovolím předestřít domněnku, že celá záležitost se týká spíše institutu důkazního břemene.

Ve své podstatě jsou totiž obchodní podmínky pouze technickým prostředkem doplňujícím obsah konkrétní smlouvy. S ohledem na charakter a způsob použití všeobecných obchodních podmínek je ale nutné řešit kromě způsobu jejich připojení i prostředky ochrany druhé smluvní strany.²⁰¹

Nelze přijmout jednostranný závěr, že formulářové smlouvy (a tedy i obchodní podmínky) jsou díky spotřebitelsko-ochranářské politice nemožné. Takový závěr by byl krátkozraký a v takovém případě bychom se vrátili o několik století zpátky. Vždyť již Sedláček hovoří v roce 1933 o hromadném uzavírání smluv, kdy moderní velkopodniky vytvořily tento tehdy zcela nový systém uzavírání smluv. Druhému

---

¹⁹⁷ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Soukromoprávní ochrana spotřebitele v návrhu nového občanského zákoníku, čili nic? In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (ed). *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 368.

¹⁹⁸ Tomančáková zmiňuje např. čl. 19 odst. 2 bulharské Ústavy („Stát stanoví a zajistí všem občanům a právnickým osobám rovné právní podmínky pro ekonomické činnosti tak, že zabrání jakémukoli zneužití monopolního postavení a nekalého soutěžního jednání zajištěním ochrany spotřebitele“), čl. 46 litevské Ústavy („Stát hájí zájmy spotřebitelů.“), či čl. 76 polské Ústavy („Veřejná moc chrání spotřebitele, uživatele a nájemníky před jednáním ohrožujícím jejich zdraví, soukromí a bezpečnost a před nepoctivými obchodními praktikami. Rozsah této ochrany je stanoven zákonem.“) a čl. 60 portugalské Ústavy („Spotřebitelé mají právo na zboží a služby dobré kvality, na vzdělání a informace, na ochranu jejich zdraví, bezpečnosti a ekonomických zájmů, a na náhradu škody“).

¹⁹⁹ A tedy neplatným.

²⁰⁰ Dle čl. 26 Smlouvy o fungování Evropské unie tato přijímá opatření určená k vytvoření nebo zajištění fungování vnitřního trhu v souladu s příslušnými ustanoveními Smluv. Vnitřní trh zahrnuje prostor bez vnitřních hranic, v němž je zajištěn volný pohyb zboží, osob, služeb a kapitálu v souladu s ustanoveními Smluv. Zjednodušeně řečeno, nebylo-li by vnitřního trhu, nebylo by spotřebitele. Na potřebu vytvoření vnitřního trhu odkazuje i preambule směrnice 93/13/EHS.

²⁰¹ HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008, s. 63.

kontrahentovi není umožněno docílit změny podmínek, má pouze zvolit možnost, zda smlouvu uzavře, či nikoli.²⁰²

I když ovšem všeobecné obchodní podmínky nelze měnit, nelze na odkaz na ně nahlížet jako na znak na nepřiměřenosti. Je třeba zkoumat jednotlivá ujednání, jak osvětlím dále.

Směrnice 93/13/EHS má totiž spotřebitele bránit proti smluvním ujednáním, která mu přinášejí nepřipustně nevýhodné postavení, a o tom panuje již jednoznačná shoda. Otázkou je, zda i odkaz na obchodní podmínky, které jsou vypracovány podnikateli a logicky hájí jejich zájmy, je nepřipustný.

4.5.1 Obchodní podmínky a otázka důkazního břemene

Jestliže máme přistoupit k evropskému pojetí spotřebitele, tedy osoby aktivní, jak o ní hovoří Tomančáková²⁰³ či Hirschman²⁰⁴, je nutné přiznat této osobě jistou míru samostatnosti a rozhodování. Aktivním spotřebitelem je osoba, která je vzdělaná, aktivně vyhledává služby, a zároveň je bdělá a střeží svá práva.

Taková osoba napomáhá k vytváření jednotného vnitřního trhu, což je samozřejmě i cílem Evropské unie. K tomu, aby tento trh existoval, slouží i standardizace produktů s ohledem na zvyšování jejich kvality a s tím spojené smluvní podmínky. Taková osoba by tedy měla být nadána schopností posoudit, zda smlouvu uzavře, či ne.

Problémem u soudů nebývají samotné smluvní podmínky, ale spíše unesení důkazního břemene, konkrétně schopnost věřitele prokázat, že je spotřebitel vázán předloženými smluvními podmínkami.

Dle ustanovení § 120 OSŘ jsou účastníci povinni označit důkazy k prokázání svých tvrzení. Jestliže např. žalobce nárokuje úhradu smluvní pokuty na základě ustanovení smluvních podmínek, které předložil jako listinný důkaz, musí prokázat jejich pravost neboli dokázat, že jde o smluvní podmínky, na něž odkázal ve své žalobě.

---

²⁰² SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo 1. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010, s. 18.

²⁰³ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008, s. 16.

²⁰⁴ HIRCHMAN, Elizabeth. *Innovativeness, Novelty Seeking, and Consumer Creativity*. *Journal of Consumer Research* 1980, roč. 7., č. 3, 283 - 295.

Jak stanoví judikatura, obchodní podmínky, na něž smlouva odkazuje, a které jsou k ní připojeny nebo jsou smluvním stranám známy, nemusí být samostatně podepisovány účastníky smluvního vztahu. V pochybnostech však musí ten, kdo se jich dovolává, prokázat, že byly ke smlouvě připojeny anebo že byly druhé straně známy.²⁰⁵

V tomto ohledu je pro věřitele spotřebitelského úvěru důležité, aby obchodní podmínky buďto nechal spotřebitele přímo podepisovat, čímž by naplnil požadavky zákona o spotřebitelském úvěru, anebo je nechal alespoň průběžně zveřejňovat v tištěných periodikách pro případný soudní spor.

Zveřejňování obchodních podmínek na internetu pokládám za nedůkladné a zcela odporující všem principům spotřebitelskoprávní politiky i zákonu o spotřebitelském úvěru i teorii unesení důkazního břemene. Jde tedy o to, aby věřitel byl schopen prokázat, že obchodní podmínky, které překládá soudu, jsou univerzálními podmínkami, jež nebyly měněny a upraveny přímo pro potřeby konkrétního soudního řízení.

Jak uvádí rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2001, sp. zn. 22 Cdo 2727/99, popírá-li účastník pravost soukromé listiny, leží důkazní břemeno ohledně pravosti na tom účastníkovi, který ze skutečností v listině uvedených vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky.²⁰⁶

Nejvyšší soud dále uvedl²⁰⁷, že u soukromých listin je třeba rozeznávat jejich pravost (tedy skutečnost, že soukromá listina pochází od toho, kdo je v ní uveden jako vystavitel) a správnost (pravdivost). Popírá-li vystavitel (spotřebitel) pravdivost listiny, leží důkazní břemeno na tom účastníkovi, který ze skutečností v listině uvedených vyvozuje pro sebe příznivé právní důsledky.

S ohledem na výše uvedené je tedy vždy na žalobci (věřiteli), aby prokázal, že jím předkládané nepodepsané obchodní podmínky jsou těmi, na které odkázal žalovaný při uzavírání smlouvy, a že nejsou například účelově změněny pro konkrétní případ. V případě, že tak neučiní (např. prokázáním zveřejnění v obchodním věstníku či tištěném periodiku) nelze než uzavřít, že takové smluvní podmínky nejsou pro spotřebitele závazné.

---

²⁰⁵ Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. února 1998, sp. zn. 5 Cmo 318/19

²⁰⁶ Obdobně rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97

²⁰⁷ V rozsudku ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99

Z výše uvedeného tedy plyne, že dohoda o odkazu na obchodní podmínky nemůže být považována za nepřiměřené ujednání i s odkazem na ustanovení § 5 zákona o spotřebitelském úvěru, kde Wachtlová i Slanina správně uvádějí, že je v rozporu s povahou zákona, aby takovéto smluvní podmínky²⁰⁸ byly dány na CD jako pevném nosiči spotřebiteli, který neumí zacházet s počítačem. Jedná se totiž o zcela jiný právní institut.

Vše vychází ze samotného znění směrnice 93/13/EHS, která v čl. 7 normuje, že na nepřiměřenost smluvního ujednání se hledí s ohledem na povahu zboží nebo služeb, pro které byla smlouva uzavřena, a s odvoláním na dobu uzavření smlouvy s ohledem na všechny okolnosti, které provázely uzavření smlouvy, a na všechny další podmínky smlouvy nebo jiné smlouvy, ze kterých vychází. Ke každým smluvním podmínkám je tedy nutno přistupovat individuálně.

Vyhroceno do krajnosti si lze představit situaci, kdy bude odkaz na konkrétní obchodní podmínky vyhodnocen jako nepřiměřený, a tudíž nezávazný. To bude v situaci, kdy konkrétní všeobecné obchodní podmínky budou např. v devadesáti procentech nepřiměřené, a tudíž se i odkaz stane nepřiměřeným smluvním ujednáním.

4.5.2 Pojetí obchodních podmínek v novém občanském zákoníku

Nový civilněprávní kodex občanský zákoník ve svém ustanovení § 1741 a násl. s obchodními podmínkami v běžném občanskoprávním styku počítá. Tento návrh stanoví, že část obsahu smlouvy lze určit odkazem na obchodní podmínky, které navrhovatel připojí k nabídce nebo které jsou stranám známy. Odchylná ujednání ve smlouvě mají před zněním obchodních podmínek přednost.

Odkáží-li strany v nabídce i v přijetí nabídky na obchodní podmínky, které si odporují, je smlouva přesto uzavřena s obsahem určeným v tom rozsahu, v jakém obchodní podmínky nejsou v rozporu; to platí i v případě, že to obchodní podmínky vylučují. Vyloučí-li to některá ze stran nejpozději bez zbytečného odkladu po výměně projevů vůle, smlouva uzavřena není.

---

²⁰⁸ Předmluvní informace dle ust. § 5 zákona o spotřebitelském úvěru

Při uzavření smlouvy mezi podnikateli lze část obsahu smlouvy určit i pouhým odkazem na obchodní podmínky, vypracované odbornými nebo zájmovými organizacemi. Ustanovení § 1742 praví, že ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření, což podporuje mé přesvědčení, že všeobecné obchodní podmínky je nutné alespoň podepisovat.

Co se týče ustanovení návrhu občanského zákoníku, jež hovoří o neúčinnosti ustanovení obchodních podmínek, které strana nemohla rozumně očekávat, to je vysvětleno tak, že takovýmto ustanovením mohou být např. ustanovení vylučující odpovědnost strany za splnění určitých povinností ze smlouvy, ačkoli smlouva sama navozuje rozumné očekávání, že odpovědnost za splnění smlouvy nebude dotčena. Nejde však jen o ustanovení s neočekávaným obsahem, ale i o ustanovení vyjádřená pro druhou stranu nejasně nebo o ustanovení psaná drobným, špatně čitelným písmem, pokud mění nebo doplňují obsah smlouvy způsobem, který druhá strana nemohla rozumně očekávat.²⁰⁹

Kladně lze hodnotit, že návrh civilního kodexu výslovně zakazuje možnost namítat platnost smlouvy; je ovšem zarážející, že v našem právním řádu je takovým způsobem přenášena odpovědnost na soudní soustavu. Jestliže je totiž stanoveno, že neúčinná jsou taková ustanovení, která nelze předem očekávat, je nabíledni, že to bude právě soud, kdo bude posuzovat, zda je takové ustanovení očekávatelné, či nikoli. Mnohem palčivějším problémem této oblasti než „očekávatelnost“ či „neočekávatelnost“ smluvních podmínek je podle mého názoru možnost efektivního seznámení se smluvními podmínkami.

Pokud bude soudní soustava fungovat efektivně, s aplikací jednotlivých ustanovení nového občanskoprávního předpisu nebude problém. Jak je naznačeno v kapitole 4.7., ochrana spotřebitele je jakousi podmnožinou dodržování principů dobrých mravů v právu.

Stálé debaty o tom, co jsou dobré mravy, nejsou dle mého názoru vhodné. Shodnout se lze s definicí, že dobré mravy jsou právně významnou hodnotou v právu, poměřující právní normy a jejich realizaci, a to buď s mravním smyslem

---

²⁰⁹ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 140.

právní úpravy, nebo s ekvitou chápanou buď rovněž jako mravnost, nebo jako požadavek rovných pozic účastníků právních vztahů. Svým významem nabývají významu základní zásady soukromého práva a patří z hlediska obsahového k neurčitým pojmům; z hlediska funkcionálního k pojmům, které jsou užívány částečně jako hodnota v právu, na kterou se právo přímo neodvolává (tedy jako princip ve vlastním smyslu), zásadně však jako norma neurčitého obsahu, užívaná na základě přímého zákonného odkazu (např. § 3 odst. 1 občanského zákoníku, tedy jako tzv. generální klauzule).

Nutno podotknout, že posouzení konkrétního obsahu pojmu dobrých mravů by mělo náležet soudci aplikujícímu právo. Některé západoevropské právní řády, ale i evropské projekty soukromého práva, namísto principu dobrých mravů v podobném významu užívají principů dobré víry (Good Faith), poctivého obchodního styku (Fair Dealing), rozumnosti (Reasonableness), případně jiných.²¹⁰

Jestliže nebudeme mít strach z používání korektivu dobrých mravů a aplikace zásady poctivosti, jak o ní hovoří nový občanský zákoník ve svých úvodních ustanoveních, budou leckteré problémy současné právní úpravy vyřešeny. V případě, že bychom k reálné možnosti aplikace poctivosti přistupovali skepticky, zbytečně bychom se vzdávali naděje a možnosti na zlepšení našeho právního stavu.

Jak jednoduše aplikovat zásadu ochrany dobrých mravů u smluvních podmínek, lze aplikovat na zákoně o spotřebitelském úvěru. Zde je stanoveno²¹¹, že věřitel poskytne spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu. Jestliže tedy věřitel - podnikatel poskytne spotřebiteli informace na líbivém DVD, které bude polepeno jeho reklamním logem, splní tím zákonné požadavky a spotřebitel by neměl ničeho namítat. Zde je již za současné právní úpravy prostor pro užití § 39 OZ, pokud v individuálním případě vyjde najevo, že tímto způsobem byl obejit zákon.

Je zřejmé, že návrh nového občanského zákoníku regulativy v podobě ochrany veřejného pořádku a dobrých mravů umožňuje; je na soudcích, jak je v procesu hájení spravedlnosti využijí.

---

²¹⁰ HENDRYCH, Dušan. a kol. *Právníký slovník*, Praha: C. H. Beck, 2009, s. 56.

²¹¹ Ust. § 5 odst. 1 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů

4.6 Vliv zajišťovacího převodu práva na nároky z vad zboží pořízeného na úvěr

V nedávné době se opět začalo mluvit o spotřebitelských úvěrech, a to zejména v souvislosti s rozhodčími doložkami v těchto věcech, kde Nejvyšší soud vydal po dlouhé době poněkud sporné sjednocující stanovisko²¹² či v souvislosti s hromadným vrácením věcí pořízených na spotřebitelských úvěr zpět prodejcům.²¹³ O těchto problémech moje práce pojednávat nemá, ovšem věnuje se tématu, které se spotřebitelskými úvěry úzce souvisí.

Velmi aktuální oblastí je zajišťovací převod práva. Nejvyšší soud v hojně komentovaném rozhodnutí²¹⁴ ze dne 15. října 2008, sp. zn. 31 Odo 495/2006, stanovil, že zajišťovací převod práva nelze sjednat jako tzv. fiduciární převod práva (tedy tak, že řádným a včasným splněním zajišťované pohledávky se obnoví vlastnické právo dlužníka k věci, a ten bude mít k dispozici pouze právo dožadovat se zpětného převodu vlastnictví, které není právem věcným a pro třetí osoby rozpoznatelným), ale pouze jako rozvazovací podmínku.

V této oblasti ovšem vyvstávají i další otázky, které úzce souvisí s problematikou spotřebitelských úvěrů. Kupující například zakoupí vozidlo na spotřebitelský úvěr a objeví se u něj vada. Za normální situace by problém nenastal, ovšem právní jistota je narušena v případě, kdy je splacení úvěru zajištěno právě zajišťovacím převodem práva. Vše se navíc zkomplikuje za situace, když v roli kupujícího vystupuje spotřebitel.

V případě, že je z vlastníka věci převedeno vlastnictví zajišťovacím převodem na úvěrového věřitele, nezaniknou jeho reklamační nároky vůči prodejci věci? Může věřitel, jehož závazek je jistěn zajišťovacím převodem práva, sám uplatnit reklamační nároky v případě, že tak neučiní sám spotřebitel? A je vůbec zajišťovací převod práva platným ustanovením smlouvy o spotřebitelském úvěru, nebo nepřiměřeným ujednáním ve smyslu ust. § 56 OZ? Na tyto a další otázky se snaží odpovědět následující subkapitola.

---

²¹² Sjednocující stanovisko ze dne 11. května 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010

²¹³ S mylným odkazem na ust. § 11 zákona o spotřebitelském úvěru

²¹⁴ Příkladmo ALEXANDER, Juraj. Trampoty zajišťovacího převodu a vynález vzducholodě, *Právní rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 1, s. 29 – 35.

4.6.1 Právní postavení kupujícího

Pokud přijmeme současnou variantu právní povahy zajišťovacího převodu práva²¹⁵, je z hlediska reklamačních nároků kupujícího důležité zabývat se jeho právním postavením za situace, kdy svůj závazek splacení úvěru zajistí zajišťovacím převodem práva. Jak se ukáže dále, současné právní pojetí ovládnutí zajištěné věci je v občanském zákoníku nedostatečné.

V úvahu přichází pro námi posuzovaný příklad dvě varianty. Kupující je po zajišťovacím převodu vlastnického práva buďto v postavení držitele, nebo v postavení detentora. Dle ustanovení § 129 OZ je držitelem ten, kdo s věcí nakládá jako s vlastní nebo kdo vykonává právo pro sebe, a dle doktríny je detentorem ten, kdo s věcí nakládá jako s věcí cizí.

Problémem je, že v situaci, kdy kupující vozidlo fakticky ovládá a nakládá s ním jako s vlastním, by tento měl mít spíše postavení držitele, protože s věcí nakládá jako s vlastní, a měl by tedy mít neomezené reklamační nároky vůči kupujícímu, které detentor logicky dle svého postavení nemá. Současná právní úprava ovšem inklinuje spíše k variantě, kdy ten, kdo koupí movitou věc a souhlasí se zajišťovacím převodem práva, je spíše v postavení pouhého detentora, ovšem s plnými reklamačními nároky, na rozdíl od úvěrové společnosti, jak je uvedeno dále. Znamená to tedy, že držitel nemá v podstatě právo uplatnit u prodejce odpovědnost za vady, protože tato vlastnost se váže pouze na kupujícího.

Oprávněný držitel má dle zákona stejná práva jako vlastník, a pokud by zákon u zajišťovacího převodu práva upravoval problematiku souvisejících práv²¹⁶, nevyvstal by žádný problém. Ten, kdož disponuje zajišťovacím převodem práva (věřitel ze spotřebitelského úvěru), by totiž dle mého názoru měl disponovat možností uplatnit u prodejce i odpovědnost za vady, což za současného právního stavu není přípustné.

Inspiraci lze hledat v zahraničí, kdy některé právní řády připouštějí výslovně dvojí (simultánní) držbu. Německý občanský zákoník např. v § 868 až 870 konstruuje přímou a nepřímou držbu, právě proto, že setřel rozdíl mezi držbou a detencí. Zřídí-li např. vlastník zástavní právo k movité věci a předá-li zástavu zástavnímu věřiteli, je

---

²¹⁵ A to, že se jedná o fiduciární převod, nebo rozvazovací podmínku, tzn. tak, jak si tento institut představuje Nejvyšší soud.

²¹⁶ Rozuměj právě např. odpovědnost za vady.

podle této konstrukce vlastník přímým a zástavní věřitel nepřímým držitelem.²¹⁷ Podobná právní úprava by byla s drobnými změnami žádoucí také u nás a mnohé problémy by v této oblasti vyřešila. Pokud by totiž bylo upraveno, že při zajišťovacím převodu by práva přešla na zajištěného věřitele i s reklamační nároky, nebo ještě lépe, že reklamační nároky váznou na věci a nikoli na majiteli, bylo by odstraněno hned několik nejasností.

Právní postavení vlastníka a obligační vztah jsou totiž rozdílné oblasti, kdy závazek z odpovědnosti za vady nemá s institutem vlastnictví dle současné právní úpravy nic společného. Kdo přenechá jinému věc za úplatu, odpovídá za to, že věc má v době plnění vlastnosti výslovně vymíněné nebo obvyklé, že je ji možno použít podle povahy a účelu smlouvy nebo podle toho, co účastníci ujednali, a že věc nemá právní vady.

Mezi kupujícím a prodávajícím vzniká na základě kupní smlouvy obligační vztah, jehož součástí je samozřejmě i oprávnění kupujícího nárokovat požadavky plynoucí z neshody věci s kupní smlouvou. Jestliže ovšem kupující zajistí splacení ceny vozidla zajišťovacím převodem práva, mohlo by se zdát, že pozbývá s ohledem na změnu svého právního postavení možnost uplatnit vady zakoupené věci. Paradoxně je tomu zcela naopak a ten, jehož pohledávka je tímto převodem zajištěna, ztrácí své lepší postavení.

Vzhledem k tomu, že právo z odpovědnosti za vady navazuje na smlouvu o prodeji zboží v obchodě²¹⁸, zůstává kupující oprávněným z odpovědnosti za vady i tehdy, přestal-li být vlastníkem vadné věci (např. věc v době trvání záruky prodal jinému), a nový vlastník se sám nároků z odpovědnosti za vady nemůže domáhat.²¹⁹ V tomto případě je tedy nutno odlišit vlastnické právo k věci a obligační vztah, a i kdyby byla po zajišťovacím převodu práva vlastníkem vozidla úvěrová společnost, reklamačními nároky by disponoval stále kupující – spotřebitel.

Paradoxně tak může nastat situace, kdy spotřebitel bude v silnějším postavení nad úvěrující společností, když odmítne nárokovat odpovědnost za vady u prodejce automobilu proto, aby úvěrovou společností poškodil. V takovém případě přichází v úvahu i spotřebitelova odpovědnost za případnou škodu.

---

²¹⁷ ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář. 1. svazek*. Praha: Linde, 2008, s. 567 (§ 129 občanského zákoníku).

²¹⁸ Máme za to, že autosalon je považován za obchod a pro tuto situaci hovoříme o vztahu C2B (consumer to business)

²¹⁹ ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – komentář I. díl. 2. vydání*. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 1521.

Prodávající totiž odpovídá za vady prodané věci pouze kupujícímu. Není však vyloučeno, aby nový vlastník při uplatňování nároků z odpovědnosti za vady vystupoval na základě plné moci jako zástupce kupujícího (§ 31 až 33b Oz), nebo aby pohledávku z uplatněného nároku kupující postoupil novému vlastníku.²²⁰

4.6.2 Konotace zajišťovacího převodu v zákoně o spotřebitelském úvěru

Ačkoli by se mohlo zdát, že danou problematiku by měl (alespoň pro spotřebitele) upravovat právě předpis, o kterém se předpokládalo, že odstraní některé nedostatky spotřebitelských úvěrů, není tomu tak. Zákon o spotřebitelském úvěru totiž ve výsledku pouze vyjasnil určité pojmy, ale do některých oblastí vůbec nezasáhl.²²¹ Problematika zajištění závazku v zákoně o spotřebitelském úvěru řešena není a vše je tedy ponecháno v obecné rovině občanského zákoníku.

Jak již bylo uvedeno, zákon o spotřebitelském úvěru řeší pouze situaci, kdy věřitel nebo třetí osoba na základě smlouvy mezi třetí osobou a věřitelem poskytuje doplňkovou službu související se smlouvou, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, a kdy okamžikem odstoupení od této smlouvy zaniká i smlouva o doplňkové službě. Věřitel je povinen bez zbytečného odkladu informovat třetí osobu o tom, kdy k odstoupení od smlouvy došlo.

Jde například o situaci, kdy si může zprostředkovatel účtovat náklady svých cestovních výdajů v rozporu se zákonnou úpravou tak, že tyto výdaje identifikuje jinak, například jako doplňkovou službu spočívající v archivaci spotřebitelových finančních požadavků na úvěr, které zdánlivě se smlouvou nesouvisí. V našem právním systému je toto sice poměrně neobvyklé, nicméně je dobře, že zákon na takovou situaci pamatuje.

Ačkoli se tedy ve směrnici o spotřebitelském úvěru píše, že směrnice upravuje pouze některé povinnosti zprostředkovatelů úvěru ve vztahu ke spotřebitelům a členské státy by proto měly mít i nadále možnost zachovávat nebo zavádět dodatečné povinnosti pro zprostředkovatele úvěru, včetně podmínek, za nichž může zprostředkovatel úvěru získat odměnu od spotřebitele, který si vyžádal jeho službu, je nutno uzavřít, že zákon o spotřebitelském úvěru na tuto situaci nepamatuje.

---

²²⁰ Tamtéž s.1521.

²²¹ Zákaz úročení příslušenství, úročení úroků apod.

Jediné ustanovení, ze které by bylo možno vycházet per analogiam, a které potvrzuje bohužel nemožnost zajištěného věřitele, který disponuje zajišťovacím převodem práva uplatňovat reklamační vady, je vázanost úvěrové smlouvy na smlouvu kupní.

V případě smluv o vázaném úvěru existuje mezi koupí zboží nebo služeb a úvěrovou smlouvou uzavřenou pro tento účel vzájemná závislost. Proto uplatní-li spotřebitel podle práva Společenství své právo odstoupit od kupní smlouvy, neměl by být nadále vázán smlouvou o vázaném úvěru. Tím by neměla být dotčena vnitrostátní právní úprava smlouvy o vázaném úvěru v případech, kdy byla kupní smlouva zrušena nebo kdy spotřebitel uplatnil své právo odstoupit od smlouvy podle vnitrostátního práva.

Rovněž by neměla být dotčena práva spotřebitele podle vnitrostátních předpisů, z nichž vyplývá, že ve vztahu mezi spotřebitelem a dodavatelem zboží či poskytovatelem služeb nemůže být přijat žádný závazek, ani nemůže být uskutečněna žádná platba, pokud spotřebitel nepodepsal úvěrovou smlouvu za účelem financování koupě daného zboží nebo služeb.²²²

Zákon o spotřebitelském úvěru smlouvou o vázaném spotřebitelském úvěru rozumí smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, a která je závislá na smlouvě o koupi zboží nebo poskytnutí služby. Má se za to, že smlouva, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, je závislá na smlouvě o koupi zboží nebo služby, pokud je určena výhradně k financování koupě určitého zboží nebo poskytnutí určité služby a prodávající nebo poskytovatel služby je zároveň věřitelem, a věřitel využije služeb prodávajícího nebo poskytovatele služby, v souvislosti s uzavřením nebo přípravou smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, nebo jsou konkrétní zboží nebo služba výslovně uvedeny ve smlouvě, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.

Nový zákon o spotřebitelském úvěru v ustanovení § 14 odst. 3 stanoví, že jestliže spotřebitel odstoupil od smlouvy o koupi zboží nebo poskytnutí služby, kde cena zboží nebo služby je plně nebo částečně hrazena spotřebitelským úvěrem, zaniká též smlouva o vázaném úvěru. Zánik smlouvy o vázaném spotřebitelském úvěru navíc nesmí být spojován s uplatněním jakýchkoliv sankcí ze strany věřitele nebo třetí osoby.

---

²²² Preambule směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 15.

Z této poslední věty třetího odstavce § 14 zákona o spotřebitelském úvěru lze vyvodit, že spotřebitel je v souladu s občanským právem oprávněn uplatnit reklamační nároky v jakémkoli případě, i když není díky zajišťovacímu převodu práva vlastníkem věci, ovšem právní postavení zajištěného věřitele nikterak hájeno není.

Z výše uvedeného plyne, že zatímco právní postavení spotřebitele v závazkovém vztahu je velice silné, postavení podnikatele je stále oslabováno a paradoxně tedy dochází k zvyšování cen produktů, na které doplatí sami spotřebitelé. I samotný zákon o spotřebitelském úvěru tedy znemožňuje přechod reklamačních nároků z kupujícího na osobu, které svědčí zajišťovací převod práva. Jak správně uvádí Tégl, z úpravy našeho občanského zákoníku lze za současného stavu právní úpravy zajišťovacího převodu práva dovozovat všechno a nic.²²³

Osobně se domnívám, že jestliže je spotřebitelský úvěr (leasing) vázán na koupi určitého předmětu prodeje, měl by věřitel mít také příslušné reklamační nároky, které za současného právního stavu nemá. To je ovšem celkovou slabinou zákona o spotřebitelském úvěru.

Zákon sice pamatuje na situaci, kdy je odstoupeno např. od kupní smlouvy zboží pořízeného na úvěr, a od smlouvy tudíž lze odstoupit, ovšem opačně to neplatí. Spotřebitel totiž může odstoupit od smlouvy o spotřebitelském úvěru do čtrnácti dnů, ovšem např. od „navázané“ kupní smlouvy na koupi automobilu už odstoupit nemůže. Právní úpravu spotřebitelského úvěru je v této oblasti je proto nutné zdokonalit.

4.6.3 Zajišťovací převod práva jako nepřiměřené ujednání a úprava v NOZ

V počátku byla položena otázka, zda není zajišťovací převod práva v úvěrových smlouvách tzv. nepřiměřeným ujednáním dle ustanovení § 56 občanského zákoníku. Toto ustanovení po nedávné novele občanského zákoníku²²⁴ způsobuje jeho absolutní neplatnost v případě, že jsou naplněny skutkové předpoklady výše uvedeného ustanovení.

Už samotným výše uvedeným rozborem obligační povahy reklamačních nároků lze jednoznačně vyloučit nepřiměřenost zajišťovacího převodu práva ve

---

²²³ TÉGL, Petr. *Občanský zákoník - Komentář k ust. § 553*, manuskript.

²²⁴ Zákon č. 155/2010 Sb., o snížení administrativní zátěže podnikatelů, ve znění pozdějších předpisů

spotřebitelských smlouvách. Je ovšem nutno zohlednit i spotřebitelskoprávní podklad, jelikož by se na první pohled mohlo zdát, že zajišťovací převod práva je ve světle současné spotřebitelskoprávní politiky nepřiměřeným ujednáním.

Jak správně upozorňuje Tomančáková²²⁵, ne každé na první pohled nepřiměřené smluvní ujednání odpovídá tomuto požadavku. Každé smluvní ujednání²²⁶ je nutno posuzovat ve smyslu testu přiměřenosti. Hodnotí se, zda je ujednání v rozporu s požadavkem přiměřenosti, způsobuje výraznou nerovnováhu smluvních stran a je v rozporu se zájmy spotřebitele.

Jestliže vezmeme v úvahu, že spotřebitelský úvěr v hodnotě např. tři sta tisíc korun českých je zajištěn převodem vlastnického práva na úvěrovou společnost, nevidím v jeho povaze ve smyslu výše uvedeného problém. Rovněž nelze uvažovat o nerovnováze smluvních stran. Spotřebitel dostává od úvěrové společnosti peněžní prostředky a následně disponuje automobilem, opět pouze díky podnikateli. Nelze tedy jednoznačně paušalizovat zajišťovací převod práva tak, že způsobuje nerovnováhu mezi smluvními stranami. To, zda je takové ujednání v neprospěch spotřebitele, zůstává otázkou. I samotné vrácení peněžních prostředků úvěrovému věřiteli je spotřebiteli v neprospěch, a nelze k tomuto výkladu přihlížet. Shrnuto tedy platí, že ani po testu přiměřenosti není zajišťovací převod práva ve spotřebitelských smlouvách nepřiměřeným ujednáním.

Jak se ukázalo výše, de lege lata není zajišťovací převod práva nepřiměřeným smluvním ujednáním. Ačkoli jsem příznivcem nového občanskoprávního kodexu, jsem při této úvaze nucen poznamenat, že nový občanský zákoník (myšleno jeho osnova) může způsobit nejasnosti.

Nový občanský zákoník totiž vyřešil výše uvedenou debatu o povaze zajišťovacího převodu práva tím, že smlouvou o zajišťovacím převodu práva zajišťuje dlužník nebo třetí osoba dluh tak, že věřiteli dočasně převede své právo s rozvazovací podmínkou, že dluh bude splněn. Na rozdíl od současné právní úpravy, která se brání institutu propadných zástav, občanský zákoník stanovuje, že není-li zajištěný dluh splněn, stane se převod práva nepodmíněným a dlužník předá věřiteli vše, co je nutné k plnému výkonu převedeného práva.

---

²²⁵ TOMANČÁKOVÁ, Blanka, Test nepřiměřenosti ve spotřebitelských smlouvách. In KRIŽAN, Milan (ed). *Trendy vývoja v súkromnom práve v pomienkach eúropskej integrácie*. Bratislava, Tribun EU, 2011, s. 110 -117.

²²⁶ Pokud není uvedeno v demonstračním výčtu směrnice a je neplatné automaticky.

To v podstatě znamená, že se nově oproti dosavadnímu pojetí objevuje fenomén „propadných zástav“, které byly tak populární v devadesátých letech minulého století. Ano, nový občanský zákoník sice stanovuje, že převyšuje-li obvyklá výše jistoty zřejmě výši zajištěného dluhu, vyplatí věřitel osobě, která jistotu poskytla, částku odpovídající rozdílu, ale bude možné zabránit faktickému výskytu propadných zástav?

Jako příklad uveďme situaci, kdy úvěrující ústav poskytne spotřebiteli úvěr na automobil a po vzájemné dohodě bude zřízen zajišťovací převod práva. Prostřednictvím příslušenství bude dluh spotřebitele několikanásobně vyšší než původní částka a bude moci dojít k převodu vlastnictví ze spotřebitele na úvěrující společnost. Je to skutečně tak a nový občanský zákoník je natolik přezíravý k „obyčejným lidem“?

V původním návrhu nového občanského zákoníku nebyla obsažena, v souladu s věcným záměrem, úprava zvláštních ustanovení o smlouvách uzavíraných se spotřebitelem. Důvodem byl záměr vytvořit samostatný právní předpis, který by zahrnoval jak soukromoprávní úpravu současných tzv. spotřebitelských smluv, tak veřejnoprávní úpravu, obsaženou zejména v zákoně o ochraně spotřebitele, tak aby tato problematika byla pro spotřebitele komplexně upravena v jednom zákoně a spotřebitel by nemusel vyhledávat různá ustanovení v různých právních předpisech.²²⁷ Nepočítali s tím původně ani sami autoři osnovy.²²⁸ Nicméně, v současném znění osnovy spotřebitelská ustanovení jsou, ovšem v našem případě v podstatě nadbytečně.

Často se hovoří o tom, že nový civilněprávní předpis je obsáhlý. Je ovšem vůbec možné udělat v našem státě jednoduchý právní předpis, který nebude „vylepšován“ poslanci, doplňován judikaturou a atakován pokusy občanů o jeho obcházení?

Občanský zákoník v úvodních ustanoveních sice na první pohled oslabuje postavení spotřebitele oproti současným trendům²²⁹, ovšem je nutno sledovat i ostatní konotace úvodních ustanovení osnovy; je třeba mít na paměti, že pro požadavek evropských předpisů je v něm ochrana spotřebitele samostatně

---

²²⁷ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Smlouvy uzavírané se spotřebitelem v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*, 2009, roč. 5, č. 9, s. 368.

²²⁸ Viz např. ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001, s. 215.

²²⁹ Ust. § 4 NOZ stanoví, že se má za to, že každá svéprávná osoba má rozum průměrného člověka i schopnost užívat jej s běžnou péčí a opatrností a že to každý od ní může v právním styku důvodně očekávat. Tzn., že se na první pohled odklání od současného přístupu „ochrany spotřebitele za každou cenu“.

zakotvena. Nelze zapomínat, že ustanovení § 6 NOZ hovoří o tom, že každý má povinnost jednat v právním styku poctivě a nikdo nesmí těžit ze svého nepoctivého nebo protiprávního činu. Nikdo nesmí těžit ani z protiprávního stavu, který vyvolal nebo nad kterým má kontrolu.

Jestliže se tedy říká, že nový civilní předpis je plný nových pojmů a ustanovení, je třeba na něj nahlížet tak, že pouze doplňuje to, co v občanském zákoníku už dávno mělo být²³⁰. Navíc je tato premisa doplněna i v části, která se týká právních skutečností, kde se hovoří o tom, že právní jednání musí obsahem a účelem odpovídat dobrým mravům i zákonu. S tím spojuje osnova v ustanovení § 572 sankci neplatnosti, když je stanoveno, že neplatné je právní jednání, které se přičí dobrým mravům, jakož i právní jednání, které odporuje zákonu, pokud to smysl a účel zákona vyžaduje.

4.7 Mimosoudní řešení sporů a jeho aktuální otázky

Snad o ničem jiném se v poslední době tolik nemluví, jako o možnosti používání rozhodčích doložek ve smlouvách uzavíraných se spotřebitelem. Smlouvy o spotřebitelském úvěru jsou při tom vlastně nejtypičtějším druhem takovýchto smluv, kde se momentálně vedou spory o to, zda rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách ano, či ne. Bohužel je nutno konstatovat, že v této oblasti hrají zcela očividně velkou roli tlaky jednotlivých stran na to, aby se zákonodárce vydal konkrétním směrem, a nikoli relevantní právně teoretické argumenty.

Debaty o spotřebitelských smlouvách a možnosti uzavírat k nim rozhodčí doložky či rozhodčí smlouvy jsou jak v rovině odborné,²³¹ tak i mezi těmi, u nichž je motivace k diskuzi a obhajobě určitého názoru zcela jasná.²³² Pokud se budeme držet Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl., tak ta v čl. 24 stanoví, že členské státy zajistí zavedení

---

²³⁰ Současné znění ust. § 3 OZ pokládám za nedostatečné.

²³¹ Viz HULMÁK, Milan, Tomančáková, Blanka. Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavatelem a spotřebitelem (1. část). *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 6, s. 168 -174.

²³² Viz např. SOKOL, Tomáš. Opět k (ne)platnosti rozhodčích doložek ve prospěch soukromých rozhodčích soudů. *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 22 – 23. vs. RABAN, Přemysl. Autorizovaní rozhodci, nebo adjudikátoři? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 15 – 21.

vhodných a účinných postupů pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami, případně s využitím stávajících subjektů.

4.7.1 Bude finanční arbitr dostatečně efektivní?

Ač se to může zdát sporné, vhodným a účinným postupem pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami byl nakonec v zákoně č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, zvolen finanční arbitr, jehož institut je upraven v zákoně č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů.

Rozhodnutí ve věci samé, které vydává finanční arbitr, se nazývá náleze. Proti nálezu je možné ve lhůtě 15 dní podat odůvodněné námitky, o nichž rozhoduje opět finanční arbitr. Pravomocný náleze finančního arbitra je vykonatelný podle občanského soudního řádu. Finanční arbitr je členem sítě FIN-NET, sdružující instituce mimosoudního řešení spotřebitelských sporů z oblasti finančního trhu v Evropském hospodářském prostoru; v rámci této sítě je možné řešit i přeshraniční spory. Současný zákon umožňuje prostřednictvím finančního arbitra řešit pouze omezený rozsah sporů, kdy se jedná například o spory mezi osobami, které provádějí převody peněžních prostředků a jejich klienty, a o spory mezi osobami vydávajícími elektronické platební karty a jejich klienty. Původní znění zákona o finančním arbitrovi neumožňovala řešit jeho prostřednictvím spory ze spotřebitelských úvěrů.²³³

Momentálně jsou ovšem spory ze spotřebitelských úvěrů v pravomoci finančního arbitra a otázka rozhodčích soudů v této oblasti stále není jednoznačně vyřešena. Je zajímavé sledovat úvahy o tom, že finanční arbitr zcela odejme rozhodovanou agendu rozhodcům, kdy zákon o finančním arbitrovi stanoví příslušnost finančního arbitra k rozhodování sporů mezi věřiteli nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru.

Na první pohled by se mohl zdát, že není nutné dále řešit jakékoli problémy s rozhodčím řízením u spotřebitelů, ale jak správně upozorňuje Slanina, nepřipadá

---

²³³ Vláda České republiky. Poslanecká sněmovna. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o spotřebitelském úvěru. Sněmovní tisk 1055/0, část č. 1/3* [online]. psp.cz, 24. února 2009 [cit 27. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1055&CT1=0>>.

tedy v úvahu návrh, kterým by se věřitel domáhal splacení úvěru s příslušenstvím.²³⁴

Nedomnívám se, na rozdíl od profesora Rabana, že by organizace finančního arbitra nezvládla nápor nových spotřebitelských věcí, které původně řešili rozhodci. Raban uvádí, že dle důvodové zprávy k návrhu na novelu zákona o rozhodčím řízení (parlamentní tisk č. 371/0) odhaduje Ministerstvo spravedlnosti počet spotřebitelských sporů, které jsou řešeny mimo Rozhodčí soud při Agrární a hospodářské komoře na 75 až 100 tisíc a tuto agendu institut Finančního arbitra nemůže zvládnout.²³⁵

Je nabíledni, že drtivou většinu sporů v oblasti spotřebitelských úvěrů nezahajují spotřebitelé, ale věřitelé, kteří chtějí rychlou návratnost svých deliktních pohledávek. Spotřebitelé se svých práv domáhají v oblasti, která spadá do pravomoci Finančního arbitra pouze minimálně. Nebude proto žádného problému s navýšením objemu případů, které bude projednávat tato instituce.

4.7.2 Judikát 12 Cmo 496/2008 jako jablko sváru

Ještě před přijetím zákona o spotřebitelském úvěru, se v legislativním procesu objevil poslanecký návrh zákona poslanců Jeronýma Tejce, Bohuslava Sobotky a Zdeňka Jičínského, sněmovní tisk č. 808/0 pro V. volební období poslanecké sněmovny, který se snažil upravit problematiku rozhodčích doložek.

Dle tohoto poslaneckého návrhu zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, umožňuje, aby si strany sjednaly pro řešení svých majetkových sporů rozhodčí smlouvu, která se může týkat buď již vzniklého sporu (tzv. smlouva o rozhodci) nebo všech sporů, které by v budoucnosti vznikly z určitého právního vztahu nebo z vymezeného okruhu právních vztahů (tzv. rozhodčí doložka). Zákon nevylučuje, aby rozhodčí smlouva mohla být uzavřena (v obou z jejich uvedených druhů) i ohledně sporů vzniklých

---

²³⁴ Podrobněji viz SLANINA, Lukáš. Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, *Právní rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 20, s. 723 - 730.

²³⁵ RABAN, Přemysl. Postavení rozhodce v České navrhované úpravě, zejména v souvislosti s řešením spotřebitelských sporů. In SUCHOŽA, Josef, HUSÁR, Jan (ed). *Právo - obchod - ekonomika*. Košice: Nakladatelství UPJŠ, 2011, s. 379 - 385.

ze smluv o spotřebitelském úvěru. Druhou regulovanou oblastí je problematika rozhodování sporů vznikajících z úvěrových smluv, ať už jde o spotřebitelské úvěry nebo úvěry ze stavebního spoření.

Navrhovalo se, aby k řešení sporů, vzniklých ze smluv o spotřebitelském úvěru nebo úvěru ze stavebního spoření, nebylo možno použít zákona o č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů. Zejména rozhodčí doložky jsou totiž podle tohoto již neaktuálního poslaneckého návrhu zákona masivně zneužívány podnikateli poskytujícími spotřebitelský úvěr, ale i stavebními spořitelny. Žadatelům o úvěr je na předem připravených formulářích smluv předkládán i jejich souhlas s řešením právních sporů prostřednictvím rozhodce či jiné rozhodčí instituce, nominovaných podnikatelem či stavební spořitelnou, na základě rozhodčí doložky. To v praxi vede k tomu, že v mnoha případech jsou pro spotřebitele vydávána krajně nevýhodná rozhodnutí rozhodců, jež jsou v příkrém rozporu s judikaturou soudů a která spotřebitele zatíží na mnoho let vysokými dluhy. Tato praxe přitom nabývá až organizovaného charakteru, zprostředkovaně zatěžuje sociální systém a přispívá k nárůstu kriminality a sociálního vyloučení.

Rozhodčí doložky jsou svou konstrukcí pro uvedené úvěrové smlouvy zcela nevhodné a navrhuje se je proto nadále právem nepřipouštět. Je na vládě, aby v rámci transpozice příslušné směrnice navrhla případně zvláštní systém mimosoudního řešení sporů, vzniklých ze smluv o spotřebitelských úvěrech, který nebude jednostranně výhodný jen pro poskytovatele úvěrů. Do té doby se navrhuje, aby o sporech vznikajících z těchto úvěrových smluv mohly rozhodovat jen soudy.²³⁶

Tomuto poslaneckému návrhu lze jednoznačně přiznat možný přínos do oblasti ochrany spotřebitele, neboť jedinou možnou ochranou spotřebitele v této sféře je opravdu pouze limitace maximální možné míry úroků a poplatků za úvěr a stejně tak i omezení možnosti rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách. Jiná právní regulace nemá z racionálního hlediska smysl a pouze znepřehledňuje a komplikuje již tak roztržštěný právní systém České republiky.

Jelikož jednoznačně nesouhlasím s ingerencí veřejného práva do soukromoprávních vztahů, přikláním se k variantě, že nemá smysl vydávat nové a

---

²³⁶ TEJC, Jeroným, SOBOTKA, Bohuslav, JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Návrh na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů* [online]. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, 17. dubna 2009 [cit. dne 31. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=808&CT1=0>>.

nové právní předpisy, které postrádají zásadní význam. Tak je tomu bohužel dle mého názoru u zákona o spotřebitelském úvěru, kterému se nepodařilo to, do čeho většina spotřebitelů vkládala naději, tedy zvýšení úrovně jejich ochrany.

Pomyslným „jablkem sváru“ v oblasti spotřebitelských smluv a rozhodčích doložek v nich umístěných se stalo rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 28. května 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, které bylo publikováno v čísle 5 – 6 / 2010 Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek, na str. 526. To stanovilo, že neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce (rozhodů) ad hoc nebo konkrétního způsobu jeho určení, ale jen odkazuje ohledně výběru rozhodce (rozhodců) a stanovení pravidel rozhodčího řízení na právnickou osobu, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným řádně ve smyslu § 13 ZRŘ, ve znění pozdějších předpisů, na základě zvláštního zákona, a odkazuje na touto právnickou osobou stanovené statuty a řády ke jmenování a výběru rozhodců, jakož i způsobu vedení rozhodčího řízení a stanovení pravidel o nákladech řízení, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná. Na toto rozhodnutí bylo poté mnohdy odkazováno a navazováno v „puči“ proti soukromým rozhodčím společnostem, správněji ale spíše proti rozhodcům ad hoc.²³⁷

Co se týče oné pomůcky zakotvené v ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, o neplatnosti právních úkonů, které obcházejí zákon, je tato pomůcka soudy vyšších stupňů používána v poslední době velmi často, ovšem mylně.

V odborné literatuře, která se týká rozhodčího řízení, se uvádí, že vydají-li jiné soukromoprávní subjekty než stálé rozhodčí soudy pravidla pro řízení a účastníci tato pravidla akceptují, jedná se nikoliv o řád ve smyslu § 13 odst. 2 ZRŘ, nýbrž o dohodu o postupu v řízení dle § 19 ZRŘ a případná pravidla pro jmenování (určení) rozhodců se považují za takovou dohodu jako součást rozhodčí smlouvy ve smyslu ustanovení § 7 odst. 1 ZRŘ. Tento postup je v zahraničí naprosto běžný a rovněž u nás se objevuje u nejrůznějších oborových a odvětvových svazů, profesních organizací apod.²³⁸

Výše uvedené rozhodnutí Nejvyššího soudu navíc zcela nabouralo jeho dosavadní rozhodovací činnost, kdy dosavadní praxe byla v takových případech

---

²³⁷ Viz například usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. března 2011, sp. zn. 23 Cdo 4743/2010, rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2011, sp. zn. 23 Cdo 4112/2009

²³⁸ Bělohlávek, Alexandr: *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů*. Komentář. Praha: C. H. Beck, 2004, s. 103.

zcela odlišná a Nejvyšší soud rozhodčí doložky ve spotřebitelských věcech uznával.²³⁹

Je vhodné připomenout, že zatímco zákon nemůže zásadně působit retroaktivně, judikatuře takováto role fakticky přiznána je. Jestliže totiž banka v souladu se zásadou legitimního očekávání např. v roce 2006 umístila do textu rozhodčí doložku, za běžného chodu událostí v daném místě by se na ni mohla i po čase spolehnout. Jestliže ovšem po třech letech vydal Nejvyšší soud judikát, který zneplatnil podstatnou část dosavadních právních vztahů, je takovýto přístup přinejmenším nestandardní, ne-li v rozporu se základními principy našeho státu.

Pro ilustraci současného nejednotného přístupu Nejvyššího soudu lze doplnit rozhodnutí vydaná po výše uvedeném, známém rozhodnutí 12 Cmo 496/2008 ze dne 28. května 2009, konkrétně rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2011 sp. zn. 23 Cdo 4112/2009 nebo ze dne 23. března 2011 sp. zn. 23 Cdo 4743/2010, z nichž lze citovat: „Ustanovení § 7 zákona dává stranám mj. možnost, namísto určení osoby (osob rozhodců) v rozhodčí smlouvě, dohodnout způsob určení osoby rozhodce, popř. způsob určení jejich počtu. Strany se tak mohou zásadně shodnout, že rozhodce může být vybrán sjednaným způsobem např. ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, např. zájmovým sdružením, a že použijí v rozhodčím řízení pravidla vydaná tímto subjektem (§ 19 odst. 1 ZRŘ – strany jsou oprávněny dohodnout ses na postupu vedení řízení). Jinak řečeno není v rozporu s uvedenými ustanoveními ZRŘ, aby si strany sjednaly a součástí rozhodčí smlouvy učinily ujednání, že výběr rozhodce bude proveden z takto vedeného seznamu rozhodců stranami sporu nebo pověřenou osobou (viz též např. usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2008). V takovém případě půjde o rozhodčí řízení ad hoc, nikoliv o řízení před stálým rozhodčím soudem ustanoveným v souladu s § 13 zákona.“

Nelze tedy jednoznačně uzavřít, že by rozhodčí doložky byly ve světle rozhodnutí Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008 ze dne 28. 5. 2009 neplatné. To je na jedné straně potěšující pro věřitele, na druhou stranou je otázkou, zda je to ve spotřebitelskoprávní politice správné. Je nutno uzavřít, že je vhodnější plnit své

---

²³⁹ Srovnej například Rozhodnutí ze dne 29. září 2009, sp. zn. 23 Cdo 5129/2007, rozhodnutí ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 23 Cdo 4895/2009, rozhodnutí ze dne 19. dubna 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008, rozhodnutí ze dne 29. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009, či rozhodnutí ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 761/2009 a jiné.

závazky, než později řešit, zda se bude dlužnou částku spotřebitel hradit dle rozsudku, či dle rozhodčího nálezu.

Na rozhodčí doložky nelze ve smyslu výše uvedeného ustanovení § 39 OZ vůbec vztahovat, jelikož je zde vhodnější aplikace práva Evropského. Jestliže je tedy ve smlouvě o úvěru zakotvena rozhodčí doložka, která ve smyslu směrnice č. 93/13/EHS čl. 3 v rozporu se zásadou přiměřenosti způsobuje výraznou nerovnováhu v právech a povinnostech smluvních stran²⁴⁰, je možná aplikace ustanovení § 56 OZ o neplatnosti takového nepřipustného smluvního ujednání. Spotřebitel se už naštěstí po nabytí účinnosti zákona č. 155/2010 ze dne 21. 4. 2010 nemusí dovolávat relativní neplatnosti takového ustanovení, jelikož je zde neplatnost absolutní.

V této věci lze zmínit rozsudek Evropského soudního dvora ve věci *Océano Grupo Editorial a Salvat Editores* ze dne 27. 6. 2000, který stanovil, že cíle sledovaného článku 6 směrnice [93/13], který ukládá členským státům stanovit, že nepřiměřené podmínky nezavazují spotřebitele, by nebylo možné dosáhnout, kdyby samotní spotřebitelé byli povinni namítat nepřiměřenost těchto podmínek. Ve sporech, jejichž hodnota je často nízká, mohou být náklady na advokáty vyšší než částky, které jsou ve hře, což může spotřebitele odradit od toho, aby namítal použití nepřiměřené podmínky.

V této souvislosti lze upozornit např. na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze ze dne 15. června 2010, sp. zn. 9 Cmo 363/2009, z něhož plyne, že není v rozporu se směrnici Rady 93/13/EHS ani s § 55 a 56 OZ, implementujícími zmíněnou Směrnici, že předmětná spotřebitelská smlouva obsahovala rozhodčí doložku. Ostatně, též rozsudek ve věci *Elisa María Mostaza Claro v. Cento Móvil Milenium* nedovodil obecný zákaz řešení sporů ze spotřebitelských smluv v rozhodčím řízení.

Stejnou filozofií je veden čl. 24 směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. 4. 2004, o smlouvách o spotřebitelském úvěru, který stanovuje členským státům povinnost zajistit zavedení vhodných a účinných postupů pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami. Právní úprava spotřebitelských smluv, uvedená v § 51a a násl. OZ, nevylučující sjednání rozhodčí smlouvy pro spory ze spotřebitelských smluv, je v souladu se

---

²⁴⁰ Takovou nepřipustnou rozhodčí doložkou by byla taková, která by obsahovala ustanovení, že rozhodce volí z řad svých zaměstnanců věřitel, nebo například taková, která by stanovila, že s obsahem rozhodčího spisu se smí seznámit pouze věřitel.

Směrnicí. Ve spotřebitelských smlouvách mohou být sjednány rozhodčí smlouvy, pokud neobsahují ujednání, jež by způsobovalo významnou nerovnováhu v právech a povinnostech neprospěch spotřebitele.“

Tato práce se nezabývá ani občanským právem procesním ani aktuálním stavem soudní soustavy a nebude tedy pojednávat o podrobnostech efektivnosti justice, vhodnosti, či nevhodnosti rozhodčího řízení, kdy smyslem předchozích řádků bylo sdělit názor na možnost zakotvení rozhodčích doložek do smluv o spotřebitelském úvěru ryze z pohledu občanského práva hmotného. Rozhodčí doložka tedy dle mého názoru ve smlouvě o spotřebitelském úvěru stanovena být může, nicméně je nutné se ze strany soudů zabývat tím, zda jde o ustanovení přiměřené, či nikoli.²⁴¹

Jak je zdůrazňováno v různých částech této práce, je vždy nutné k posouzení jednotlivých případů užit tzv. testu nepřiměřenosti. Jeho základy se nachází v samotné směrnici 93/13/EHS, kde je stanovena v čl. 3 směrnice. Je nutné posoudit, zda smluvní ujednání je v rozporu s požadavkem přiměřenosti (poctivosti) a způsobuje významnou nerovnováhu v právech smluvních stran. Z tohoto pohledu nutno hodnotit rozhodčí doložky individuálně.

Právní zástupci spotřebitelů totiž leckdy staví své klienty ad hoc proti rozhodcům s tím, že jsou to právě oni, kdo může za povinnost zaplatit dlužnou částku. Je ovšem důležité připomenout, že pokud by se řízení nekonalo před rozhodcem, ale před obecným soudem, výsledek soudu pro spotřebitele, který neuhradil svůj dluh by byl stejný, tzn. povinnosti zaplatit dlužnou částku by se spotřebitel nevyhnul a nelze tedy jednoznačně paušalizovat nevhodnost rozhodčího řízení. Je třeba nahlížet na něj objektivně, z různých pohledů a vždy v souladu s právem.

---

²⁴¹ Autor si je vědom stanoviska Ústavního soudu vyjádřeného nálezelem ze dne 1. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, kde Ústavní soud vyslovil právní názor, podle něhož byla ve spotřebitelské smlouvě sjednaná rozhodčí doložka ve prospěch tzv. arbitrážního centra, v daném případě sdružení Asociace arbitrů, neplatná.

5 Vybrané otázky nového občanského zákoníku

Jak bylo uvedeno v této práci dříve, nový občanský zákoník výrazně zasáhne do smluvních vztahů uzavřených jejich účastníky. Jelikož je tato práce omezeného rozsahu, nebude samozřejmě cílem této kapitoly rozebrat veškeré dopady nového občanského zákoníku²⁴², který kompletně změní úpravu smluvních vztahů s velkým zdůrazněním na autonomii vůle.

Návrh zákoníku se např. vrací ke klasické tradiční české právní terminologii, od níž se občanské zákoníky z r. 1950 a 1964 postupně odvrátily zavedením jednak některých slovakismů při unifikaci českého a slovenského práva (např. „právní úkon“, „výpůjčka“, „neopomenutelný dědic“), jednak právnických neologismů podmíněných totalitní ideologií nebo na tuto ideologii se odvolávajících (např. „účastník“ místo „osoba“, „způsobilost k právním úkonům“ místo „svéprávnost“, „návrh na uzavření smlouvy“ místo „nabídka“, „smlouva o sdružení“ místo „společenská smlouva“ apod.)²⁴³

Cílem této části práce je upozornit pouze na některé dílčí aspekty nového civilního kodexu, které se budou bezprostředně týkat spotřebitelských úvěrů.

5.1 Nová úprava typizované smlouvy o úvěru

Nový občanský zákoník nově inkorporuje smlouvu o úvěru jako jeden smluvní typ mezi ostatní smlouvy, a v podstatě tím odstraňuje problematiku dvojkolejnosti smluvních vztahů, s již se momentálně spotřebitelský úvěr potýká.²⁴⁴ Nově je tedy smlouva o úvěru upravena v ustanoveních § 2231 až 2238 NOZ.

---

²⁴² Pokud bude zákon zákonodárci opravdu přijat, což si v současnosti úřadující ministr spravedlnosti vzal jako jeden ze svých cílů. Viz např. ZINKE, Jitka. *Novým ministrem spravedlnosti je Jiří Pospíšil* [online]. Justice.cz, 13. července 2010 [cit dne 30. července 2010]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=312939>>.

²⁴³ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 249.

²⁴⁴ Viz rozdílná úprava promlčení v občanském a obchodním zákoníku, rozdílná úprava úroků, absence některých prvků v obchodním zákoníku či zákoníku občanském a další.

Smlouvou o úvěru se úvěrující zavazuje, že úvěrovanému poskytne na jeho požádání a v jeho prospěch peněžní prostředky do určité částky, a úvěrovaný se zavazuje poskytnuté peněžní prostředky vrátit a zaplatit úroky.

Návrh ustanovení o smlouvě o úvěru je s drobnými úpravami převzatý z platného obchodního zákoníku (§ 497 a násl.). Ze stejných důvodů, z jakých se v úpravě smlouvy o půjčce upouští od označení stran jako věřitele a dlužníka, se totéž označení vypouští i ve vztahu k stranám úvěrové smlouvy (i sama důvodová zpráva k vládnímu návrhu obchodního zákoníku o nich uvádí, že „nejsou zcela přesné“). Z toho důvodu se navrhuje označit strany úvěrové smlouvy zpodstatněnými adjektivy „úvěrovaný“ a „úvěrující“. V ostatním se dosavadní úprava až na drobné stylistické zásahy dle důvodové zprávy nemění.²⁴⁵

Je nicméně na místě podotknout, že v ustanovení § 506 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, je zakotveno, že je-li dlužník v prodlení s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce, je věřitel oprávněn od smlouvy odstoupit a požadovat, aby dlužník vrátil dlužnou částku s úroky. Odstoupení věřitele od smlouvy nemá vliv na zajištění závazků z této smlouvy.

Je zajímavé, že zatímco ze smlouvy o úvěru bylo toto ustanovení v novém civilním kodexu vypuštěno, dostalo se do § 2230 NOZ smlouvy o půjčce (nově smlouvy o zápůjčce), když je v novém občanském zákoníku stanoveno, že bylo-li ujednáno vrácení zápůjčky ve splátkách, může zapůjčitel od smlouvy odstoupit a požadovat splnění dluhu i s úroky při prodlení vydlužitele (v současném znění zákona dlužníka) s vrácením více než dvou splátek nebo jedné splátky po dobu delší než tři měsíce.

Nový občanský zákoník tedy počítá v tomto směru s jakousi specialitou vůči svému ustanovení § 1779, kde je stanoveno, že bylo-li ujednáno plnění ve splátkách a nesplnil-li dlužník některou splátku, má věřitel právo na vyrovnání celé pohledávky, pokud si to strany ujednaly. Toto právo může věřitel uplatnit nejpozději do splatnosti nejbližší příští splátky.

Návrh vychází ze zásady, že dlužník má povinnost plnit dluh jako celek. Bere se však v úvahu dosavadní úprava, která odpovídá i evropským standardům, že dlužníku nelze bránit, aby dluh plnil i po částech, třebaže to nebylo ujednáno (což nevylučuje, aby si strany ujednaly opak). Proto se přejímá konstrukce § 566 platného

---

²⁴⁵ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 431.

občanského a § 329 obchodního zákoníku, zakládající povinnost věřitele přijmout i plnění částečné.

Přejímá se rovněž tradiční zásada, podle které výhoda splátek i případná ztráta této výhody musí být zvlášť ujednány.²⁴⁶ Je tedy jasné, že společnosti, jež jsou v novém znění zákona označeny jako úvěrující, samozřejmě zakotví své právo odstoupit od smlouvy hned v případě prvního deliktního jednání úvěrovaného, který při absenci zaplacení byť jen jediné splátky bude povinen splnit úvěrujícímu celý jeho dluh, což jim nový občanský zákoník umožňuje v ustanovení § 506. To se samozřejmě bude týkat případů, kdy byly domluveny splátky úvěru, tedy prakticky 99 procent spotřebitelských úvěrů.

Ustanovení § 2233 stanoví, že zvláštní úplatu za ujednání závazku poskytnout úvěr lze ujednat jen tehdy, je-li poskytování úvěrů předmětem podnikání úvěrujícího z hlediska zákona č. 145/2010 konformní s příslušnými předpisy o odměnách zprostředkovatelských úvěrů, když je stanoveno, že nově musí být od 1. 1. 2011 zprostředkovatelé spotřebitelských úvěrů držiteli příslušného živnostenského oprávnění.

Úvěrovaný může uplatnit právo na poskytnutí peněz ve lhůtě určené ve smlouvě. Není-li lhůta ujednána, může právo uplatnit, dokud závazek ze smlouvy trvá. Úvěrující poskytne úvěrovanému peněžní prostředky na jeho žádost v době určené v žádosti; neurčí-li úvěrovaný dobu plnění v žádosti, poskytne je úvěrující bez zbytečného odkladu.

Nová úprava smlouvy o úvěru upravuje i tzv. zásadu účelovosti úvěrových smluv. Váže-li smlouva použití úvěru jen na určitý účel, může úvěrující omezit poskytnutí peněz pouze na plnění povinností úvěrovaného vzniklých v souvislosti s tímto účelem. Mají-li být peněžní prostředky použity podle smlouvy pouze na určitý účel a úvěrovaný je použije na jiný účel, může úvěrující od smlouvy odstoupit a požadovat, aby úvěrovaný bez zbytečného odkladu vrátil co od něho získal i s úroky. To platí i tehdy, je-li použití peněz k smluvenému účelu nemožné.

Z tohoto úhlu pohledu je tedy jasné, že ob stojí dosavadní pojetí úvěrů z hlediska účelovosti, kdy poskytnutí peněžních prostředků věřitelem (úvěrujícím) může být vázáno na určité podmínky.

---

²⁴⁶ Tamtéž s. 411

V současné době panuje shoda na tom, že úvěry lze poskytovat k jakémukoli nedostatku peněžitých prostředků.²⁴⁷ Lze tedy shrnout, že z hlediska formulování smluvního typu smlouvy o úvěru se toho mnoho nemění, ovšem možnost úvěrujícího odstoupit od smlouvy až po absenci úhrady více splátek by bylo dle mého názoru vhodné upravit. V tomto směru by bylo zřejmě záhodno nový občanský zákoník změnit, pokud k tomu samozřejmě bude politická a společenská vůle.

5.2 Určitost právních úkonů a její vliv na spotřebitelské úvěry

Za jeden z největších problémů současného občanskoprávního kodexu osobně považuji přehnané zdůrazňování důležitosti určitosti právních úkonů a povinnosti činit je v určité formě, za splnění typových znaků některých smluv.²⁴⁸

I když je v současném znění zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů stanoveno, že se za bezdůvodné obohacení nepovažuje, bylo-li přijato plnění promlčeného dluhu nebo dluhu neplatného jen pro nedostatek formy, občanský zákoník některé smlouvy příliš přísně trestá neplatností v případě formálních nedostatků.

S povděkem lze kvitovat ustanovení § 521 návrhu nového občanského zákoníku, které stanoví, že na právní jednání je třeba spíše hledět jako na platné než jako na neplatné. Je totiž zřejmé, že je nutné zakládat smluvní vztahy mezi subjekty smluvních vztahů v první řadě platně, ale vždy je nutno pamatovat na určitou míru spravedlnosti.

Povaze soukromého práva a rozumné potřebě běžných soukromých občanských styků odpovídá jako hlavní zásada pravidlo, že je namíste hledat spíše důvody pro platnost právního jednání než pro jeho neplatnost (zásada *potius valeat actus quam pereat*). Proto je také tato zásada výslovně formulována jako první právní pravidlo uvozující ustanovení o neplatnosti právních jednání.

Favorizace platnosti právního jednání před jeho neplatností je významná, vzhledem k tomu, že přetrvávající tradice formalistického vnímání práva, vyrostlá na

---

²⁴⁷ MAREK, Karel. Pojem úvěru a zásady úvěrování. *Právní rádce*, 2006, roč. 14, č. 10, s. 21.

²⁴⁸ Srovnej např. zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a pronájmu nebytových prostor, ve znění do 12. 11. 1999, kdy smlouva o nájmu nebytových prostor požadovala k platnosti dokonce souhlas národního výboru, nehledě na skutečnost, že v případě absence specifikace nebytových prostor či vynechání jednoho pojmového znaku byla taková smlouva neplatná.

základech zdejší doktríny 50. a zejména 60. a 70. let minulého století, stále sleduje opačné trendy odrážející se jak v právní praxi, tak zejména v judikatuře. S touto koncepcí, odpovídající v podstatě totalitnímu právnímu myšlení a někdejší potřebě totalitního státu šikanovat soukromý život, se rekodifikované soukromé právo musí důsledně rozejít.

Zásadní hledisko, že je především zapotřebí respektovat skutečnou vůli jednajících osoby, vyjadřuje i ustanovení, kterým se navrhuje stanovit, že má-li neplatné právní jednání náležitosti jiného právního jednání, které je platné, lze se jej dovolat, je-li z okolností zřejmé, že vyjadřuje vůli jednajících osoby. V tom směru se recipuje § 41a odst. 1 platného občanského zákoníku.

Právní pravidlo o chybách v psaní a o početních chybách se přejímá z dosavadní úpravy (§ 37 odst. 3 platného občanského zákoníku). Z nově navržené formulace spočívající ve slovech, že tyto chyby „nejsou právnímu jednání na újmu“ vyplývá, že z uvedených důvodů se nelze dovolat ani neplatnosti právního jednání ani jeho neexistence pro neurčitost nebo nesrozumitelnost.²⁴⁹

Jestliže je v novém občanskoprávním kodexu upuštěno od rovnosti účastníků, protože právnická a fyzická osoba si už co do své podstaty nemohou být rovny, je na místě, aby byla dodržena jakási povinnost spravedlnosti vůči fyzickým osobám - spotřebitelům.

V novém občanskoprávním kodexu jednoznačně postrádám pojem „výraznost“. Jestliže je v ustanovení § 5 zákona č. 145/2010 Sb., zákona o spotřebitelském úvěru, stanoveno, že věřitel poskytne spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu a všechny informace musí být stejně výrazné, bylo by vhodné, aby podobné ustanovení bylo i v novém civilním kodexu.²⁵⁰

Ano, každý odpovídá za svá práva a povinnosti, ale jestliže chceme zvýraznit odpovědnost jednotlivých subjektů za jejich činy, je nutno je na podobné věci náležitě připravit. Budou-li proto například veškeré informace na smlouvách napsány stejnou velikostí písma, nemůže se nikdo vmlouvat ani na „dobré mravy“ na straně jedné

---

²⁴⁹ ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 431.

²⁵⁰ Pominu-li ust. § 1611, které praví, že ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat, je neúčinné. Důvodová zpráva toto ustanovení vysvětluje tak, že však nejde jen o ustanovení s neočekávaným obsahem, ale i ustanovení vyjádřená pro druhou stranu nejasně, nebo drobným, špatně čitelným písmem, pokud mění nebo doplňují obsah smlouvy způsobem, který druhá strana nemohla rozumně očekávat. Nezbyvá než doufat v erudovanost českých soudů.

ani na „nepoctivost“ na straně druhé. Stanovit jednoduchou povinnost uvádět veškeré informace pro spotřebitele stejnou velikostí písma by dle mého názoru spotřebitelsko-podnikatelskému styku jednoznačně prospěla.

Jistou paralelu lze nalézt v ustanovení § 1669 návrhu občanského zákoníku, který stanoví, že veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva, což ochrana spotřebitele samozřejmě jednoznačně vyžaduje. Právní pravidlo se přejímá zejména z čl. 5 směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách a čl. 4 směrnice 97/7/ES a z čl. 5 o ochraně spotřebitele v případě smluv uzavíraných na dálku. Je zapotřebí mít v této souvislosti na paměti, že jde o jiný právní požadavek, než jaký právní úprava spojuje s určitostí a srozumitelností projevu vůle, a také s odlišnými právními následky. Z čl. 5 směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách vyplývá požadavek, aby byl spotřebitel řádně informován. Nedostane-li se mu jasných a srozumitelných sdělení navrhovaným způsobem není následkem neplatnost, nýbrž může jít porušení informační povinnosti zakládající spotřebitelovo právo odstoupit od smlouvy podle následujících ustanovení za výhodnějších podmínek. S nejednoznačnými formulacemi připouštějícími různý výklad se pojí také ten právní následek, že se obsah smlouvy vyloží způsobem příznivějším pro spotřebitele.²⁵¹

Ustanovení, která tímto způsobem chrání spotřebitele, nalezneme i v § 1657, který upravuje doložka ve smlouvě uzavřené adhezním způsobem. Smlouva uzavřená adhezním způsobem je smlouva, která je předem vyhotovena jednou ze stran. Ve všeobecném vnímání je to smlouva formulářového typu, kdy se takovéto smlouvy vyskytují v současnosti velmi často.

Dle nového občanského zákoníku je adhezní smlouva platná²⁵², pokud odkazuje na podmínky uvedené mimo vlastní text smlouvy za situace, byla-li slabší strana na doložku a její význam upozorněna nebo prokáže-li se, že význam doložky musela znát. To odpovídá i ustanovení § 1611 návrhu, který stanoví, že ustanovení obchodních podmínek, které druhá strana nemohla rozumně očekávat je neúčinné, nepřijala-li je tato strana výslovně; k opačnému ujednání se nepřihlíží. Zda se jedná o takové ustanovení, se posoudí nejen vzhledem k jeho obsahu, ale i ke způsobu jeho vyjádření.

---

²⁵¹ Tamtéž s. 405

²⁵² Respektive v jazyce nového občanského zákoníku „vyvolává právní následky“.

Otázkou aplikační praxe bude dokazování toho, že všichni spotřebitelé mají znát určité doložky, význam slov atp. předem. Také proto nový civilní kodex zakotvuje možnost, a v podstatě i povinnost, upozornit spotřebitele na některé prvky obsahu smlouvy dopředu, což je konformní se současnou spotřebitelskoprávní politikou.

Nejblíže se mému požadavku přiblížilo ustanovení § 1658, kde je určeno, že obsahuje-li smlouva uzavřená adhezním způsobem doložku, kterou lze přečíst jen se zvláštními obtížemi, nebo doložku, která je pro osobu průměrného rozumu nesrozumitelná, je tato doložka platná, nepůsobí-li slabší straně újmu nebo prokáže-li druhá strana, že slabší straně byl význam doložky dostatečně vysvětlen.

Na argumenty namítající rozsáhlou autonomii vůle ve smluvních vztazích lze odpovědět dalším ustanovením nového občanského zákoníku, kde je stanoveno, že odchýlí-li se strany od § 1657 nebo § 1658²⁵³ nebo vyloučí-li některé z těchto ustanovení, nepřihlíží se k tomu. To neplatí pro smlouvy uzavřené mezi podnikateli, ledaže strana prokáže, že doložka uvedená mimo vlastní text smlouvy a navržená druhou smluvní stranou hrubě odporuje obchodním zvyklostem a zásadě poctivého obchodního styku.

V oblasti určitosti, resp. „výraznosti“ právních úkonů, potažmo tedy právních jednání odpovídá nový občanský zákoník současným požadavkům ochrany spotřebitele a nemám proti němu v tomto ohledu žádné výhrady. Bylo by sice dle mého názoru vhodnější vtělit přímo do kodexu povinnost uvádět všechny informace stejným písmem, což by ovšem na druhé straně mohlo vést k zbytečnému formalismu a dalšímu vytváření výjimek. To by bylo v této oblasti kontraproduktivní, a tak je ve svém výsledku řešení, zvolené tvůrci nového občanského zákoníku, správné.

---

²⁵³ Povinnost podat všechny potřebné informace přehledně a ve srozumitelném jazyce.

5.3 Edukace spotřebitelů a její důležitost pro nový občanský zákoník

I když má nový občanský zákoník mnohé odpůrce²⁵⁴, jedno mu nelze nikým upřít: Souhlasím s Eliášem, že úkolem civilního kodexu není „zavřít život do klece“ a současnou úpravu soukromého práva je třeba směřovat k jakémusi praktickému fungování života²⁵⁵. Mám za to, že přinejmenším odstranění dvojkolejnosti úpravy smluvních závazků přispěje jak k ochraně spotřebitele ve smyslu příslušných předpisů, tak i k rovnosti smluvních stran „podnikatel - spotřebitel“.

Právo není od společnosti izolováno, ale na některé věci dle mého společnost zatím není připravena. Doposud byla např. výše úroků z prodlení stanovena pro spotřebitele zákonným předpisem, kdy zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů v ustanovení § 517 odst. 2 praví, že jde-li o prodlení s plněním peněžitého dluhu, má věřitel právo požadovat od dlužníka vedle plnění i úroky z prodlení, není-li podle tohoto zákona povinen platit poplatek z prodlení; výši úroků z prodlení a poplatku z prodlení stanoví prováděcí předpis. Nový občanskoprávní kodex toto pravidlo mění a umožňuje stanovovat úroky z prodlení smluvně. Akcentuje se tedy autonomie vůle.

Osobně sice požadavek nového civilně-právního kodexu oceňuji, ovšem je na akcent autonomie vůle připraven i spotřebitel? Osnova nového občanského zákoníku stanoví, že nezakazuje-li to zákon výslovně, mohou si osoby ujednat práva a povinnosti odchylně od zákona; zakázána jsou ujednání porušující dobré mravy, veřejný pořádek nebo změna práv týkající se postavení osob, včetně práva na ochranu osobnosti. Doufejme, že takové ustanovení bude pro spotřebitele dostatečnou ochranou a soudy jej budou umět řádně praktikovat. Jinak bude český spotřebitel utopen v moři pomyslné smluvní volnosti, otráven solí smluvní svobody, kdy sůl je sice nad zlato, ale v přemíře škodí a může i zabíjet; stejné je to i s autonomií vůle.

Dle mého názoru není spotřebitel na příliš velkou autonomii vůle připraven. Obzvláště v oblasti financí, která je prostě a jednoduše pro typického spotřebitele

---

²⁵⁴ KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 40, č. 2, s. 19 - 21.

²⁵⁵ ELIÁŠ, Karel. K článku JUDr. Stanislava Křečka „Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku“. *Bulletin advokacie*, 2008, č. 3, s. 22 - 25.

oblastí existenční. Funguje sice již Národní strategie finančního vzdělávání, která je uceleným systematickým přístupem k posílení finanční gramotnosti občanů České republiky (dále jen ČR), ale tuší průměrný spotřebitel, co to vlastně „národní finanční strategie“ je?

Cílem strategie je vytvoření systému finančního vzdělávání pro zvyšování úrovně finanční gramotnosti v ČR. Tato strategie navazuje na řadu koncepčních kroků v oblasti ochrany spotřebitele a vzdělávání na evropské i mezinárodní úrovni, vychází z doporučení mezinárodních organizací, jako je OECD²⁵⁶ nebo EU²⁵⁷; bohužel nutno dodat, že vzdělávání spotřebitelů na národní úrovni je u nás na rozdíl od legislativy dosud „v plenkách“.

I když je tento problém na první pohled mimoprávní, domnívám se, že bez lepší edukace není spotřebitel na nový občanský zákoník zatím připraven. Je pravda, že úvaha v této části kapitoly nespadá čistě do roviny občanského práva hmotného, ale podle mého soudu ji bylo nutné učinit, jelikož vnímání nového občanského zákoníku společností bude mít samozřejmě vliv na jeho životnost. Byla by škoda, kdyby tak progresivní předpis byl ve výsledku zrušen nebo „osekán“ novelizacemi, jenom proto že nebyl pochopen.

---

²⁵⁶ Např. Recommendation on Good Practices for Financial Education Relating to Private Pensions, OECD, 2008 a Recommendation on Good Practices on Financial Education and Awareness Relating to Credit, OECD, 2009.

²⁵⁷ Např. Zelená kniha o maloobchodních finančních službách na jednotném trhu, z níž mj. vyplývá, že za oblast finančního vzdělávání jsou odpovědné jednotlivé členské státy.

6 Komparace zkoumané oblasti se zahraniční právní úpravou

S ohledem na skutečnost, že právně-spotřebitelská politika je v našem právním prostředí zahraničním importem, bude cílem mojí práce také poukázat na některé rozdíly, které vykazuje česká právní úprava oproti úpravám ve Spojených státech amerických či Spojeném království Velké Británie a Severního Irska, kde mají spotřebitelské úvěry delší právní tradici než v našem právním řádu.

Cílem kapitoly není detailní rozbor jednotlivých právních předpisů, pouze poukázání na některé aspekty těchto právních úprav, které by mohly být pro náš právní řád inspirací, popřípadě upozornění na některé oblasti, které jsou ošetřeny shodně jako u nás.

Ačkoli nejsem zastáncem ochrany spotřebitelů za každou cenu²⁵⁸, nutno přiznat, že se náš právní systém pomalu ale jistě přibližuje zahraničním právním úpravám. Je to logické, jelikož některé instituty byly za odlišné politické situace panující v minulých letech nemyslitelné. Ochrana spotřebitele jako jednotlivce nehrála a s ohledem na politickou situaci ani nemohla hrát důraznou roli, a navíc je také jasné, že jsme momentálně nuceni k přijímání nových předpisů kvůli našemu vstupu do příslušných evropských struktur.

Zatímco v našem právním řádu se zákonodárce soustředil na ochranu „společenského vlastnictví“, západní právní kultury se snažily co nejvíce ochránit jednotlivce, a určitým způsobem i celý demokratický systém, který je na svobodě jednotlivce bezpochyby vystavěn. Ať už se to podařilo nebo ne, v oblasti ochrany spotřebitele mají západní státy určitý náskok²⁵⁹ a je proto logické, že dříve zmíněná směrnice o spotřebitelských úvěrech z roku 2008 má s právní úpravou v USA a Spojeném království shodné rysy. Byla jimi totiž inspirována.

Ve Spojeném království je právní oblast spotřebitelských úvěrů pokryta v zákonech The Consumer credit Act 1974 (c. 39) a The Consumer credit act 2006 (c. 14). Consumer credit Act (1974 c. 39). Druhý právní předpis na předchozí

---

²⁵⁸ Viz DOHNAL, Jakub. Obrana spotřebitele, nebo bránění obchodnímu styku? *Bulletin advokacie*, 2010, č. 5, s. 66 – 69.

²⁵⁹ Viz například přehledný web, který uvádí stručně základní práva spotřebitelů při poskytování těchto úvěrů <<http://whatconsumer.co.uk/consumer-credit-act-rights/>>. Tento web má výrazně přehlednější charakter oproti jeho české obdobě (která je pouhým překladem původního evropského webu) <<http://www.dolceta.eu/ceska-republika/index.php>>.

v podstatě navazuje a rozvíjí jej, v souladu s příslušnými evropskými směrnicemi²⁶⁰. V USA existuje právní předpis obdobného obsahu s názvem The Consumer credit protection act z roku 1968 (Pub. L. No. 90--321; 82 Stat. 146) v různých doplněních.²⁶¹

Právní úprava spotřebitelských úvěrů ve Spojených státech je komplexní v kombinaci státního a federálního práva, kdy většina států má svou vlastní právní úpravu, kterou používá při půjčování peněz spotřebitelům.²⁶² Jednotlivé dílčí předpisy upravují například míru úroků, které mohou být účtovány spotřebitelům, případně praktiky, které mohou být používány k vymáhání dluhů spotřebitelů.²⁶³ Tato norma obsahuje pět „podpředpisů“. Těmi jsou Truth in Lending Act z roku 1968, Fair Credit reporting Act z roku 1970, The Equal credit opportunity Act z roku 1974, Fair debt Collection Practises Act z roku 1977, The Federal Bankruptcy Code z roku 1978.²⁶⁴

Truth in lending act z roku 1968 je dobrým příkladem toho, jak jsou v současném unijním systému přejímány některé zahraniční instituty. Tento právní akt upravuje už od sedmdesátých let minulého století podmínky, za kterých jsou poskytovány úvěry spotřebitelům. Znamená to, že zakotvuje povinnosti věřitelů, kteří musí spotřebitele před uzavřením smlouvy informovat o podstatných náležitostech smlouvy v tom smyslu, že jsou povinni uvádět veškeré poplatky a úroky²⁶⁵. Zajímavé je srovnání s naším právním řádem, který obdobný institut přináší až o několik desítek let později v zákoně č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, ve znění pozdějších předpisů, kde jsou v ustanovení § 4 stanoveny některé požadavky na smlouvu, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr.

V ustanovení § 5 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů je stanoveno, že věřitel poskytne spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu.

---

²⁶⁰ Momentálně je i on samozřejmě měněn v souladu se směrnicí o spotřebitelském úvěru. Více viz Department for business innovation and skills. *Implementation impact assessment consumer directive* [online]. Department for business innovation and skills, 21. ledna 2010 [cit. 3. července 2010]. Dostupné na <<http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/consumer-issues/docs/10-916-implementation-impact-assessment-consumer-credit-directive>>.

²⁶¹ FINLAY, Steven. *Consumer credit fundamentals*. 2. vydání. Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2008, s. 110.

²⁶² Obiter dictum nutno poznamenat, že obdobná situace je v podstatě v Evropské unii, která má jednotnou směrnici o spotřebitelském úvěru, ovšem rozdílné úpravy v jednotlivých členských státech.

²⁶³ Právní předpisy ve zvykovém právním systému jsou na rozdíl od našeho právního řádu povětšinou mixem procesních a hmotných norem, na rozdíl od přísného rozdílného pojetí procesních a hmotných norem u nás.

²⁶⁴ Odkazy na všechny zahraniční předpisy jsou pro přehlednost uvedeny v bibliografii této práce.

²⁶⁵ FINLAY, Steven. *Consumer credit fundamentals*. 2. vydání. Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2008, s. 112.

V této příloze zákon vyjmenovává veškeré náklady, o kterých musí být spotřebitel informován, což je obdoba americké úpravy. Ustanovení § 106 Consumer credit protection Act (Pub. L. No. 90--321; 82 Stat. 146) stanoví, že výše nákladů ve spotřebitelských úvěrech je stanovena jako suma všech poplatků, jež jsou placeny ať už přímo, či nepřímo osobou, které byl úvěr uvolněn.²⁶⁶

S povděkem lze kvitovat, že zatímco náš právní řád do nákladů spotřebitelského úvěru zahrnuje i odměny jeho zprostředkovatelů²⁶⁷, v americkém právu lze tuto odměnu účtovat zvlášť, když je v ustanovení § 106 dále stanoveno, že poplatky by neměly obsahovat odměnu třetím stranám a jejím zástupcům, pokud o tom nebyl spotřebitel informován, a uvádí dále takové typy poplatků.

Pokud odhlédneme od mírné rozdílnosti obou předpisů dané rozdílností právních řádů i tím, že americký právní předpis, týkající se spotřebitelských úvěrů, upravuje na rozdíl od našeho právního předpisu i hypotéky, lze nalézt některé shodné prvky.²⁶⁸ Co se týče Fair Credit reporting Act z roku 1970, ten je v podstatě obdobou našeho zákona na ochranu osobních údajů, což odpovídá rozdílnosti právních úprav. Tento předpis upravuje nakládání s osobními údaji a jejich shromažďování.²⁶⁹ Spotřebitelé mají právo od věřitele dostat jednou za rok výpis o všech informacích, kterými o nich věřitel disponuje. Jsou to informace, které jsou zaznamenány v institutech, které jsou v podstatě obdobou našeho centrálního registru dlužníků a obdobných institutů.

Je zajímavé sledovat, že zatímco naše justice řeší problémy s tím, že se spotřebitelské úvěry poskytují skoro každému, a i proto byla do zákona č. 145/2010 Sb., zakomponována povinnost posuzovat bonitu dlužníků²⁷⁰, The Equal credit opportunity Act z roku 1974 naopak zabraňuje diskriminačním praktikám proti lidem uvnitř určité sociální skupiny, při žádostech o poskytnutí spotřebitelských úvěrů. Zákon zakazuje zamítnutí poskytnutí spotřebitelského úvěru, byť i částečně, na základě rasy, náboženství, národnosti, původu či rodinného stavu.²⁷¹

---

²⁶⁶ „Except as otherwise provided in this section, the amount of the finance charge in connection with any consumer credit transaction shall be determined as the sum of all charges, payable directly or indirectly by the person to whom the credit is extended.“

²⁶⁷ Viz ustanovení § 17 odst. 2 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů

²⁶⁸ Např. informační povinnosti, roční procentuální sazbu nákladů apod.

²⁶⁹ Tamtéž s. 115

²⁷⁰ Ustanovení § 9 odst. 1 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů

²⁷¹ United state code, title 15, chapter 41 § 1691 (Scope of prohibition) uvádí doslova: „It shall be unlawful for any creditor to discriminate against any applicant, with respect to any aspect of a credit transaction— on the basis of race, color, religion, national origin, sex or marital status, or age

Tento zákon rovněž zakotvuje povinnost věřitelů sdělit spotřebitelům do třiceti dnů, zda jejich žádost byla schválena, či nikoli. Toto oznámení musí být písemné, a v případě, že je zamítavé, musí obsahovat řádné odůvodnění. Podobně toto musí být splněno, jestliže se někdo rozhodne přerušit spotřebiteli poskytování úvěru.²⁷²

Fair debt Collection Practises Act z roku 1977 a Federal Bankruptcy Code z roku 1978 jsou obdobou našeho exekučního řádu, potažmo insolvenčního řízení. Z hlediska občanského práva hmotného neobstojí při komparaci, proto se jimi tato práce nebude podrobněji zabývat.

O něco blíže našemu právnímu systému je britská právní úprava v Consumer credit Act, která na rozdíl od amerického Consumer credit protection Act nezahrnuje hypotéky. Ve Spojeném království jsou stejně jako u nás z regulace spotřebitelských úvěrů vyloučeny půjčky peněz zajištěné nemovitostmi²⁷³.

Stejně jako náš právní řád i anglický Consumer credit Act je ovlivněn změnou dle Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl., ač v některých oblastech zůstává nezasažen. Článek 17 této směrnice stanoví, že jsou-li práva věřitele plynoucí z úvěrové smlouvy nebo samotná smlouva postoupeny třetí osobě, může spotřebitel uplatnit vůči postupníkovi veškeré právní prostředky, které měl k dispozici vůči původnímu věřiteli, včetně vzájemného započtení pohledávek, pokud je to v dotyčném členském státě povoleno.

Tato oprávnění postupitele, potažmo postupníka jsou známy i v naší právní úpravě velmi dlouhou dobu v ustanovení § 529 odst. 1 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, kdy námitky proti pohledávce, které dlužník mohl uplatnit v době postoupení, zůstávají mu zachovány i po postoupení pohledávky. To ostatně odpovídá i stále aktuálním právním principům a zásadám. Postoupení pohledávky je vůči dlužníkovi platné od doby, kdy se o něm dozví; původní věřitel je tedy povinen dlužníkovi sdělit, že došlo k postoupení pohledávky,

---

(provided the applicant has the capacity to contract); because all or part of the applicant's income derives from any public assistance program; or because the applicant has in good faith exercised any right under this chapter."

²⁷² JASPER, Margaret. *Consumer rights law*. 2. vydání. London: Oxford University Press, 2007 s. 40.

²⁷³ Ustanovení § 2 písm. a) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů stanoví, že tento zákon se nevztahuje na odloženou platbu, půjčku, úvěr nebo jinou obdobnou finanční službu, poskytnutou pro účely bydlení, v níž je pohledávka zajištěna zástavním právem k nemovitosti.

případně k tomu povinen není za situace, kdy dlužníkovi oznámí postoupení nový věřitel.

S naší právní úpravou koresponduje v této oblasti i legislativa Spojeného království. The Law of Property Act (1925 c. 20) v čl. 136 stanoví povinnost postoupitele oznámit dlužníkovi písemně postoupení pohledávky.

V příslušné kapitole této práce je pojednáno o povinnosti věřitele poskytnout spotřebiteli - dlužníkovi dostatek informací k tomu, aby se mohl rozhodnout, zda smlouvu uzavře, či nikoli a stejně tak musí být informován o náležitostech a trvání smlouvy v průběhu její samotné existence.

Současná právní úprava ve Spojeném království samozřejmě tyto instituty zná také, nicméně s ohledem na princip maximální harmonizace směrnice o spotřebitelských úvěrech, budou veškeré předpisy členských států Unie sjednoceny bez možnosti vnitrostátních odchylek, a když tak pouze tam kde je to ve směrnici výslovně stanoveno.

S ohledem na výše uvedené je zřejmé, že shodné prvky v oblasti spotřebitelských úvěrů lze nalézt v několika právních řádech vyspělé západní Evropy, kam se chce zařadit také náš stát. Při probíhajících sjednocujících procesech lze očekávat postupné sjednocení národních právních úprav do jednoho obdobného celku.

V oblasti spotřebitelských úvěrů není jednotnost rozhodně na škodu, nicméně se v zásadě nedomnívám, že bychom nebyli schopni spotřebitelskoprávní politiku, respektive příslušnou legislativu, regulovat účinně sami, pomocí našich právních kapacit. To už je však jiná kapitola, která nepatří do oblasti občanského práva hmotného.

7 Úvahy de lege ferenda

Jak již bylo v této práci uvedeno, poskytování spotřebitelských úvěrů je zasaženo několika ustanoveními zákonů odlišných od předpisů, které jejich poskytování upravují. Jestliže chceme plnohodnotně aplikovat evropské a západní právo na naše podmínky, nelze tak činit za pomoci rozšiřování legislativních výtvorů našich zákonodárců.

Je samozřejmě nutné věnovat se poskytování spotřebitelských poměrů více než rámcově, nicméně i speciální předpis o spotřebitelských úvěrech vyvolává výkladové a jiné problémy. Záměrem této části práce je tedy zamyslet se nad tím, zda některá ustanovení zákona o spotřebitelském úvěru nelze pojmout lépe a efektivněji, účinněji, tak aby bylo možno dosáhnout účel, pro který byl zákon stvořen, tedy poskytování spotřebitelských úvěrů podnikateli ve svobodné hospodářské soutěži, při současné ochraně slabší strany.

7.1 Omezení RPSN

V první řadě je potřebné uvědomit si, že jediným opravdu efektivním krokem k ochraně spotřebitele by bylo omezení horní sazby RPSN, tak aby ji nebylo možno překročit za řádné situace. To by nicméně vedlo k porušení základních lidských práv a zásady svobodného obchodu, což je za momentální společenské situace nepřijatelné. Omezení RPSN je tedy předem odsouzeno k zániku s tím, že je nutné spoléhat se na zlepšení edukace společnosti, která se naučí rozumně odolávat tlakům podnikatelů, jejichž primárním cílem je samozřejmě zisk.

Může se zdát, že tato společenská úvaha s občanským právem hmotným přímo nesouvisí. Právo a společnost jsou ovšem dva naprosto neoddělitelné pojmy, které k sobě dle mého názoru patří již od počátku věků. Společnost je totiž složitě strukturovaným útvarem, který bývá nejčastěji definován jako souhrn jednotlivců a systém jejich vzájemných vztahů, diferenciovaných do celé řady subsystémů²⁷⁴, a

---

²⁷⁴ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008, s. 15.

bez práva a ostatních regulativních systémů²⁷⁵ by společnost těžko zachovávala svou integritu. Naopak právo by bez společnosti nemohlo být tvořeno.

Právo je totiž systém obecně závazných modelů chování (právních norem), vyjadřujících ideály a hodnoty společnosti zorganizované ve stát, stanovený kompetentními státními orgány, určený k organizaci, řízení a kontrole společenských vztahů právem upravených, jejichž zachovávání je vynutitelné státním donucením.

Ochrana spotřebitele je vcelku unikátní sférou, kde je chráněna jedna ze stran více než druhá. Rovnováha stran je zde narušena nutností regulovat určité vztahy mezi spotřebiteli a podnikateli proto, že panuje všeobecná shoda na tom, že spotřebitel jakožto slabší strana musí být chráněn. Příslušní garanti jsou si toho velmi dobře vědomi, snad hnáni pohnutkou, že miliony spotřebitelů EU jsou středobodem tří hlavních úkolů, před kterými EU stojí: růst, zaměstnanost a potřeba znovu se spojit s občany. Ti totiž představují životodárnou mízu pro hospodářství.

Jestliže tedy pojmeme ochranu spotřebitele z hlediska práva jako oblast, kde je nutná regulace společenských vztahů, můžeme se shodnout na tom, že pro moderní dobu je charakteristické posílení úlohy práva na úkor ostatních normativních systémů.²⁷⁶ Bez ochrany spotřebitelů by totiž nebylo dost dobře možné reálné fungování obchodních vztahů spotřebitel - podnikatel.

Existují dvě různá pojetí spotřebitele, od kterých se v jednotlivých státech odvíjí koncepce jejich ochrany, a to tzv. aktivní a pasivní spotřebitel. Aktivní spotřebitel je osoba, která sama vyhledává informace, vzdělává se, je schopna se sama rozhodnout při uzavírání smlouvy, pozorně si přečte podmínky smlouvy, kterou uzavírá a rozhoduje se na vlastní riziko. Oproti tomu pasivní spotřebitel je slabá a důvěřivá osoba, která potřebuje vyšší míru ochrany za pomoci zákonných opatření²⁷⁷.

„*Quid leges sine moribus vanae proficiunt?*“ (Co zmohou zákony bez dobrých mravů?)²⁷⁸ Rozpory existující morálky a kategorie dobrých mravů jsou současným problémem platného a existujícího práva. Z hlediska ochrany spotřebitele je dle mého názoru důležitý právě vztah práva a morálky, kdy typický spotřebitel leckdy nemá možnosti aktivně uplatnit ochranu svých práv před soudem za situace, kdy

²⁷⁵ Kromě práva např. morálka, mravy a náboženství.

²⁷⁶ MARŠÁLEK, Pavel. *Právo ...*, s. 35.

²⁷⁷ TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008, s. 16.

²⁷⁸ KINCL, Jiří. *Dicta et regulae iuris aneb právnické mudrosloví latinské*. Praha: Karolinum, 1990, s. 222.

proti němu stojí velké obchodní společnosti s mnohem většími možnostmi dostupné právní ochrany.

Je známo, že Hart při řešení kolize práva a morálky trval na tom, že tyto dvě kategorie jsou naprosto odlišné. Zatímco právo není derivátem morálky, platnost práva nelze stavět na morálce. Znamé se staly zejména jeho diskuse s lordem Devlinem v 60. letech 20. století, kdy se postavil proti vynucování veřejné morálky pomocí práva. V nich se projevil jako přesvědčený stoupenec liberálních řešení.²⁷⁹

V této oblasti je tedy opravu namíste používat základní právní pojmy, jakými jsou dobré mravy, veřejný pořádek či zásada poctivého obchodního styku, náhradou za regulaci legislativou. Na základě výše uvedených teoretickoprávních argumentů můžeme tedy uzavřít, že omezení sazby RPSN rozhodně není správným krokem a bylo by pouhým omezováním slabší strany, co do její autonomie vůle. Proto není možné občanské právo hmotné tímto způsobem měnit a sazbu RPSN nelze jakkoli omezovat. Lépe bude, pokud zákonodárce bude používat konkrétnější výrazivo a dá zákonům jasný průchod a řád.

7.2 Změna práv a povinností smluvních stran

Povinnování poskytovatelů spotřebitelských úvěrů novými a novými povinnostmi není optimální cestou, jak realizovat cíle směrnice Směrnice Evropského parlamentu a Rady ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS. Jestliže má být dosaženo toho, aby mohl být trh spotřebitelských úvěrů přeshraničně uvolněn, je nutné měřit oběma stranám stejně. V současném právním systému jednoznačně absentuje institut přísnější odpovědnosti za škodu zprostředkovatelů spotřebitelských úvěrů. Tito zprostředkovatelé sice dostali nové povinnosti stanovené zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, nicméně jejich praktická vymahatelnost bude značně obtížná.

Zprostředkovatelé spotřebitelských úvěrů musí být nově držiteli živnostenského oprávnění, kdy živnostenský zákon se kvůli tomuto v příloze č. 2²⁸⁰ k zákonu č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), ve znění zákona č.

²⁷⁹ HART, Herbert Lionel Adolphus. *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kaligram, 2003. 106 s.

²⁸⁰ Živnosti vázané

130/2008 Sb. a zákona č. 189/2008 Sb., upravuje a za předmět podnikání "*Činnost účetních poradců, vedení účetnictví, vedení daňové evidence*" se vkládá nový předmět podnikání "*Poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru*".

Text ve sloupci 2 „Požadovaná odborná způsobilost“ zní: a) střední vzdělání s maturitní zkouškou, nebo b) osvědčení o rekvalifikaci nebo jiný doklad o odborné kvalifikaci pro příslušnou pracovní činnost, vydaný zařízením akreditovaným Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy, nebo ministerstvem, do jehož působnosti patří odvětví, v němž je živnost provozována, nebo c) 3 roky praxe v oboru”.

Výše uvedené změny ovšem stále nezaručují odpovědnost zprostředkovatelů spotřebitelských úvěrů. V tomto ohledu by dle mého názoru bylo vhodné zákon o spotřebitelském úvěru změnit v tom smyslu, že jestliže se ukáže, že zprostředkovatel či věřitel uváděl nepravdivé nebo zkreslené informace nebo nesplnil svou informační povinnost, nepokládají se další jeho právní úkony za účinné vůči spotřebiteli. V takovém případě by se spotřebitelský úvěr měnil, a to nikoli na úvěr úročený sazbou obvyklou v místě a čase jeho poskytnutí, ale pouze a jednoduše na prostou bezúročnou půjčku.

Na druhé straně je nutno uvést, že spotřebitelé by měli mít nejen práva, ale i povinnosti. Je sice pravda, že úmyslně mylně poskytnuté informace spotřebitelem řeší například příslušné trestněprávní předpisy²⁸¹, ovšem nebylo by dle mého názoru od věci odlehčit zatíženým trestním soudům a celou situaci pojmout jinak, například zákazem spotřebiteli podávat žádosti o úvěr v případě, že uváděl v minulosti nepravdivé údaje, což by měl věřitel povinnost zjistit z příslušného registru. Rovněž by nebylo od věci, kdyby zprostředkovatelé spotřebitelských úvěrů měli svůj vlastní etický kodex a přísněji posuzovanou odpovědnost, tak jak je tomu například v zákoně o pojistných zprostředkovatelích, a kdyby se zároveň museli podrobovat odborné zkoušce.

7.3 Zabránění zneužití trvalého nosiče dat

---

²⁸¹ Např. ustanovení § 211 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů, skutková podstata úvěrového podvodu

Co se týče konkrétnějšího vymezení povinností jedné ze smluvních stran, dovolím si omezit se pouze na jeden konkrétnější návrh, který bude dle mého nanejvýš aktuální. Je to pojem trvalý nosič dat, který může celý zákon velice znehodnotit.

A)

Dle ustanovení § 3 písm. j) zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, je tzv. trvalým nosičem dat jakýkoli nástroj, který umožňuje spotřebiteli uchování informací určených jemu osobně tak, aby mohly být využívány po dobu přiměřenou účelu těchto informací, a který umožňuje reprodukci těchto informací v nezměněné podobě. Jelikož je tento pojem použitý v mnoha důležitých pasážích zákona o spotřebitelských úvěrech a jelikož je možné jej snadno zneužít²⁸², bylo by vhodné vtělit do zákona následující znění tohoto výkladového ustanovení:

„Trvalým nosičem dat je jakýkoli nástroj, který umožňuje spotřebiteli uchování informací určených jemu osobně tak, aby mohly být využívány po dobu přiměřenou účelu těchto informací, a který umožňuje reprodukci těchto informací v nezměněné podobě. Trvalý nosič dat musí být označen výslovně jako „*trvalý nosič dat obsahující důležité informace pro spotřebitele*“, pokud nejsou tyto informace poskytnuty spotřebiteli v listinné podobě.“

B)

V souvislosti s výše uvedeným trvalým nosičem dat by bylo vhodné legislativně zakázat odkaz na obchodní podmínky na internetových stránkách, což by ovšem zřejmě bylo neschůdné. V takovém případě by však bylo na místě upravit současné znění ustanovení § 5 zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů, kde je stanoveno, že věřitel poskytne spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu. Učiní tak s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, nebo před tím, než spotřebitel učiní závazný návrh na uzavření takové smlouvy. Všechny informace musí být stejně výrazné. Jiné

---

²⁸² Ve smyslu ust. § 5 odst. 1) a 2) téhož zákona stačí, aby poskytovatel spotřebitelských úvěrů dal povinné zákonné informace na potištěném reklamním CD. Tímto jednoduchým způsobem by byl sice obejit zákon ve smyslu ust. § 39 občanského zákoníku, ovšem takový způsob by byl zcela legální, i když by odporoval smyslu celého zákona.

informace než uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu poskytne věřitel v samostatném dokumentu.

S ohledem na opětovnou možnost využití trvalého nosiče dat, bylo by dle mého názoru vhodnější změnit celé ustanovení takto:

„Věřitel poskytne spotřebiteli v listinné podobě nebo na jiném trvalém nosiči dat informace uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu. Učiní tak s dostatečným předstihem před uzavřením smlouvy, ve které se sjednává spotřebitelský úvěr, nebo před tím, než spotřebitel učiní závazný návrh na uzavření takové smlouvy. Všechny informace musí být stejně výrazné. Jiné informace než uvedené v příloze č. 2 k tomuto zákonu poskytne věřitel v samostatném dokumentu. V případě, že jsou tyto informace poskytnuty na trvalém nosiči dat, trvalý nosič dat musí být označen výslovně jako *„trvalý nosič dat obsahující důležité informace pro spotřebitele“*, pokud nejsou tyto informace poskytnuty spotřebiteli v listinné podobě.“

Zdvojení této povinnosti, jak v obecných výkladových ustanovení, tak přímo v předsmělných informacích, by ostatně odpovídalo zahraniční právní úpravě ve Spojeném království. Tam je stanoveno, že předsmělní informace musí být spotřebiteli poskytnuty výhradně v papírové podobě, pokud jsou mu nabízeny zprostředkovatelem poskytnutí spotřebitelských úvěrů. Samozřejmě lze namítnout, že i toto povinné označování trvalých nosičů dat může být věřiteli obcházeno, to by se ovšem dalo řešit aplikací ustanovení § 39 zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Kdo by se pokusil obejít označení pevných nosičů, byl by sankcionován neplatností takového jednání pro obcházení zákona.

8 Závěr

V této práci jsem se analyticko-kritickou metodou pokusil odpovědět na otázku, jaká je role právní úpravy tzv. nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách o poskytnutí úvěru. Vyšel jsem z premisy, že postavení spotřebitele v závazkových vztazích je v současné době velmi silné a v mnoha případech i sporné; chtěl jsem posoudit, zda vůbec je pro takovouto ochranu právní základ.

Stručně jsem zmínil ty historické instituty, bez jejichž uvedení by nebylo možné rozvinout další úvahy o vhodnosti a účelnosti zařazení institutů evropského práva do zkoumané problematiky. Vycházel jsem z toho, že z hlediska našeho právního řádu je nejdůležitější vývojovou linií právo Evropské unie, které je dle mého názoru výrazně inspirováno pojetím předmětné problematiky ve Spojených státech amerických a Spojeném království Velké Británie a Severního Irska. Shodné prvky jsem nastínil a popsal v kapitole, která se zabývá srovnáním naší právní úpravy s příslušnou legislativou těchto zemí.

Po zhodnocení a analýze dřívější právní úpravy spotřebitelských úvěrů s platným zákonem o spotřebitelských úvěrech a směrnice 93/13/EHS jsem došel k závěru, že legislativa je v této souvislosti v neutěšeném stavu.

Smlouva o úvěru je upravena v obchodním zákoníku. Je ovlivněna zákoníkem občanským, stejně jako zákonem o spotřebitelském úvěru, přičemž je samozřejmě nutné přihlížet i ke směrnici 93/13/EHS o nepřiměřených ujednáních ve spotřebitelských smlouvách.

Bylo uvedeno, že samotný zákon o spotřebitelském úvěru, není apriori špatný. Má některé nedostatky, na které jsem v příslušné třetí kapitole práce upozornil (např. možnost obcházení povinnosti věřitelů poskytovat spotřebitelům před smluvní informace na reklamním CD disku, nevyhnutelnost povinnosti věřitelů řádně posuzovat bonitu dlužníka atp.), ale v oblasti spotřebitelsko-ochranné legislativy může být jistě přínosem.²⁸³

Jak jsem totiž uvedl v kapitole o nepřiměřených ujednáních ve spotřebitelských úvěrech, je nabíledni, že těžiště sporných otázek spočívá v předpisech, které se na

---

²⁸³ Nutno ale zároveň uvést, že zakotvení před smluvní informační povinnosti věřitelů, omezení činnosti zprostředkovatelů spotřebitelských úvěrů, vázanost smluv o službách na smlouvy o úvěrech - tyto a další instituty budou jistě přínosem pro ochranu spotřebitelů, avšak také další zátěží pro podnikatele, bez nichž se spotřebitelé nepochybně neobejdou. Nebude-li totiž podnikatelů, nebudou existovat ani spotřebitelé.

první pohled zákona o spotřebitelských úvěrech vůbec netýkají. Autonomie vůle, smluvní prodloužení promlčecí doby, hmotněprávní doručování, odkaz na obchodní podmínky, smluvní úroky z prodlení, úročení příslušenství atd. jsou vzájemně provázané instituty, na které lze narazit v oblasti spotřebitelských úvěrů prakticky na každém kroku.

Zde se těžiště právní úpravy přesouvá do oblasti směrnice 93/13/EHS a jejího konfliktu s autonomií vůle. Ochranařská směrnice totiž vyvolává mnohé otázky. Lze např. subsumovat prohlášení o jednostranném prodloužení promlčecí doby pod oblast nepřiměřených ustanovení, i když se jedná o jednostranný právní úkon? Lze omezit autonomii vůle právě kvůli ochraně spotřebitele?

V případě konfliktu smluvní svobody a ochrany slabší strany se domnívám, že důležité je přistoupit k celé problematice z hlediska aktuálních společensko-ekonomických požadavků. Nelze totiž dle mého názoru oddělit morálku, společnost a právo bez toho, abychom nedocházeli k mylným závěrům, které jsou v této oblasti leckdy ovlivněny předem danými předpoklady, jenž nemusí být správné.

Ochrana spotřebitele není bezmezná. K jejímu pochopení a řádné aplikaci je nutno vrátit se *ad fontes* neboli vrátit se zpět k zásadám, na jejichž fungování je postaveno celé civilní právo, vrátit se k smluvním principům, při jejichž správném uplatnění není třeba přespříliš silné spotřebitelsko-ochranařské politiky. Na druhou stranu nelze ochranu slabší strany opomíjet a oprostít se od ní krajně formalistickým přístupem, jako je tomu např. u prodloužení promlčecí doby spotřebitelem.

Na zásadách a principech je postaven rekonstruovaný občanský zákoník, který byl v průběhu tvorby této práce již schválen poslaneckou sněmovnou. Domnívám se, že odstranění dvojkolejnosti právní úpravy smluv, jakož i vytvoření nových pravidel pro ochranu slabší strany, zároveň odstraní velké množství nedostatků současného stavu. Při řádné aplikaci zásad nového občanského zákoníku bude například vyřešena současná neefektivní otázka hmotněprávního doručování (viz kapitola 4.2) či vyjasněna dovolenost prodloužení promlčecí doby spotřebitelem (viz kapitola 4.4).

Nová právní úprava ovšem zároveň klade velké nároky na justiční soustavu, která ve svých rukou ponese silné nástroje pro aplikaci práva.

Moje premisa, že postavení spotřebitele v současném právním systému je příliš silné, se potvrdila v citovaných judikátech, které takřka jednohlasně normují, že pravidla k ochraně spotřebitele je třeba vykládat co nejšířejí. Dospěl jsem k závěru,

že právní problematika ochrany spotřebitele je úzce spjata s aktuálním společensko-ekonomickým vývojem, a tak je na ni třeba pohlížet.

Jestliže jsem na počátku své práce vycházel z teze, že některá problematika je mylně zahrnuta do oblasti nepřiměřených ujednání, doufám, že se mi ji podařilo ve světle příslušných kapitol uhájit.

Dovoluji si uzavřít, že ochrana slabší strany má v našem právním systému své pevné místo, ale nemyslím si, že je nutné rozšiřovat současné pojetí právních principů a zásad na vytváření nových právních předpisů, jakým je například nový zákon o spotřebitelském úvěru. Myslím si naopak, že tento zákon zákazu nepřiměřených ujednání příliš nepomohl.

K praktické realizaci myšlenky účinné ochrany slabší strany, a tedy i dostatečné a přiměřené ochrany spotřebitele vůči nepřiměřeným ujednáním v úvěrových smlouvách, je ještě daleko. Určení dalšího postupu v této je jedním z naléhavých úkolů současné právní vědy.

9 Seznam použitých zdrojů (bibliografie)

9.1 Knižní publikace, monografie

9.1.1 Primární zdroje

- DWORKIN, Ronald. *Když se práva berou vážně*. Praha: OIKOYMENH, 2001. 455 s.
- ELIÁŠ, Karel a kol. *Občanský zákoník - Velký akademický komentář. 2 svazky*. Praha: Linde, 2008. 2 639 s.
- ELIÁŠ, Karel, HAVEL, Bohumil. *Osnova občanského zákoníku. Osnova zákona o obchodních korporacích*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 574 s.
- FINLAY, Steven. *Consumer credit fundamentals*. 2. vydání. Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2008. 247 s.
- HULMÁK, Milan. *Uzavírání smluv v civilním právu*. Praha: C. H. Beck, 2008. 203 s.
- MANDELL, Lewis. *The credit card industry: a history*, Boston: Twayne Publisher, 1990. 200 s.
- MELZER, Filip. *Metodologie nalézání práva: úvod do právní argumentace*. Praha: C. H. Beck, 2009. 304 s.
- SEDLÁČEK, Jaromír. *Obligační právo 1. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. 323 s.
- SELUCKÁ, Markéta. *Ochrana spotřebitele v soukromém právu*. Praha: C.H.Beck, 2008. 134 s.
- SPOUSTA, Vladimír. *Vádemékum autora odborné a vědecké práce humanitního a sociálního zaměření*, Brno: Akademické nakladatelství CERM, 2009. 232 s.
- ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník – komentář I. díl*. Praha: C. H. Beck, 2008. 1 221 s.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. *Ochrana spotřebitele v praxi se vzory a příklady*. Praha: Linde, 2008. 224 s.
- TAYLOR, Avram. *Working class credit and community since 1918*, Hampshire: Palgrave Macmillan Ltd., 2002. 256 s.
- JASPER, Margaret. *Consumer rights law*. 2. vydání. London: Oxford University Press, 2007. 224 s.

- WACHTLOVÁ, Lucie, SLANINA, Jan. *Zákon o spotřebitelském úvěru - komentář*. Praha: C. H. Beck, 2011. 328 s.

9.1.2 Sekundární zdroje

- BLAHO, Peter, SKŘEJPEK, Michal. *Justiniánské instituce*. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2010. 412 s.
- BOGUSZAK, Jiří, ČAPEK, Jiří, GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. Praha: ASPI Publishing, 2004. 348 s.
- ČÁDA, František. *Zemské zřízení moravské z roku 1535, spolu s tiskem z roku 1562 nově vydaným*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1937. 245 s.
- ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. 302 s.
- FLODR, Miroslav. *Brněnské městské právo. Zakladatelské období (- r. 1359)*. Brno: Knižnice Matice moravské, 2001. 520 s.
- HART, Herbert Lionel Adolphus. *Právo, sloboda a morálka*. Bratislava: Kaligram, 2003. 106 s.
- KAMENÍČEK, František. *Zemské sněmy a sjezdy moravské (1526-1628)*. Brno: Zemský výbor markrabství moravského, 1905. 312 s.
- KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 1995. 265 s.
- KINCL, Jaromír. *Dicta et regulae iuris aneb právnícké mudrosloví latinské*. Praha: Karolinum, 1990. 296 s.
- KLÍMA, Karel a kol. *Komentář k Ústavě a Listině*. 2. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. 1448 s.
- KNAPPOVÁ, Markéta, ŠVESTKA, Jiří. *Občanské právo hmotné – 1. svazek*. Praha: ASPI Publishing, 2002. 470 s.
- KUBŮ, Lubomír, HUNGR, Pavel, OSINA, Petr. *Teorie práva*. Praha: Linde, 2007. 336 s.
- SCHULTE - NÖLKE, Hans. *EC Consumer Law Compendium: The consumer acquis and its transposition in the member state*. Munich: Sellier, European Law Publisher, 2008. 529 s.

- SLÁDEČEK, Vladimír a kol. *Ústava České republiky*, Praha: C.H.BECK, 2007. 960 s.
- MARŠÁLEK, Pavel. *Právo a společnost*. Praha: Auditorium, 2008. 260 s.
- MELZER, Filip. *Právní jednání a jeho výklad*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2009. 218 s.
- ELIÁŠ, Karel, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Principy a východiska nového kodexu soukromého práva*. Praha: Linde, 2001. 304 s.
- WINTER, Zikmund. *Dějiny řemesel a obchodu v Čechách v 14. a v 15. století*. Praha: Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, 1906. 962 s.
- WINTER, Zikmund. *Kulturní obraz českých měst*. Praha: Matice Česká, 1892. 412 s.

9.2 Odborné časopisy, příspěvky ve sbornících

- ALEXANDER, Juraj. Trampoty zajišťovacího převodu a vynález vzducholodě. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 19, č. 1, s. 29 - 35.
- CSACH, Kristián. Zmluvná sloboda a kogentné právne normy (nielen v obchodnom práve). In KNOLL, Vilém, BEDNÁŘ, Václav (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň, 2006, s. 109 -120.
- DOHNAL, Jakub. Obrana spotřebitele, nebo bránění obchodnímu styku? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 66 – 69.
- DOHNAL, Jakub. Dvojkolejnost smlouvy o úvěru a její dopad na současnou úroveň ochrany spotřebitele. In KNOLL, Vilém (ed). *Naděje právní vědy*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 66 - 68.
- DOHNAL, Jakub. Obstojí autonomie vůle vedle ochrany spotřebitele? In MASOPUST, Zdeněk, JERMANOVÁ, Helena (eds). *Metamorfózy práva ve střední Evropě II*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 301 -306.
- DOHNAL, Jakub. Prodloužení promlčecí doby spotřebitelem a jeho dovolenost. *Bulletin advokacie*, 2011, roč. 41, č. 4, s. 31 - 33.
- DOHNAL, Jakub. Úročení úvěrů - vybrané otázky. *Obchodněprávní revue*, 2011, roč. 3, č. 2, s. 45 – 48.

- ELIÁŠ, Karel. K článku JUDr. Stanislava Křečka „Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku“. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 38, č. 2, s. 22 - 25.
- HANUŠ, Libor. K míře závaznosti soudní judikatury. *Právní rozhledy*, 2007, roč. 16, č. 16, s. 576 – 580.
- HIRCHMAN, Elizabeth. Innovativeness, Novelty Seeking, and Consumer Creativity. *Journal of Consumer Research*, 1980, roč. 7, č. 3, s. 283 - 295.
- HULMÁK, Milan, TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavatelem a spotřebitelem (1. část). *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 6, s. 168 –171.
- HORÁK, Pavel, HROMADA, Miroslav. Opravdu si nemohou nepodnikatel a podnikatel platně smluvit úrok z prodlení jiný než podle nařízení vlády č. 142/1994 Sb.? *Právní rozhledy*, 2009, roč. 18, č. 23, s. 829 - 837.
- JENDREJÁK, Peter. K téme „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“. *Právní rozhledy*, 2006, roč. 15, č. 4, s. 141 - 146.
- KOUDELKA, Zdeněk, ŠIMÍČEK, Václav. K právní povaze listiny základních práv a svobod. *Právník*. 1996, roč. 135, č. 2, s. 173 – 177.
- KŘEČEK, Stanislav. Zamyšlení nad návrhem nového občanského zákoníku. *Bulletin advokacie*, 2008, roč. 38, č. 2, s. 19 – 22.
- LEITER, Brian. American legal realism. In GOLDING, P. Martin, EDMUNDSON, A. William (ed). *The Blackwell guide to the philosophy of law and legal theory*. Malden: Blackwell Publishing Ltd., 2005, s. 50 – 67.
- MAREK, Karel. Pojem úvěru a zásady úvěrování. *Právní rádce*, 2006, roč. 14, č. 10, s. 20 – 23.
- MELZER, Filip. Základní východiska úpravy neplatnosti právního jednání v návrhu nového občanského zákoníku. In HUSÁR, Ján (ed). *Súčastnosť a perspektívy právnej regulácie obchodných zmlúv II*. Košice: UPJŠ, 2009, s.120 – 130.
- PHILLIPI, Tomáš. Právní účinky odstoupení od smlouvy realizovaného prostřednictvím smluvní fikce doručení. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 14, s. 401- 405.
- RABAN, Přemysl. Autorizovaní rozhodci, nebo adjudikátoři? *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 5, s. 15 – 21.
- RABAN, Přemysl. Postavení rozhodce v České navrhované úpravě, zejména v souvislosti s řešením spotřebitelských sporů. In SUCHOŽA, Josef, HUSÁR, Jan (ed). *Právo – obchod – ekonomika*. Košice: Nakladatelství UPJŠ, 2011, s. 379 – 385.

- SELUCKÁ, Markéta. Ochrana spotřebitele: nenápadná změna se zásadními dopady. *Právní rozhledy*, 2010, roč. 18, č. 14, s. 513 – 517.
- SELUCKÁ, Markéta. Autonomy of will and consumer protection. In DÁVID, Radovan, NECKÁŘ, Jan, SEHNÁLEK David (ed). *COFOLA 2009*. Brno: Nakladatelství MU, 2009, s. 1210-1217.
- SOKOL, Tomáš. Opět k (ne)platnosti rozhodčích doložek ve prospěch soukromých „rozhodčích soudů“. *Bulletin advokacie*, 2010, roč. 40, č. 6, s. 22 – 23.
- SLANINA, Lukáš. Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra. *Právní rozhledy*, 2011, roč. 20, č. 20, s. 723 - 730.
- STAVĚLÍK, Petr. Ještě k „odstoupení od smlouvy prostřednictvím smluvní fikce doručení“ – jiný úhel pohledu. *Právní rozhledy*, 2005, roč. 14, č. 21, s. 788 - 790.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Smlouvy uzavírané se spotřebitelem v návrhu občanského zákoníku. *Právní fórum*, 2009, roč. 5, č. 9, s. 368 - 372.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Soukromoprávní ochrana spotřebitele v návrhu nového občanského zákoníku, čili nic? In HAVEL, Bohumil, PIHERA, Vlastimil (ed). *Soukromé právo na cestě. Eseje a jiné texty k jubileu Karla Eliáše*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2010, s. 366-373.
- TOMANČÁKOVÁ, Blanka. Test nepřiměřenosti ve spotřebitelských smlouvách. In KRIŽAN, Milan (ed). *Trendy vývoja v súkromnom práve v podmienkach európskej integrácie*. Bratislava: Tribun EU, 2011, s. 110 - 117.
- VYMAZAL, Lukáš. K zákazu úročení příslušenství. *Právní rádce*, 2008, roč. 16, č. 4, s. 29 – 31.
- VYMAZAL, Lukáš. Ochrana spotřebitele a její meze v obchodním závazkovém právu. *Obchodněprávní revue*, 2010, roč. 2, č. 2, s. 35 - 42.

9.3 Judikáty

- Nález Ústavního soudu ze dne 1. listopadu 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 11. května 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 23. března 2011, sp. zn. 23 Cdo 4743/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. února 2011, sp. zn. 23 Cdo 4112/2009
- Usnesení Ústavního soudu ze dne 9. února 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1/10

- Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 28. januára 2011, sp. zn. 5 Cdo 129/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 8. prosince 2010, sp. zn. 31 Cdo 3620/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 23. listopadu 2010, sp. zn. 32 Cdo 786/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 22. září 2010, sp. zn. 26 Cdo 4074/2009
- Usnesení Krajského soudu v Českých Budějovicích ze dne 17. září 2010, sp. zn. 5Co 1706/2010
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. června 2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009
- Rozsudek Vrchního soudu ze dne 15. června 2010, sp. zn. 9 Cmo 363/2009
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 31. května 2010, sp. zn. 29 Cdo 1610/2007
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 28. dubna 2010, sp. zn. 23 Cdo 4895/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 19. dubna 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 5508/2007
- Rozsudek Vrchního soudu ze dne 16. listopadu 2009, sp. zn. 5 Cmo 161/2009
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 29. září 2009, sp. zn. 23 Cdo 5129/2007
- Rozsudek Krajského soudu v Českých Budějovicích – pobočka v Táboře ze dne 18. prosince 2008, sp. zn. 15 Co 707/2008
- Nález Ústavního soudu ze dne 26. listopadu 2008, sp. zn. Pl. ÚS 19/08
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 19. listopadu 2008, sp. zn. 26 Cdo 238/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 10. prosince 2008, sp. zn. 29 Cdo 4498/2007
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 30. října 2008, sp. zn. 32 Odo 873/2006
- Rozsudek nejvyššího soudu ze dne 15. října 2008, sp. zn. 31 Odo 495/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. srpna 2008, sp. zn. 28 Cdo 864/2008
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. května 2007, sp. zn. 30 Cdo 2705/2006
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. května 2007, sp. zn. 32 Cdo 922/2007
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. března 2007, sp. zn. 28 Cdo 2747/2004
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 657/2005
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 26. října 2005, sp. zn. 26 Cdo 625/2005
- Rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 21. dubna 2005, sp. zn. 22Co 137/2005
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 17. března 2005, sp. zn. 33 Odo 1117/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 24. března 2004, sp. zn. 35 Odo 101/2002
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. ledna 2004, sp. zn. 32 Odo 442/2003
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 30. května 2001, sp. zn. 22 Cdo 2727/99
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 9. října 2000, sp. zn. 22 Cdo 617/99

- Rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 24. února 1998, sp. zn. 5 Cmo 318/19
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 29. října 1997, sp. zn. 2 Cdon 257/97
- Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 27. června 2006, sp. zn. 33 Odo 657/2005
- Rozsudek ze dne 16. prosince 2008, *Gysbrechts v Santurel Inter, C – 205/07*, Sb. rozh. s. I-09947, bod 16.
- Rozsudek ze dne 27. června 2000, *Océano Grupo Editorial v Salva Editores*, C □ 244/98, Sb. rozh. s. I□4941, bod 25.
- Rozsudek ze dne 26. října 2006, *Elisa María Mostaza Claro v Centro Móvil Milenium*, C - 168/05, Sb. rozh. s. I-10421, bod 22.
- Rozsudek ze dne 9. března 1978, *Amministrazione delle Finanze dello Stato v Simmenthal SpA*, C - 106/77, Sb. rozh. s. 00629, bod 15.

9.4 Internetové stránky

- Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem v roce 2008* [online]. Česká národní banka, 30. června 2009 [cit. 19. července 2010]. Dostupné na <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/index.html>.
- Česká národní banka. *Zpráva o výkonu dohledu nad finančním trhem v roce 2009* [online]. Česká národní banka, 30. června 2010 [cit. 19. července 2010]. Dostupné na <http://www.cnb.cz/cs/dohled_financni_trh/souhrnne_informace_fin_trhy/zpravy_o_vykonu_dohledu/index.html>.
- Department for business innovation and skills. *Implementation impact assessment consumer directive* [online]. Department for business innovation and skills, 21. ledna 2010 [cit. 3. července 2010]. Dostupné na <<http://www.bis.gov.uk/assets/biscore/consumer-issues/docs/10-916-implementation-impact-assessment-consumer-credit-directive>>.
- KNOBLOCHOVÁ, Věra. *Vývoj ochrany spotřebitele v EU* [online]. mpo.cz, 23. ledna 2006 [cit. 3. června 2010]. Dostupné na <<http://www.mpo.cz/dokument7587.html>>.
- KNOBLOCHOVÁ, Věra. *Dopady Lisabonské smlouvy na politiky v gesci Ministerstva průmyslu a obchodu* [online]. Ministerstvo průmyslu a obchodu, 7. ledna 2010 [cit. 3. června 2010]. Dostupné na <<http://www.mpo.cz/dokument68142.html>>.

- Vláda České republiky. *Důvodová zpráva k vládnímu návrhu zákona o spotřebitelském úvěru. Sněmovní tisk 1055/0, část č. 1/3* [online]. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, 24. února 2010 [cit. 27. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=1055&CT1=0>>.
- ŠEBESTA, Kamil. *Přijetí zákona o spotřebitelském úvěru: stručné představení nové úpravy v oblasti spotřebitelských úvěrů* [online]. Epravo.cz, 17. června 2010 [cit. 20. července 2010]. Dostupné na <<http://www.epravo.cz/top/clanky/prijeti-zakona-o-spotrebitelskem-uveru-strucne-predstaveni-nove-upravy-v-oblasti-spotrebitelskych-uveru-63160.html>>.
- TEJC, Jeroným, SOBOTKA, Bohuslav, JIČÍNSKÝ, Zdeněk. *Návrh na vydání zákona kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů* [online]. Parlament České republiky. Poslanecká sněmovna, 17. dubna 2009 [cit. dne 31. července 2010]. Dostupné na <<http://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?O=5&CT=808&CT1=0>>.
- ZINKE, Jitka. *Novým ministrem spravedlnosti je Jiří Pospíšil* [online]. Justice.cz, 13. července 2010 [cit. dne 30. července 2010]. Dostupné na <<http://portal.justice.cz/justice2/MS/ms.aspx?j=33&o=23&k=2375&d=312939>>.

9.5 Právní předpisy

9.5.1 Primární zdroje

- Směrnice Rady 87/102/EHS ze dne 22. prosince 1986 o sblížení zákonů a dalších právních a správních předpisů členských států týkajících se spotřebitelského úvěru, ve znění směrnice 90/88/EHS a směrnice 98/7/ES, Úř. věst. L 101, 1. dubna 1998, s. 17 a násl.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. dubna 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS, Úř. věst. L 133, 22. května 2008, s. 66 a násl.

- zákon č. 321/2001 Sb., některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

9.5.2 Sekundární zdroje

- Consumer credit Act (1974 c. 39)
- Consumer credit Act (2006 c. 14)
- Consumer credit protection Act (Pub. L. No. 90--321; 82 Stat. 146)
- Equal credit opportunity Act (Pub. L. No. 94--239; 90 Stat. 251)
- Fair Credit reporting Act (Pub. L. No. 91-508; 84 Stat. 1128)
- Fair debt Collection Practises Act (Pub. L. No. 95--109; 91 Stat. 874)
- Směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. dubna 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách. Úř. věst. L 95, 21. dubna 1993, s. 24 a násl.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES ze dne 20. května 1997 o ochraně spotřebitele z hlediska smluv sjednávaných na dálku. Úř. věst. L 144, 4. června 1997, s. 19 a násl.
- Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. října 2011 o právech spotřebitelů. Úř. věst. L 304, 22. listopadu 2011, s. 64 a násl.
- Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 6/1993 Sb., o České národní bance, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 64/1986 Sb., o České obchodní inspekci, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 116/1990 Sb., o nájmu a pronájmu nebytových prostor, ve znění pozdějších předpisů

10 Shrnutí (abstrakt) disertační práce

10.1 Abstract in english

The work deals with analysis of legislation of providing consumer credits in the Czech Republic with focus on unfair terms. The work contains brief description of the historical development of institutes that have impact on development of consumer credit providing in the Czech Republic, in the terms of our legal system is obviously the most important developmental line the European Union law, which is in my opinion strongly inspired by concept of this issue in the United States and the United Kingdom. I outlined and described the identical elements in chapter dealing with comparison of our legislation with legislative concepts in these western states.

The dissertation also examines need for legal regulation of unfair terms in our legal system. It deals with issues of autonomous will in context of protecting weaker party in comparison with current legal problems.

The dissertation deals with system of previous legislation of consumer loans in the second chapter, where we discuss the historical development of the institute both in inland and abroad, with paying regard to European legislation, which brought the prohibition of unfair terms in consumer contracts to the Czech legal system.

It is tied in to this historical excursus by a critical method in the third chapter, where are discussed current imperfections of Act No. 145/2010 Coll. to regulate consumer loans, which in the opinion of the author has failed to fulfill expectations that had been pinned into it. It is proved by the analytical approach of the fourth chapter, where we discuss institutes, which do not fall under the regulation of consumer credit, but that this phenomenon significantly affects. It is assessed in introduction of the chapter, whether the unfair provisions legislation was even required in the Czech legal order, when it appears to be highly unfunctional in a result. I proceed primarily from thesis that autonomy of will is too limited in the current legal system in favour of protecting a weaker party, and on the contrary, the provisions on unfair arrangements are not used due to misunderstanding of purpose of Directive No. 93/13/EEC in some cases.

The fifth and sixth chapter continue in logical sequence of the text and by the comparative method show, that the access to the consumer protection and to the legal regulation of so-called unfair terms is in future regulation of the Civil Code and in foreign legislations incorporated in different by-laws and it will not need separate regulations, if the principles of civil by-laws are properly applied .

A result of the work is the conclusion, which summarizes the findings of the work, which aim to verify whether current level of the consumer protection owing to application of the unfair arrangements provisions is benefit to the Czech legal order or whether it vice versa suppresses free will. It is all done with focus on the consumer credit, when functionality and integrity of particular by-law will also be verified, same as the protection of the weaker party in this legal area.

The autonomy of will, contractual extension of limitation period, substantive delivery of files, reference to commercial terms and conditions, contractual default interest, interest running of accessions - these are all interrelated institutes, which can be encountered in field of the consumer credit in virtually every step and they are concepts, which were primarily treated in the work.

In my work I have pointed out, considered questions, tried to answer some of them and I hope the others will be subject of further discussion. Merit of the whole work is alert to the fact that some, at first sight purely special laws are anyway affected by the general regulations, imperfection of which can have a major impact on operation of these specific areas. It is problem of excessive arrangements regulation as well.

It is largely targeted on the excessive arrangements in the work, because they are becoming a phenomenon of time. A question is often considered, whether the legislation of all unreasonable arrangements is necessary at all, whether it would be possible to effectively use basic civil legal principles in the whole matter instead, such as the protection of the weaker party and protection of good manners and good faith.

If question is asked at the beginning, whether in our legal system the legislation will be even desirable, I must conclude, that in terms of equity, it clearly is. The protection of the weaker party by the prohibition of so-called unfair arrangements is important area, however I still believe, that by factual and correct application of basic legal principles, we would achieve similar result.

The pursuit of unification, which is slipped to us by the European Union may have effect in exactly the opposite result, for example, in more expensive products for

consumers and thus in inefficiency of the single internal market, where consumer protection is directed. The question is, in which direction will the protection continue to evolve. It is role of legal science to give it the proper framework.

10.1 Abstrakt v českém jazyce

Tato práce se zabývá rozborem právní úpravy poskytování spotřebitelských úvěrů v České republice se zaměřením na oblast tzv. nepřiměřených ujednání. Dílo obsahuje stručný popis historického vývoje institutů, které měly vliv na vývoj poskytování spotřebitelských úvěrů v ČR s tím, že z hlediska českého právního řádu je nejdůležitější vývojovou linií právo Evropské unie, které je inspirováno pojetím této problematiky ve Spojených státech amerických či Spojeném království Velké Británie a Severního Irsku. Shodné prvky autor nastínil a popsal v příslušné kapitole, týkající se srovnání české právní úpravy s legislativním pojetím právě v těchto západních státech.

Autor zkoumá rovněž potřebnost právní úpravy nepřiměřených ujednání v českém právním řádu. Zabývá se otázkami autonomie vůle, v kontextu ochrany slabší strany v komparaci s aktuálními právními problémy.

Disertační práce systémovou metodou pojednává o minulé úpravě spotřebitelských úvěrů v kapitole druhé, kde je pojednáno o historickém vývoji tohoto institutu jak v České republice, tak i v zahraničí, s přihlédnutím k evropské legislativě, která do českého právního řádu přinesla zákaz tzv. nepřiměřených ujednání ve spotřebitelských smlouvách.

Na tento historický exkurz je kritickou metodou navázáno v kapitole třetí, kde je hovořeno o aktuálních nedostacích platného zákona č. 145/2010 Sb., o spotřebitelských úvěrech, který dle názoru autora nesplnil očekávání, která do něj byla vkládána. To je dokázáno analytickým přístupem v kapitole čtvrté, kde je pojednáno o institutech, které nespádají pod právní úpravu spotřebitelských úvěrů, ale tento fenomén významně ovlivňují. V úvodu kapitoly je hodnoceno, zda v českém právním řádu je vůbec právní úprava nepřiměřených ustanovení potřebná, když se ve výsledku často jeví jako dysfunkční. Autor vychází primárně z teze, že autonomie vůle je v současném právním systému příliš omezována v zájmu ochrany slabší

strany a ustanovení o nepřiměřených ujednáních nejsou v některých případech použita kvůli nepochopení účelu Směrnice č. 93/13/EHS.

V logické návaznosti pokračují kapitoly pátá a šestá, které srovnávací metodou ukazují, že přístup k ochraně spotřebitele a k právní úpravě tzv. nepřiměřených ujednání je v budoucí úpravě občanského zákoníku a v zahraničních úpravách inkorporován i v jiných předpisech a samostatná úprava by nebyla potřebná, pokud by byly řádně aplikovány zásady civilně-právních předpisů.

V závěru autor shrnuje poznatky celé práce, jejímž cílem je ověřit, zda je současná úroveň ochrany spotřebitele díky aplikaci ustanovení o tzv. nepřiměřených ujednáních přínosem českému právnímu řádu, či zda naopak potlačuje autonomii vůle, to vše se zaměřením na oblast spotřebitelských úvěrů, kdy bude zároveň ověřena funkčnost a ucelenost příslušného právního předpisu či ochrana slabší strany v této oblasti.

Autonomie vůle, smluvní prodloužení promlčecí doby, hmotněprávní doručování, odkaz na obchodní podmínky, smluvní úroky z prodlení, úročení příslušenství - to vše jsou vzájemně provázané instituty, na které lze narazit v oblasti spotřebitelských úvěrů prakticky na každém kroku. Jsou to pojmy, které byly v práci primárně posuzovány.

Ve své práci autor upozorňoval, pokládal si otázky, na některé se snažil odpovědět a jiné ponechal předmětem další diskuze. Meritem celého díla je upozornění na skutečnost, že některé, na první pohled čistě speciální právní předpisy, jsou tak jako tak ovlivněny předpisy obecnými, jejichž nedokonalost může mít velký vliv na fungování těchto specifických oblastí.

To je i příklad právní úpravy nepřiměřených ujednání. Na ty je dílo z velké části cíleno, protože se stávají fenoménem doby. Často je pokládána otázka, zda je vůbec právní úprava tzv. nepřiměřených ujednání potřebná, zda by nebylo možné v celé věci efektivně využít základních civilně-právních zásad, jako je ochrana slabší strany, dobrých mravů a dobré víry (ve smyslu good faith).

Jestliže je na začátku činěn dotaz, zda je tato právní úprava v našem právním řádu vůbec žádoucí, autor uzavírá, že z hlediska ekvity tomu tak jednoznačně je. Ochrana slabší strany pomocí zákazu tzv. nepřiměřených ujednání je důležitou oblastí, ovšem podle jeho názoru by se mohlo faktickou a správnou aplikací základních právních zásad dosáhnout srovnatelných výsledků.

Snaha o přílišnou evropskou unifikaci může mít ve svém výsledku paradoxně nežádoucí dopad na spotřebitele, na které je ochrana směřována. Je otázkou, jakým směrem se tato ochrana bude dále vyvíjet a je úlohou právní vědy, aby jí dala správný rámec.

11. Seznam klíčových slov

11.2 Seznam klíčových slov v českém jazyce

Spotřebitelský úvěr, věřitel, spotřebitel, zprostředkovatel, informační povinnost, odstoupení od smlouvy, mimosoudní řešení sporů, promlčení, úrok z úroků, autonomie vůle, smluvní prodloužení promlčecí doby, institut jednání za jiného, odkaz na obchodní podmínky, smluvní úroky z prodlení, úročení příslušenství.

11.2 Keywords

Consumer credit, creditor, consumer, intermediary, information duty, contract withdraw, out-of-court dispute resolution, limitation of action, compound interest, freedom of will, contractual prolongation of prescription period, delivering according to the material law, acting on one's behalf, reference to commercial conditions, contractual delay interests, interest of ancillary.